

Festivalska biblioteka JULIJE BALOVIĆ

Notna edicija:

LIRICA br. 6

MARIO KATAVIĆ

Muzički đardin bokeljskih pjesama,
klapske obrade

Autori radova

Mo Mario Katavić, kompozitor - obrade,
dr Zlata Marjanović, etnomuzikolog - bilješke o pjesmama

Izdavač:

NVO MEĐUNARODNI FESTIVAL KLAPA PERAST
MZ PERAST 85336, www.festivalklapaperast.com

Za izdavača:

MILAN KOVAČEVIĆ
Izvršni direktor Festivala

Urednik izdanja

MILAN KOVAČEVIĆ

Lektura i recenzijaa:

TINA BRAIĆ-UGRINIĆ

Korektura stihova u partiturama:

NATAŠA SEKULIĆ

Notografija:

Mo MARIO KATAVIĆ

Priprema za štampu:

SLOBODAN POPOVIĆ

Štampa:

»GudCo« d.o.o. Perast

Štamparija Perast

Dizajn naslovnice:

RADMILA RADULOVIĆ

Tiraž izdanja:

200 primjeraka

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISSN 2336-9442=Lirica
COBISS.CG-ID 22699536

Ovo izdanje štampano je uz finansijsku pomoć

Opštine Kotor, Ministarstva kulture Crne Gore i Turističke organizacije Kotor

Festivalska biblioteka
JULIJE BALOVIĆ

LIRICA br. 6

Mario Katavić (foto: Haris Memija)

MARIO KATAVIĆ
Muzički đardin bokeljskih pjesama,
klapske obrade

NVO Međunarodni festival klapa Perast
Perast, jun 2018.

Riječ urednika

Zamisao da šesto izdanje festivalskog almanaha posvetimo maestru Mariju Kataviću rođena je tokom prošle godine. Doprinos bokeljskoj klapskoj pjesmi ovog svestranog muzičkog stvaraoca iz Sarajeva započeo je još 2013. godine kada nam je poslao čak 16 klapskih obrada Kubinih zapisa u pripremi našeg prvog izdanja *Lirice*. Partiture je pratilo kratko pismo, datirano 8. februar 2013. godine:

Dragi prijatelji, pošto se neko vrijeme niste javljali, ja sam se malo „poigrao“ pa vam šaljem više kompozicija tako da nemate problema i dilema oko preklapanja s kompozicijama drugih autora. Ja sam iskoristio postojeće tekstove pa ukoliko bude nejasnoća i promjena, možete mi javiti da preradim.

Pozdrav iz Sarajeva, Mario Katavić

Osvojila nas je skromnost autora koji je u jednom dahu, u relativno kratkom periodu, priredio značajan broj obrada notnih zapisa Ludvika Kube iz 1907. godine. Međutim, tu nije bio kraj: iste godine Mario Katavić šalje dodatnih 47 obrada Kube, slijedi još 15 klapskih obrada narodnih bokeljskih pjesama iz 1869. godine, jednog od najznačajnijih melografa južnoslovenskih prostora, Franja Ksavera Kuhača.

Bokeljskim pjesmama maestro Katavić kasnije dodaje obrade napjeva Dionizija de Sarna San Đorđa, iz njegovih *Uspomena iz Perasta*, zatim napjeva iz Budve i Paštrovića prvog crnogorskog melografa Jovana Miloševića, pa čuvenog Nikole Hercigonje, Vide Matjan, dugogodišnje direktorice *Muzičke škole* u Kotoru koja je predano istraživala folkloristiku Boke, kao i dr Zlate Marjanović, etnomuzikologa koja je svoje naučno djelovanje posvetila upravo tradicionalnoj muzici crnogorskog primorja. U ovoj *Lirici* klapski zaljubljenici će naći i dvije obrade *Kola bokeljske mornarice*, za mješoviti hor i mušku klapu. Za svoje prve obrade je maestru Kataviću kao nadahnuće bio dovoljan onaj dio originalnog teksta kap. Pava Kamenarovića (1821-1903) iz Dobrote, čija je poruka univerzalna i sjevremena ne samo za ove balkanske prostore:

*Potvrdimo uz prigodu i mi ko naši djedovi,
Da u rodu, ne zaludu, jedne smo majke sinovi
Ulježimo svi u kolo, rukama ruke pružimo
Pokažimo svim okolo, da slogu bratsku vriježimo...*

Upravo takav izbor poetskog teksta *Kola*, osvjetljava dio duhovnosti, prirode i karaktera Marija Katavića, muzičara, kompozitora, pjevača, horovođe, aranžera i posebno, našeg velikog prijatelja iz Sarajeva. Kasnije je obrade *Kola* koje ovdje objavljujemo, priredio na osnovu originalnog teksta.

Maestro Katavić je inače i naš saradnik kao uvaženi član stručnog žirija Festivala u Perastu, već drugu godinu.

Izdavaštvo Festivala klapa u Perastu

XVII Međunarodni festival klapa Perast-2018. dosljedno nastavlja naše osnovno opredjeljenje: čuvanje kulturne baštine klapskog pjevanja Boke Kotorske, u kojoj se ta tradicija njeguje od kraja XIX vijeka, kao i izvornih pjesama crnogorskog primorja kako bi popularizovali klapsku muziku u Crnoj Gori.

Izdavaštvo je aktivnost koja je prepoznata kao vanredno vrijedan i značajan doprinos takvom nastojanju. Prisjećamo se da smo početkom 2010. godine pobrojali svega oko 30 tada popularnih klapskih pjesama u repertoarima ondašnjih klapa. Danas imamo preko 300 partitura, uključujući i 71 novu klapsku kompoziciju.

Knjiga Ludvik Kuba: Pjesme dalmatske iz Boke, (1907. g.) - na naučnom skupu 2012. inicirana je ideja o knjizi koja je promovisana na XIV Festivalu, 25. juna 2015. godine. Potpisuju je autori-etnomuzikolozi, dr Jakša Primorac iz Zagreba i dr Zlata Marjanović iz Pančeva. Od stručne javnosti je ocijenjena kao vanredni doprinos etnomuzikologiji Crne Gore. Pored naučne vrijednosti knjige, poseban značaj je otkriće Kubinih 155 notnih zapisa iz Boke, za koje se u Crnoj Gori uopšte nije znalo! Original Kubine sveske iz 1907. godine se čuva u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu od 1964. godine, a Festival-Perast je prva institucija kojoj je 2012. godine dozvoljeno kritičko objavljivanje ovih notnih zapisa.

Lirica br. 1 - dio pomenutih Kubinih starih zapisa smo 2013. godine ponudili na obradu poznatim klapskim autorima iz regiona i Crne Gore. U ovom festivalskom izdanju objavili smo 38 savremenih obrada notnih zapisa iz 1907. čime je udahnut novi muzički život tim već zaboravljenim bokeljskim pjesmama. Njih dvadesetak su te godine izvedene na nezaboravnom koncertu *Renesansa bokeljske pjesme*.

Lirica br. 2 iz 2014. godine sadrži 34 *Nove klapske pjesme* koje su premijerno izvedene na festivalima u periodu od 2009-2014. po našem redovnom konkursu na temu *Boka Kotorska - more i pomorstvo*. Danas imamo zbirku od već sedamdesetak novih pjesama iz istoimene kategorije. Među njima je i pjesma *Slava Perasta* za koju je stihove napisao Božo Vodopija, muziku i obradu Vicko Dragojević iz klape *Kaše* iz Dubrovnika, koji su sa njom osvojili sve nagrade XIV Festivala. Godine 2015. skupštinskom odlukom Festivala ova pjesma je proglašena *Festivalskom himnom*.

Lirica br. 3 iz 2015. godine je posvećena bokeljskim autorima XX vijeka. To je antologijski izbor 39 pjesama Tripa Tomasa, Nikole Gregovića, Iva Begua, Dragana Rakića, Nikole Čučića, Miodraga-Minje Vučetića i Božidara Ivaniševića. Većina ovih pjesama je uvrštena u repertoare ne samo domaćih klapa, već je posebna draž i zadovoljstvo da ih slušamo u različitim obradama i izvedbama klapa koje nam dolaze izvan Crne Gore.

Jubilarni CD Festivala - najbolje izvedbe sa prethodnih festivala smo 2015. godine objavili na dvostrukom CD-u sa 36 pjesama. U antologijskom izboru prof. Jasminka Šetke, umjetničkog direktora, i Milana Kovačevića, izvršnog direktora Festivala, nalazi se prava reprezentacija pjesama i klapa kao muzički prikaz festivalskih dostignuća u čuvanju kulturne baštine.

To su upravo četiri kategorije na kojima se Festival temelji: *Bokeljske pjesme, obrade Kubinih zapisa, Nove klapske pjesme* i posebnost - izbor najboljih pjesama iz Crne Gore i regiona izvedenih na revijalnim koncertima *Zavičajne harmonije - Perast 2014-2015*.

Lirica br. 4 iz 2016. godine posvećena je Dioniziju de Sarnu San Đorđu. Slijedeći našu festivalsku misiju njegovanja muzičke tradicije klapskog pjevanja, istražujemo najstarije notne zapise na kojima se vremenom razvijalo višeglasno pjevanje kakvo danas poznajemo. Na De Sarna, kod nas poznatijeg kao kompozitora prve crnogorske opere *Balkanska carica*, po drami - stihovanoj tragediji knjaza Nikole I Petrovića Njegoša, upućuju nas mnogi zapisi i djela ovog Italijana iz plemićke porodice. Prije svega knjižica *Uspomena iz Perasta* u kojoj De Sarno 1896. god. objavljuje 15 narodnih pjesama koje je priredio za *pjevanje i klavir*. Potvrdilo se da su u radovima dr Miloša Miloševića i etnomuzikologa dr Zlate Marjanović, koja naučno analizira upravo *Uspomene iz Perasta*, muzički eksperti našli podstreka da dalje istražuju korjene naše muzičke tradicije i na njoj stvaraju nova djela.

Lirica br. 5 iz 2017. godine priča je o Boki Kotorskoj, njenoj pomorskoj prošlosti, sa obiljem obrađenih istorijskih podataka, zapletima i igrama velikih sila koje su malim primorskim mjestima Boke određivali sudbinu u ime svojih interesa, odlukama koje su puno značile i gotovo uvijek još više koštale. Za ljubitelje klapske pjesme objavili smo niz interesantnih partitura koje prate *Priče o moru*, pokušavajući da bliže dočaramo ovaj čudesni kraj svijeta - Boku, njenu prošlost i nestvarnu ljepotu. Željeli smo takođe da istovremeno zadovoljimo interes današnjih pjevača kroz objavljene klapske pjesme, kao i čitalaca koji su ljubitelji klapskog pjevanja, znatiželjni da saznaju djeliće muzičke istorije Perasta i Boke.

Nadamo se da će *Lirica br. 6* biti jednako interesantna za pjevače i muzičare, posebno autore-kompozitore, obrađivače i voditelje klapa koji u obradama maestra Marija Katavića mogu pronaći nadahnuće za nova autorska ostvarenja.

Zahvalnost

Već šestu godinu zaredom pripreme naših *Lirica* započinjemo već s jeseni, u godini proteklog Festivala. U maju je sve već spremno za štampu, a iza gotovih almanaha, čitaoci mogu tek da naslute mjesece pripremnog rada na proučavanju građe, pisanju tekstova, lektorisanju i redakciji, notografiji, kreiranju ilustracija, dizajna, uređivanju preloma, štampe itd., uz brojne konsultacije i dopisivanja. Najinteresantnija su ona koja se, još od stvaranja knjige o Ludviku Kubi, dešavaju u trouglu saradnika, uz puno poštovanje osobenosti i pravopisa jezika na kojima pišu autori. Za knjigu je to bilo neponovljivo višegodišnje iskustvo između dr Jakše Primorca u Zagrebu, dr Zlate Marjanović u Pančevu i ovdašnjeg urednika. Ove godine taj trougao se formirao između Sarajeva, Pančeva i Kotora.

Pominjem navedeno jer našu zahvalu prvo želim iskazati upravo dr Jakši Primorcu, inicijatoru projekta *L. Kuba*, još 2011. godine, za njegove izvanredne radove u knjizi i *Lirici br. 1*, za uporedni metod obimnog naučnog istraživanja, kojemu se stalno vraćamo kao izvoru mnogih podataka od izuzetne važnosti za etnomuzikologiju i istorijat bokeljskog tradicionalnog pjevanja, sve do današnjeg – klapskog. Tako je bilo i u ovoj *Lirici*. Još jednom iskazujemo puno poštovanje njegovom izvrsnom doprinosu koji je postao važan temelj za kasniji razvoj festivalskog izdavaštva.

Dr Zlati Marjanović, vjernom saradniku Festivala u više oblasti djelovanja, posebno u radovima na *Lirici br. 1* (L. Kuba), *Lirici br. 4* (De Sarno) zahvaljujemo na nesebičnoj predanosti u pripremi i ovog izdanja. Za svaku od obrada Marija Katavića, dr Marjanović je priredila naučne osvrte sa stanovišta nastanka pjesme, običaja podneblja, tradicije lokalnog stanovništva i upotrebi, namjeni i tumačenju ondašnjih pjesama bilo da su izvođene u kolu, kao svadbene počasnice ili u obredima. Osim podataka poznatih u naučnoj literaturi koje navodi, u tumačenjima poetskih tekstova dr Marjanović unosi svoj poseban lirski pečat, čime prateće bilješke postaju interesantnije za čitaoce. Uz poštovanje njenog doprinosa, izražavamo joj veliku zahvalnost.

Zahvaljujemo, sada već stalnim saradnicima – našoj novoj predsjednici NVO, gospođi Tini Braić-Ugrinić na lektorisanju i redakcijskim sugestijama, uvijek uglađeno izrečenih, ali sa autoritetom profesora književnosti sa izvrsnim poznavanjem lokalnog i književnog jezika.

Zahvaljujemo i vrijednom tehničkom timu štamparije *GudCo* iz Perasta, dizajnerima i ilustratorima izdanja.

***

Gotovo je nemoguće naći pravu mjeru i izraze zahvalnosti maestru Mariju Kataviću, čijem je vrijednom djelu posvećena ova *Lirica*. Znam da će naš prijatelj reagovati: *Ma, hajde, nisam ja zaslužio takvu pažnju, hvala Vama!* A njegova Nataša, uvijek nasmijana i vedra, koja je, pored rada u pozorištu, dane i noći provodila nad Marijovim partiturama i kompjuterom, boreći se sa Sibelijusom za svako pogrešno prikazano slovo, slog, zarez, razmak... bi jednako skromno dodala: *Eto, takav je Mario!*

Zahvaljujemo mu na djelu koje će, baš kao sva naša izdanja, zadugo nadživjeti trenutak promocije, prvog čitanja i utiska. Možda će najveća zahvala doći u godinama poslije, kada neka mlada klapa i njen voditelj, u ko zna kojem mjestu regiona, odluče da otpjevaju obrade baš iz ove *Lirice*, kad ta pjesma, kao i mnoge u njegovoj obradi koje se već uveliko pjevaju po našim klapskim festivalima, dobije novi ispjevani izraz i osvoji srca slušalaca, klapskih zaljubljenika.

U tom kontekstu prisjećam se misli iz uvoda koji sam napisao za knjigu o Ludviku Kubi:

*Svako ko uđe u proces stvaranja ili traženja novih saznanja... uhvati niti što povezuju prošlost i budućnost. U toj tački brzo prolazne sadašnjosti, prelamaju se i dvije etičke kategorije: **dug i odgovornost**. Dug prema onima koji su nekada postojali i nešto značajno zapisali, ostavili trag i stvorili djela dostojna poštovanja, te posebno **odgovornost** da takve istinske vrijednosti prenesemo budućim generacijama.*

Mario Katavić se, na našu sreću, našao baš na pomenutoj tački prelamanja, savjesno se odužujući velikanima koji su prije mnogo godina zapisivali naše pjesme, uz odgovornost prema generacijama klapskih pjevača koji dolaze.

A mi u Festivalu ostajemo sretni i zahvalni što nam je darovana prilika da u *Lirici* sve to zabilježimo, slijedeći iste etičke kategorije.

***

U zaključku, još jedna crtica o Festivalu klapa Perast.

Prošle godine smo zamolili klapske znalce iz regiona da iznesu svoja zapažanja o Festivalu klapa Perast. Te ocjene, sa puno poštovanja prema dostignućima Festivala, objavili smo na našem portalu www.festivalklapaperast.com. O Festivalu je Mario Katavić tada napisao:

“Šta reći o Festivalu klapa u Perastu, a da to već neko nije rekao...”

Iako nikad nisam bio u tom podneblju, za mene je ta muzika Boke postala opsesija u pozitivnom muzičkom smislu. Kad sam, prije par godina, zamoljen od strane maestra Jasminka Šetke da napravim par narodnih obrada za klape, koje je zapisao L. Kuba, nisam poznao taj melos Boke, a kad sam počeo, jednostavno sam bio opčinjen i nisam mogao stati, već sam počeo tragati za drugim zapisivačima, kao što je F. Kuhač, pa sam napisao nekih sedamdesetak obrada za klape.

Jedino što mogu reći je da neću stati na tome, jer Perast je za mene postao svjetionik na moru za crnogorsku klapsku pjesmu.”

A Perast, nama u Festivalu, ostaje vječito nadahnuće, grad dostojan najvećeg poštovanja i divljenja kojemu, već 17. put, poklanjamo muziku.

Milan Kovačević, u vrijeme Uskrsa 2018. god.

MARIO KATAVIĆ

*Muzika – sudbina, inspiracija i pokretačka snaga
samozatajnog umjetničkog genija*

Mario Katavić (privatni album)

Umjetnički put Marija Katavića predstavlja snažno i strasno traganje za novim dimenzijama, spoznajama i kreacijama, te novim interpretacijama muzike, posebno tradicionalnog opusa sa područja jugoistočne Evrope. Pritom, snaga njegovog unutrašnjeg stvaralačkog impulsa ga neprestano vodi ka samousavršavanju i potpunoj posvećenosti muzici kao blistavom izvoru dobra i transcendentnosti. Gotovo da u predanom radu nije bilo slučajnosti, a rezultati istog malo koga ostavljaju ravnodušnim.

Rođen je u Sarajevu, 8. marta, turbulentne 1968. godine, u građanskoj porodici koja posebnu pažnju posvećuje odgoju i umjetničkom usmjeravanju izuzetno talentovane djece. Porodična loza Katavića kroz višestoljetnu tradiciju obiluje umjetničkim talentima. Univerzalnost kulturne i umjetničke pojave Marija Katavića imponuje i ruši ustaljene muzičke obrasce. Godine 1972. postaje stalni član Dječijeg hora RTV Sarajevo, a vokalna umjetnost će ostati konstanta života plodnog umjetnika do danas. Samo dvije godine kasnije, nastupa na Malom šlageru '74. sa svojim bratom. Očaranost svijetom melodija i

harmonija vodi Marija Katavića kroz redovni i primjereni obrazovni proces u kome se od samog početka javlja znatiželja i zanos koji će postati odrednica umjetnika. U *zlatnom razdoblju* kulturnog života grada Sarajeva, preciznije vremenu punog zamaha u svim umjetničkim disciplinama u ozračju olimpijskog duha, istinska nagrada stiže 1986. godine kada osamnaestogodišnji mladić postaje članom etabliranog i tada najboljeg operskog ansambla u zemlji - Hora opere Narodnog pozorišta Sarajevo, a od tog dana više od trideset impresivnih i uzbudljivih godina daje najbolji dio sebe, uči i stvara, a kroz saradnju i susrete sa velikanima, koji su ostavili neizbrisiv trag u identitetu naroda ovog dijela svijeta, daje poseban pečat svojim djelima.

*Mali šlager 1974. godine
Mario i Josip Katavić
Orkestrom diriguje M° Julio Marić*

Muzika je tajna bitka mladog umjetnika koji, pored ovladavanja vokalnom tehnikom i uporednim angažmanom, u svojstvu stalnog člana, u Horu RTV Sarajevo od 1988. do 1992. godine, muzicira na više instrumenata i svojim angažmanom daje doprinos u više kulturno-umjetničkih društava tadašnjeg Sarajeva, što je za to vrijeme bila stvar prestiža. Priznanje radu stiže u vidu Zlatne medalje koju mu dodjeljuje Republički savez KUD BiH.

*Produkcija Puccinijeve La bohème 1989. god.
Mario Katavić sa sestrom Željkom*

Ratni vihor donosi najteže iskušenje građanima Sarajeva, i u najdužoj opsadi jednog grada u modernoj istoriji, nadljudskim naporima prkose sumornoj svakodnevnicu smrti, gladi i očajja. Uzvišena umjetnost iznova daje smisao i spas, i nadu za novi dan. Želja za životom i dobrobiti svijetu bez razlike donosi novo razdoblje u umjetničkom radu Marija Katavića kada muzika iznova predstavlja spas i utočište, antitezu ratnim strahotama i stradanjima nevinih. Rađa se kompozitor. Taj segment angažovanosti svakako iziskuje posebnu studiju. Djeluje impresivno činjenica da od 1992. godine u kratkom periodu nastaje kompozitorski opus koji uključuje više od 400 kompozicija za mješoviti hor, muške i ženske ansamble, soliste i orkestre. Značajnija djela predstavljaju prva opera *Božićna noć* (1992), *Bosanski Te deum* (1999), kompozicija *Allahu ekber* za muški hor, timpane i flautu, *Rukoveti iz Međimurja*, *Victimæ Paschali*, *Missa prima*, *Missa secunda*, oratorij *Biljeg Bosne*, brojne stilizacije ilahija, bosanskih sevdalinki za mješoviti hor, te nebrojene aranžmane za orkestar, hor i soliste.

Od samih kompozitorskih početaka Mario Katavić radijantno plasira vlastiti stil, spajajući nespojivo kroz odvažne harmonijske strukture i oplemenjene melodijske linije. Bosna kao inspiracija sa svojim prepoznatljivim stilskim figurama, snaga napjeva hercegovačkog krša, daju svim djelima mirisnu notu podneblja predaka. Stoga, ne iznenađuje uspjeh umjetnika i van granica domovine. Djela se izvode u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori, Austriji, Italiji, Njemačkoj, Japanu, Francuskoj, SAD-u, Kanadi...

Ekumenska vrijednost pojedinih djela rezultira prvim izvođenjem kompozicije *Allahu ekber* u hrišćanskoj crkvi, na dan Assisija oktobra 1998. Oratorij *Bosanski Te deum* 1999. godine spaja umjetnike raslojenog i raspuklog društva, a živa snimka djela luči veliku pažnju i priznanje izvan granica zemlje, posebno u SAD-u. CD zapis kritika ocjenjuje najznačajnijim izdanjem duhovne muzike za tu godinu.

*Orkestar AKUD Seljo Sarajevo ratne 1992. godine
(Foto: Milomir Kovačević Strašni)*

*Spaljena Vijećnica u Sarajevu 1994. godine
Mozart, Requiem
M^o Zubin Mehta, dirigent*

Mario Katavić ubrzo piše muziku za film i teatar. Značajno je izdvojiti rad na dokumentarnom filmu *Adio Kerida* autorice Vesne Ljubić iz 2001. godine.

Smirujuće djeluje činjenica da u vremenu u kojem živimo, postoje ljudi koji neprestano grade, stvaraju, nasuprot nastojanjima pojedinih slojeva društva da se sve relativizira, osudi ili ospori. U procesu stvaranja, edukacije ili u čisto reproduktivnom umjetničkom činu, Mario Katavić sebe uvijek stavlja u drugi plan. Skroman i nenametljiv, pomjera vlastite granice, a priznanja za svoj rad prima skrušeno uvijek sa mišlju da je neko drugi zaslužniji. Njega ne privlači lažni, estradni sjaj umjetnosti, nego stremi istinskom univerzalnom svjetlu dobra.

Vokalni ansambl Prijatelji

Rad sa mladima

Godine 1997. dobija poziv od barda Sarajevske muzičke scene gospodina Esada Arnautalića da se pridruži kultnom vokalnom ansamblu *Prijatelji*, legendama i istinskom simbolu grada Sarajeva. Nakon smrti legendarnog Dode Kovačevića, ansambl se našao na prekretnici svog uspješnog djelovanja nakon punih 40 godina posvećenosti muzici.

Katavić, osim svojim baršunastim timbrom u još neistraženim dubinama basovskog registra, jer kako se često zna našaliti, a on jeste istinski *Wizmacher* - „samo bas može tako nisko pasti“ - već punih 20 godina uspješno vodi ansambl koji u podmlađenom sastavu nastavlja tradiciju višeglasnog pjevanja, ali i prepoznatljive sarajevske boemštine, onog šarma koji je naš grad uvijek činio posebnim.

Svoj umjetnički autoritet koristi u zahtjevnom dirigentskom angažmanu. Do 2016. godine vodi hor *RKUD Proleter* iz Sarajeva, kada osniva vlastiti ansambl, mješoviti hor pod imenom *Akordi*, neodvojivo od *AKCUS Seljo*, ishodišta i omiljenog epicentra umjetničkog djelovanja.

Saradnje sa priznatim, ali i mladim tek stasavajućim umjetnicima, te horovima i orkestrima poput *Sarajevske filharmonije*, orkestra *Pons Artis* iz Beča, definiše i krase umjetnikova vjera i instinkt, uz visokoprofesionalni rad u cilju ispunjenja zadatih ciljeva. U svojstvu kompozitora ime mu je uvršteno u *Leksikon muzike Bosne i Hercegovine*.

Recentno, posebnu važnost Katavić pridaje saradnji sa Međunarodnim festivalom klapa u Perastu. Vrijedno obrađuje više od 150 narodnih pjesama iz Boke na osnovu zapisa grupe autora od kojih su najznačajniji Ludvig Kuba, Franjo Kuhač, Dionisio de Sarno – San Giorgio, prilagođava ih za horove i klape, baštineći, uz vrijedne organizatore festivala i kolege po struci, tu specifičnu vokalnu formu.

*Proslava 60. godišnjice neprekinutog rada Vokalnog ansambla Prijatelji
novembar 2017. god.*

Umjetnički svijet Marija Katavića je šarolik, nikako patetičan ili površan, i izvorom je emotivnih fantazija zabilježenih notnim pismom. U taj svijet umjetnik često, bez najave odlazi i kontemplira, stvara i donosi darove u vidu novih partitura koje čine istinski zalag očuvanja civilizacijskih tekovina, bogate tradicije i neraskidivih veza naših podneblja.

mr Jasmin Bašić

Jasmin Bašić (1971) je magistar solo pjevanja, vrstan pedagog, solista Opere Narodnog pozorišta u Sarajevu više od dvije decenije. Diplomirao je 2003. godine, a potom 2006. godine i magistrirao solo pjevanje (operni i koncertni smjer) u klasi sopranistice Radmile Bakočević (Beograd). Do 2009. godine se usavršavao u specijalističkoj klasi Kammersängerin Olivera Miljaković (Beč). Također je i autor monografije čuvene primadone Gertrude Munitić (2017. Primadonna Gertruda Munitić. Sarajevo: Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine). Istovremeno, a veoma bitno, Jasmin Bašić je dugogodišnji kolega, ali i blizak i iskren prijatelj Marija i njegove supruge Nataše. Pored svih svojih obaveza, Jasmin je našao vremena da napiše ovu toplu, ali stručnu hronološku priču o Mariju, o njegovom radu. To je jedan od rijetkih ljudi kojima je Mario dozvolio da uđe u njegov svijet: Jasmin je, stoga, istinski svjedok i poznavalac Marijovog rada, života, kao i učesnik u mnogim muzičkim ostvarenjima koje je Mario radio (Sekulić 2018).

Zlata Marjanović

U muzičkom đardinu Marija Katavića

Vođen univerzalnom, snažnom i neizlečivom ljubavlju prema muzici, Mario Katavić u svom srcu nalazi mesta i za klapske pesme. Njima se posvećuje radozno, predano i istrajno, prvenstveno tražeći i nalazeći nadahnuće u melodijama i poetskim tekstovima, a onda i internetskim podacima o tome da njegove pesme-odabranice, nisu mnogo poznate:

Uglavnom sam gledao da nema obrada tih pjesama! Nije mi bitno da li je počasnica ili ljubavna, ako mi se sviđi, to uzmem i uradim! Takav mi je princip i kad radim za Prijatelje - ako mi se sviđi pjesma, ja je uradim, ako mi se ne sviđi, džaba da je hit ne znam kakav!"

Upravo to i jeste put kojim se u muzici često i ide: prefinjenim, postojanim oslušivanjem i jasnim prepoznavanjem muzike koja će dotaći one tanane, muzičarske strune. To je izraz Marijovog bića, bogatog na razne načine, počev od činjenice da se bavi muzikom raznih krajeva i raznih stilova. Među njima, naravno, posebno mesto imaju i klapske pesme: putevima zametenim u ko zna kojim vremenima, i one su utisnute u njegove gene. A njegovi su geni – Muzika: koliko Mario zna, u njegovoj porodici je generacijama unatrag pevano (i) homofono, višeglasno... Prvi, njemu poznati Katavić, prema dokumentima koji sežu u polovinu 15. veka, takođe se bavio muzikom.

Pamti Mario i nekadašnji način života kojeg je pomno i bezrezervno upio u najranijem detinjstvu, drugačiji od današnjeg, sporiji, mirniji, ispunjen davanjem i deljenjem od srca, sićušnim a neizmerno velikim radostima, poput višednevnih okupljanja prijatelja – naravno i muzičara – u domu njegovih roditelja. Tada je danima pevano, isto onako kako su to Bokelji činili, pevajući upravo pesme koje Mario odabira:

U mom djetinjstvu, kroz našu kuću je prošlo mnogo muzičara. Čest gost bio je i otac Davorina Popovića s kojim su moji roditelji i društvo često pjevali "U đardinu". Ta lijepa druženja trajala su i po nekoliko dana. To se kod nas zove "dernek"!

Tako su i pesme iz ove Marijove *Lirice*, kao u pesmi *U đardinu*, njega prizvale, da i u njih utisne onaj klapski, višeglasni, prepoznatljiv očaravajući zvuk, da ih tako izvuče iz prašnjavih notnih zapisa i ponovo „oživi“, ne bi li njihovim novim životom evocirao sva ona divna okupljanja, bilo bokeška, bilo sarajevska, na kojima nije bilo važno odakle je pesma, već da li je našla put do srca onih koji je izvode. Ništa lepše od iskrene jednostavnosti, kojom se lako dâ zakoračiti tamo gde je smisao radosti života jasan.

Franjo Ksaver Kuhač

Franjo Ksaver Kuhač (1834–1911) je hrvatski folklorist, melograf, etnolog, muzički pisac, klavirski pedagog, kompozitor, horovođa. Rođen je u Osijeku, muziku je izučavao pripremajući se za učiteljsko zvanje u Donjem Miholjcu, a potom i Pešti, Lajpcigu, Vajmaru i Beču. Među prvima je sistematski istraživao muziku Južnih Slovena. Putovao je 12 godina, sakupljajući narodne pesme i svirku u Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Makedoniji, Bugarskoj, Mađarskoj, Austriji i Severnoj Italiji. Sakupio je oko 5.000 narodnih melodija, objavio zbornik *Južno-slavenske narodne popjevke* (četiri knjige u 16 svesaka sa 1.600 zapisa narodnih pesama u izdanju Jugoslavenske akademije nauka i umetnosti). Pored melografisanja, Kuhač je proučavao narodne muzičke instrumente i publikovao naučne radove ([S. n.] 2009).

Iako su Kuhačeve sveske sa terena izgubljene, te su nam uskraćeni mnogi bitni podaci (o imenima njegovih kazivača, konkretnim mestima koje pohodi itd), poznat je podatak da je Kuhač u Boki Kotorskoj i Budvi, odnosno delovima tadašnje Austrijske Arbanije boravio 1869. godine (kada posećuje i dalmatinsko i hercegovačko područje) (Marošević 1989: 112). Tu je zabeležio 44 pesme, pored 11 iz crnogorskih kontinentalnih krajeva (Marošević 1989: 121). Prema dostupnim izvorima, to su najstariji notni zapisi iz Crne Gore.

Pesme koje je zabeležio u narodu Kuhač poima kao temelj nastanka nacionalnog stila u muzici (Marošević 1989: 109). U tom smislu, Mario Katavić je jedan od njegovih sledbenika. U ovoj *Lirici*, Katavić se posvećuje obradi Kuhačevih zapisa iz Budve i Boke Kotorske, dostojnim svedocima nekadašnjeg pevanja na svadbama i na raznim okupljanjima, koja je često pratio i ples. Mnoge od tih pesama odavno ne samo da nisu u praksi, već ih se niko više i ne seća, te su ove obrade svakako jedan od najboljih načina da se delovi zaboravljene tradicije vrata u narod, odakle su, uostalom, i potekli.

BOSIOČE, U ŠIRINU RASTI (U oči svatbe)

arr: Mario Katavić

Budva

Andante

S.

1. Bo - si - o - če, he - si - o - če, u ši - ri - nu ra - sti.
2. Jer će do - či, be - si - u - če, sta - rog sva - ta vla - sti.
3. Pa će mi te, he - si - o - če, mla - da po - tr - ga - ti.
4. O - štrum ćor - dom, be - si - u - če, po b`je - lu kuč - je - nu.

A.

Napomena: Stihovi pjesama koje je M. Katavić koristio u partiturama su u italiku i boldirani

U oči svatbe

Bosioče, bosioče, u širinu rasti.

***Bosioče, u širinu rasti,
Jer će doći starog svata vlasti,
Pa će mi te mlada potrgati,
Oštrom ćordom po b`jelu kor`jenu.***

Kuhač 1881: pr. 1209, str. 10.

Uoči svadbe: Bosioče u širinu rasti

Ovo je pjesma koja svojim osobenostima ukazuje da je odavno nastala: vezivana je za dan uoči venčanja, a takođe, mnogi pojmovi u njoj (poput bosioka) su imali nekada veoma simbolično značenje u narodu. Koliko je poznato, prvi ovu pesmu beleži Vuk Karadžić (1841: pr. 10, str. 7). Međutim, on otežava preciziranje porekla ove pesme odrednicom – da je iz *gornjeg primorja*. Njome Karadžić obuhvata pesme koje beleži u Paštrovićima, zatim od žena iz Maina, Pobora (koje borave tom prilikom u Stanjevićima) i pesme koje dobija od Rišnjana Vuka Vrčevića (zaposlenog u Budvi u vreme Vukovog boravka). Kuhač koristi Karadžićev zapis, ali – ono šta je veoma važno – konstatuje da je pesma iz Budve (1881: pr. 1209). Ovaj podatak, a zatim i melodijske osobenosti Kuhačevog zapisa (jednostavnost linija, uski, kvartni opseg, tonska osnova) ukazuju da je pesma *Bosioče, u širinu rasti* prim a tradiciji starijeg sloja primorskog, u ovom slučaju budvanskog stanovništva. Naposljetku, prema dostupnim dokumentima, melodijske varijante ove pesme nisu konstatovane u drugim krajevima, stoga bi moglo biti da je Kuhač zabeležio lokalni, u novije vreme zaboravljeni način budvanskog pevanja.

DJEVOJKA I SLAVULJ

arr. Mario Katavić

Budva

Larghetto

I.
 1. U ko - šu - lji dje - voj - či - ca, u ko - šu - lji dje - voj - či - ca.
 2. Sla - vulj so - ko, si - va 'ti - ca, sla - vulj so - ko, si - va 'ti - ca,
 3. O - bli - je - će o lju - ba - vi, o - bli - je - će o lju - ba - vi,
 4. Dje - voj - či - ca ti - ha, pla ha, dje - voj - či - ca ti - ha, pla ha,

5
 U pro - lje - ću ru - žu bra - še, u pro - lje - ću ru - žu bra - še.
 o - ko gnje - zda joj le - ća - še, o - ko gnje - zda joj le - ća - še.
 na kri - lu joj vije - nac sta - vi, na kri - lu joj vije - nac sta - vi.
 so - ko - lu u kri - lu pa - da, so - ko - lu u kri - lu pa - da

Djevojka i slavulj

*U košulji djevojčica,
 U proljeću ružu braše,
 Slavulj soko siva tica,
 Oko gnjezda joj lećaše,
 Oblijeće o ljubavi
 Na krila joj vienac stavi:
 Djevojčica tiha plaha
 Sokolu u krilo pada.*

Kuhač 1878: pr. 157, str. 126.

Djevojka i slavulj: U košulji djevojčica

Osobnostima melodijske linije Kuhačev notni zapis pesme *Djevojka i slavulj: U košulji djevojčica* (1878: pr. 157) pokazuje želju Budvana 19. veka (u vreme romantizma i buđenja nacionalne svesti) da se kulturno izjednače s narodom severno hrvatskih i slovenačkih krajeva. To je primetno u melodiji ove pesme, koja, na primer, ukazuje na veliku srodnost sa melodijom pesme *Spomen* (u novije vreme poznatijom prema svom prvom melostihu, *Sećaš li se onog sata*) koju je spevao Spiridon Jović (1801–1836), a čiju je melodiju komponovao Kornelije Stanković (1831–1865). Pisma *Spomen* je u 19. veku konstatovana na širem području, pa ne bi bilo neobično da je makar svojom melodijom bila i deo tadašnje budvanske tradicije. Takođe, ova je melodija još srodnija sa melodijom pesme *Crne oči dobro glede* zabeleženoj u mnogim krajevima, pa i na Prčanju (Васиљевић 1965: 297).

Ova pesma se, takođe, izdvaja od ostalih koje Kuhač beleži u Budvi jer je poznat autor njenog poetskog teksta. Na to nam ukazuje sam Kuhač (1878: str. 126), sledećom napomenom:

Kanonik Skurla u Dubrovniku, komu sam ovu pjesmu pokazao, mislio je, da će ta pjesma biti od Miroslava Zanovića. Napjev je dakako narodan.

Reč je o jednoj od pesama iz knjige *Misli i popijevke* Budvanina Miroslava Zanovića¹, objavljene 1785. godine. Ovaj znameniti primorac je verovatno želeo da njegove pesme poput navedene zažive u narodu, te opeva ljubav dvoje mladih, simbolično iskazanu odvijanjem proleća, odnosno u doba kada se stasava za brak. Znamenit momkove ljubavi je venac, uobičajen na nekadašnjim svadbama, jedan od narodnih načina da se potencira kontinuitet života. U skladu sa vaspitanjem, djevojčica je tiha, poslušna i blaga, a njen izabranik je u viteškom maniru, opevan kao soko. Ako je suditi po Kuhačevom zapisu, Zanović je uspeo da njegovi Budvani polovinom 19. veka ovu pesmu uvrste u svoj tradicionalni repertoar.

---

¹ M. Zanović je rođen u Veneciji 1761. godine, kao najmlađe dete u budvanskoj paštrovskoj porodici Antuna Stefana Zanovića i Frančeske, kćeri kapetana Marka Markovića. Miroslav i njegova dva starija brata, Premislav (rođ. 1747. godine), a posebno Stefan Hanibal (rođen 1751. godine), svojim brojnim pustolovinama doprineli su da se Budva i Paštovići pominju u vodećim evropskim gradovima, na kraljevskim dvorovima itd. (Luketić 2000: 65–71; više o Zanoviću u: Pantić 1990; Kalezić-Đuričković 2015).

VELIKE LI NJEŽNOSTI (Prođoh goru)

arr: Mario Kutavić

Budva

Andante

I. Pro - doh go - ru, pro - doh dru - gu i tre - ću. i tre - ću,
 2. Al u gu - ri ze - len bo - re li - sta - o, li - sta - u,
 3. Na po - ste - lji mo - ja dra - ga za - spa - la, za - spa - la,
 4. Nit je mo - goh od ra - do - st lju - bi - ti, lju - bi - ti,
 5. Daj mi, Bo že, vi - jar vje - tar od mo - ra, od mo - ra.

7
 ka - da do - doh u će - rvet - tu bo - ro - vu, bo - ro - vu.
 i pod bo - rom po - ste - lji - ca me - ka - na, me - ka - na.
 ne mo - goh je od ža - lo - sti bu - di - ti, bu - di - ti.
 već se sta - doh vi - šnjem Bo - gu mo - li - ti, mo - li - ti.
 da on pa - dne mo - joi dra - goj na li - ce, na li - ce.

Velike li nježnosti

*Prođoh goru, prođoh drugu i treću,
 Kada dodjoh u četvrtu borovu,
 Al` u gori zelen bore listao,
 I pod borom posteljica mekana,
 Na postelji moja draga zaspala.
 Ne mogoh je od žalosti buditi,
 Nit` je mogoh od radosti ljubiti,
 Već se stadoh višnjem Bogu moliti:
 „Daj mi, Bože, vijar vjetar od mora,
 Da odbije jedan listak od bora,
 Da on padne mojoj dragoj na lice.“*

Bog mi dade vijar vjetar od mora,
 Te odpade jedan listak od bora,
 I on pade mojoj dragoj na lice,
 Probudi se moja mila i draga,
 Ljubismo se, grlismo se do zore:
 Nit` je znala moja majka, ni njena,
 Osim jedno vedro nebo nad nama,
 I mekana posteljica pod nama.

Kuhač 1880: pr. 918, str. 109, 110.

Velike li nježnosti: Prođoh goru, prođoh drugu i treću

Zahvaljujući opsežnoj zbirci Franje Kuhača, saznaje se da je pesma Prođoh goru, prođoh drugu i treću (Kuhač 1880 pr. 918) imala brojne varijante u mnogim kontinentalnim krajevima. U svojoj zbirci Kuhač dokumentuje da svoj zapis dopunjuje zapisima iz zbirke Vuka Karadžića (1841: pr. 455, str. 332) i Frana Kurelca (1871), ali i prema sopstvenim terenskim istraživanjima (Kuhač 1880: str. 107–110). Takođe, u njegovom notnom zapisu je melodija zasnovana na durskoj lestvici, pokazujući da su Budvani tokom 19. veka muzicirali po načelima zapadnoevropske muzike.

Brojne varijante ove pesme iz mnogih krajeva, pa i budvanskog, pokazuju da je pesma bila veoma popularna. Najverovatnije je izvođena tokom raznih okupljanja, počev od onih zabave radi pa do veselja kada je, na primer, nevesta dovedena u njen novi dom. Ovom je pesmom prilično slobodno, uz elemente erotike dočaran ljubavni sastanak dvoje mladih: oni provode celu noć zajedno, bez znanja roditelja, uokvireni nebom i posteljom kao nemim svedocima. Međutim, u ovom poetskom tekstu se mogu nazreti i stari obrasci razmišljanja potekli iz verovanja u delotvornost potenciranja plodnosti na razne načine. Mladić traži svoju nevestu po mnogim gorama, u narodu simbolizovanim prostorima, naseljenim raznim mitskim i najčešće po ljude lošim bićima. I zaista, izabranica njegovog srca je daleko, čak u četvrtoj gori, utonula u dubok san, odnosno, ona je začarana. Kao i u bajkama, ljubav i dobro pobeđuju, jer uz Božiju pomoć, mladić svoju dragu budi vetrom sa mora.

VAR: ŠIRE PODRUČJE: Караџић 1841: pr. 455, str. 332; Kurelac 1871; Kuhač 1880 pr. 918; Kuhač 1880: str. 107–110.

RADOST IZNENADA

arr: Mario Katavić

Budva

Larghetto

I.

1. Ko - li - ke noć - ce noć - as bi, na vr - geh san - ka na u - či.
 2. slu - ša - juć ko - lo gdje i - gra, u tom je ko - lo ruč - ka - ga.
 3. Sve mo - je pje - sme is - pje - va, u sva - kom rta - ne pri - pje - va.
 4. Ne mo - geh sr - cu u - do - ljet', već po - djoh do - le do ko - la.
 5. Da vi - dim mi - lo i dra - go, i sve ml - a - ce po - spa - le.

P.

Radost iznenada

*Koliko noćce noćas bi
 Ne vrgoh sankna na oči
 Slušajuć kolo gdje igra
 U tom je kolu m`a draga,
 Sve moje pjesme izpjeva,
 U svakoj mene pripjeva,
 Ne mogoh srcu odoljet',
 Već podjoh dole do kola,
 Da vidim mило i drago.
 Kad li se kolo razvrglo
 I sve su mlade pospale.*

Sestrica svaka uz brata,
 A svaka šćerca uz tajka,
 Snašica svaka s djeverom,
 A moja jadna sama spi;
 Tad` ubrah stručak ružice,
 I vrhog dragoj u njedra.
 Kada se draga probudi,
 Veljem se čudu začudi,
 Kad nadje kitu u njedra,
 Pak sama sobom pomisli:
 „Da li je ovo od Boga,
 Ovo nijesam dostojna;
 Da mi je ovo od roda,
 Sirota roda ne imam;
 A da je kita od draga,
 Meni je drago daleko.“
 Pa kitu rukam` prigrlj,
 Celiva, stavi u njedra.

Kuhač 1880: pr. 834, str. 37, 38.

Radost iznenada: Koliko noće noćas bi

Ova pesma je najverovatnije u Budvi pevana kao pratnja plesu. Na to navodi njena dužina, inače karakteristična za pesme koje ga prate (omogućavajući plesačima da što duže budu u kolu), kao i sadržaj njenog poetskog teksta, kojim se upravo i opeva *kolo*. Takođe, sadržaj otkriva da je ova pesma najverovatnije izvođena tokom svadbe, u vremenima kada su mnoge zvanice dolazile iz dalekih krajeva, te zbog toga i noćile u domovima mladenaca. U njoj je takođe moguće prepoznati ljubavni sadržaj uz primesu erotike. Poput srednjovekovnog viteza, mladić ne može da odoli svojoj čežnji, očigledno je vešt da se potajno nađe u prostoru u kome njegova izabranica spava. On se, verovatno pred zoru, prikrada, ne budi nikoga, pa ni svoju dragu, ali ostavlja joj *stručak ružice* i to – u njedrima! To je zalag njihovih ljubavi, istovremeno i poruka da joj je tajno dohodio.

Uz melodiju ove pesme Kuhač dopisuje veoma bitnu primedbu, da je veoma stara. Iako ne razjašnjava detaljnije ovu tvrdnju, moguće je da mu je neko od Budvana tako kazao, a svakako o tome svedoče i njene osobine. Reč je o jednoj veoma kratkoj, jednostavnoj melodiji, potekloj iz tonskog niza užeg ambitusa, u okviru kvinte, karakterističnoj za pevanje starijeg sloja primorskog stanovništva.

Varijante ove pesme ukazuju da je bila od 19. veka nadalje popularna ne samo u Budvi i okolini, već i u drugim, udaljenijim krajevima, pokazujući time istovremeno, da su Budvani svojom vokalnom tradicijom pripadali kulturi jednog šireg područja. Naposljetku, ova je pesma već inspirisala prof. Tomislava Sušca da je obradi i sa njegovom klapom Diva iz Debelog brijega predstavi na Festivalu klapa u Perastu 2017. godine.

VAR. ŠIRE PODRUČJE: Караџић 1841: pr. 315, str. 222, 223; Aščerić 2010.
PAŠTROVIĆI: Вукмановић 1960: pr. 32, str. 379, 380.

SOKO LETI PREKO BUDVE GRADA (Markov soko)

arr: Mario Katavić

Budva

T. 1. So. so,
2. Žu. žu.
3. Zla, zla,
4. A. a.

B. 1. So - ko le - ti, so - ko. so - ko le - ti, so - ko. so - ko le - ti.
2. Žu - te mu se, žu - te, žu - te mu se, žu - te, žu - te mu se,
3. Zla - te mu se, zla - te, zla - te mu se, zla - te, zla - te mu se,
4. A na gla - vi, a na, a na gla - vi, a na, a na gla - vi,

10 so - ko le - ti, so, so, so - ko le - ti, so, so, so - ko le - ti, pre - ko Bu - dve gru - da.
žu - te mu se, žu, žu, žu - te mu se, žu, žu, žu - te mu se, no - ge do ko - lje na.
zla - te mu se, zla, zla, zla - te mu se, zla, zla, zla - te mu se kri - la do ra - me - na.
a na gla - vi, a, a, a na gla - vi, a, a, a na gla - vi, zla - ta per - ja - ni - ca.

17 So, so, so - ko le - ti, so, so, so - ko le - ti,
Žu, žu, žu - te mu se, žu, žu, žu - te mu se,
Zla, zla, zla - te mu se, zla, zla, zla - te mu se,
A, a, a na gla - vi, a, a, a na gla - vi,

21 so, so, so - ko le - ti, pre - ko Bu - dve gru - da.
žu, žu, žu - te mu se, no - ge do ko - lje - na.
zla, zla, zla - te mu se, kri - la do ra - me - na.
a, a, a na gla - vi, zla - ta per - ja - ni - ca.

Markov soko

*Soko leti, preko Budve grada,
Žute mu se noge do koljena,
Zlate mu se krila do ramena,
A na glavi zlata perjanica;
Pitale ga budljanke djevojke:
„O tako ti, naš sivi sokole!
Ko je tebi noge požutio?
Ko li ti je krila pozlatio?
Ko li ti je perjanicu dao?“*

Kril' ma leti, kljunom progovara:
O tako vam budljanke djevojke!
Služio sam dobra gospodara,
Gospodara Kraljevića Marka;
U Marka su dvije sestre mlade,
Jedna mi je noge požutila,
Druga mi je krila pozlatila,
Marko mi je perjanicu dao.

Kuhač 1878: pr. 258, str. 209, 210.

Soko leti preko Budve grada

Pesma *Soko leti preko Budve grada* je jedna od retkih koja je i dalje u praksi. Toliko je popularna, ali i značajna za Budvane, da se može nazvati i svojevrsnom budvanskom himnom (Милошевић 2000: pr. 66; Марјановић 2016: 38, 39). Da je oni poimaju kao svoju i da je istovremeno, ova pesma nastala u daljoj prošlosti, svedoče mnogi opevani motivi (Караџић 1841: pr. 572, str. 41; Kuhač 1878: pr. 258) potekli iz verovanja u kult Sunca. Na to upućuje pre svega glavni akter, soko, koji je kao junak iz srednjeg veka inače, u mnogim drugim narodnim pesmama (uz ostala značenja), nebeski predstavnik i/ili predstava Sunca. Zato je soko sav u zlatu, od glave do pete, koji preleće preko Budve, poput kretnje sunca, time štiteći njene žitelje od svega zlog. Posebna zaštita je namenjena Budvankama pred udaju, a sve u cilju obezbeđenja kontinuiteta života zajednice. Soko je u službi kod Kraljević Marka, i time svedočeći da je ova pesma potekla iz verovanja u navedeni kult.

Zahvaljujući Kuhačevom zapisu ove pesme, na koju su se samo nadvezale kasnije zabeležene varijante, jasno je da Budvani tradicionalno, već više od stoleća pevaju ovu pesmu. Oni to čine koristeći melodijski model zasnovan na durskom tonalitetu koji je svojevremeno spajao tradiciju južne Dalmacije (Cavtata) i Budve, paštrovskog podneblja i možda šireg primorskog područja.

VAR: JUŽNA DALMACIJA: Kuba 1890, 1892: pr. 35; BUDVA: Милошевић 2000: pr. 66;
Марјановић 2011: pr. 489; PAŠTROVIĆI: Вукмановић 1960: pr. 33, str. 381.

DJEVOJČICE, RUŽIČICE, RUŽO RUMENA (Tužba i kletva na majku)

arr: Mario Katavić

Boka Kotorska

Moderato

T.
1. Dje- vuj - či - ce, ru - ži - či - ce, ru - žu ru - me - na, ru - žo ru - me - na!
2. Što ti sa mnom ne be - sje - diš, u - sta me - de - na, u - sta me - de - na.
3. Ja bih s' to - bom be - sje - di - la, ne sm'jem od maj - ke, ne sm'jem od maj - ke.
4. A gdi je tvo ja maj ka, ne bi lo ti je, ne bi lo ti je!
5. Ona mi je u gra - di - ni, gdi ne - ven be - re, gdi ne - ven be - re.
6. U - ve - nu - lo nje - no sr - dce, k'o što je mo - je, k'o što je mo - je!
7. A mo - je je u - ve - nu - lo, već - ma ne mo - že, već - ma ne mo - že.

B.

Tužba i kletva na majku

*Devojčice, ružičice, ružo rumena!
Što ti sa mnom ne besediš, usta medena?
Ja bih s tobom besedila, ne smem od majke.
A gdi je tvoja majka, ne bilo ti je!
Ona mi je u gradini, gdi neven bere;
Uvenulo njeno srdce, ko što je moje!
A moje je uvenulo, većma ne može!*

Kuhač 1878: pr. 70, strana 60.

Tužba i kletva na majku: Djevojčice, ružičice, ružo rumena

Ovu ljubavnu pesmu beleži Vuk Karadžić u raznim krajevima (1841: pr. 590), a Kuhač je konkretno beleži u Boki Kotorskoj (1878: pr. 70). Najverovatnije je pevana tokom raznih okupljanja, pa i na svadbi, kada je nevesta već dovedena u njen novi dom. Simboličnim pomenom nevena, kao i svojevrsnom igrom sa nazivom ovog cveta, ovom pesmom je iskazana velika devojačka bol zbog zabranjene ljubavi, toliko snažna da ona kune svoju majku. Jednostavna melodijska linija kvintnog ambitusa, posebno u kadencionom odseku ukazuje da je deo tradicije starijeg sloja primorskog stanovništva.

DJEVOJČICA VODU GAZI, NOGE JOJ SE BIJELE

arr: Mario Katavić

Boka Kotorska

Andante con moto

T.

1. Dje-voj - či - ca vo - du ga - zi no - ge joj se bi - je -
 2. Ča - zi, ga - zi, dje - voj - či - ce, ne bil' mo - ja bi -
 3. Kad bi zna - la i vi - dje - la, da bi tvo - ja bi -
 4. Ru - žom bi se u - ti - ra - la, dab' ru - me - na bi -

B.

5

le. za njom mom - če ko - nju ja - še, gro' - o - tom se sme - je.
 - la, ga - zi, ga - zi, dje - voj - či - ce, ne bil' mo - ja bi - la!
 - la, mlije - kom bi se u - mi - va - la, du bi bje - la bi - la.
 la, svi - tom bi se o - pa - sa - la, da bi tan - ka bi - la.

Devojčica vodu gazi, noge joj se bele

*Devojčica vodu gazi, noge joj se bele,
 Za njom momče konja jaše, grootom se smeje:
 „Gazi, gazi, djevojčice, ne bi l' moja bila!“
 „Kad bi znala i videla, da bi tvoja bila,
 Mlekom bi se umivala, da bi bela bila;
 Ružam bi se utirala, da b' rumena bila,
 Svilom bi se opasala, da bi tanka bila.“*

Kuhač 1880 pr. 893, str. 85.

Devojčica vodu gazi noge joj se bele

Deo bokeške tradicije je nekada činila i pesma *Devojčica vodu gazi noge joj se bele* (Kuhač 1880: 893). Iako je njome opevana ljubav, reč je o počasnici pevanoj u čast bokeških svatova ili sasvim moguće, peraških *Mladića* okupljenih u raznim prilikama. O tome svedoči i zapis De Sarna iz Perasta (1869: 4) (Marjanović 2016: *Peraški poj po...*, 59).

Shodno navedenom, ova počasnica otkriva jedan od načina udvaranja primeren primorskom stanovništvu starijeg sloja, uz primesu erotike. Melodije ove dve varijante su jednostavne, obe pokazujući način pevanja starijeg sloja bokeškog stanovništva, s tim što je kod Kuhača nešto šira, ambitusa sekste, a po De Sarnu je kvartnog opsega.

O svojevremenoj popularnosti ove pesme svedoče njene varijante zabeležene i u drugim krajevima.

VAR: ŠIRE PODRUČJE: Караџић 1841: pr. 592; Mladenović [s. a]; DALMACIJA: Kuba 1890, 1892: pr. 245.

Ženska narodna nošnja iz Gornje Lastve, Boka Kotorska

KOD KUĆE DJEVOJAČKE

arr: Mario Katavić

Risan

Allegretto

1. O - sva - nu zvije - zda na ve - drom ne -
 2. Ra - bar dje - vej - ci pred bije - lim dvo -
 3. Je - si! dje - vej - ko, peš - kir na - ve -
 4. Je - sam na - ve - zla, ni - sam pu - ve -
 5. Ne - sta lo mi je svi - le ta vli

bu, o - sva - nu zvije - zda na ve - drom ne - bu.
 rom, ra - bar dje - vej - ci pred bije - lim dvo - rom.
 zla, je - si! dje - vej - ko, peš - kir na - ve - zla!
 zla, je - sam na - ve - zla, ni - sam pu - ve - zla.
 je, svi - le ta vli - je i djul - ve - zi - je.

Kod kuće djevojačke

*Osvanu zvezda na vedrom nebu,
 Rabar devojci pred belim dvorom:
 „Jesi l', devojko, peškir navezla?“
 „Jesam navezla, nisam povezla,
 Nestalo mi je svile tavlje,
 Svile tavlje i djulvezije.“*

Kuhač 1881: pr. 1221, str. 18, 19.

Kod kuće djevojačke: Osvanu zvezda na vedrom nebu

Vuk Karadžić ne beleži kraj u kome je zabeležio ovu pesmu (1841: pr. 34), sugerišući time da je njene varijante našao u mnogim krajevima, ali Franjo Kuhač, najverovatnije prema kazivanju Vuka Vrčevića, precizira da je bila deo svadbenog rituala u Risnu (1881: 1221). Da je ova pesma pevana u kući djevojačkoj, dok je svatovi još nisu

poveli u njen novi dom pokazuje osnovni motiv opevan u ovoj pesmi, osmišljen kao dijalog između devojke i njenog odabranika neposredno pred njihovo venčanje. Kao svedoci starosti ove pesme javljaju se razni motivi, poput neveste koja je na dan svoje svadbe ustvari zvezda, vidljiva po danu, u narodu nazivana i Danica – jedna od vila. Ona sprema, kao po običaju, svoje ruho i darove svatovima i svom *rabru* (mladoženji), a, kako priliči vili, ono je naročito urešeno. Zahvaljujući Vuku, možda je sačuvan jedan od starih načina risanskog govora, s početka 19. veka obogaćen turcizmima (svila *tavlija* i *đulvezija*), odnosno sjajna i crvena. Iako Vukov zapis ove pesme pokazuje da su njene varijante konstatovane na širem području (1841: pr. 34), u kome se govori ekavicom, a ne ijekavicom primerenom za bokeljski govor (zvezda umesto zvijezda), upotreba turcizama uopšte, konstatovana u nekim drugim risanskim svadbenim pesmama (isti, pr. 15 itd) svedoči o nekadašnjoj turskoj vladavini u hercegnovskom i risanskom delu bokokotorskog zaliva (između 1539. i 1687. godine, sa kraćim prekidom 1648. godine). Melodija ove pesme je uskog, kvintnog opsega, svojom jednostavnošću sugerišući da je bila deo tradicije starijeg sloja Bokelja.

Nošnja dobrotске nevjeste

PAUN LETI, DA POLETI

aut: Mario Katavić

Risau

Andantato

S.

1. Pa - un le - ti, da po - le - ti o, pa - u - re moj, o, pa - u - ne moj!

2. Pa - un trep - ti, da od - le - ti o, pa - u - re moj, o, pa - u - ne moj!

3. Da u - hvat - ti pre - pe - li - cu, ti - cu go - spod - sku, ti - cu go - spod - sku.

4. Pre - pe - li - cu, pre - pe - li - cu u, pa - u - re moj, u, pa - u - ne moj!

A.

Paun i Kolo

*Paun leti, da poleti,
O, paune, moj, o, paune moj!
Paun trepti, da odleti,
O, paune, moj, o, paune moj!
Da uhvati prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku!
Prepelicu, prepelicu,
O, paune, moj, o, paune moj!*

Kuhač 1880: pr. 1005, str. 199, 200.

Paun leti, da poleti

Kuhačev zapis pesme *Paun leti, da poleti* je veoma dragocen iz više razloga (Kuhač 1880: 1005). Reč je o pesmi koja je pratila ples potekao iz veoma starih, prethrišćanskih narodnih verovanja, osobito dinarskog stanovništva. U njoj se stoga opevaju paun i delovi njegovog tela koji ga bole, a sve to da se podražava i plesom, uz obavezno pokazivanje „bolnih” mesta (Vrčević 1868). Igrači su bili predstava pauna i paunice, nebeskih bića. Paun je čest metaforični naziv i za mladoženju, upućujući time da je ova pesma bila deo starih rituala poput svadbenog. S tim u vezi je i pretpostavka po kojoj su ovaj ples i pesma koja ga prati nastali iz želje da se inicira i održi plodnost radi kontinuiteta života (a kasnije je to bio jedan od narodnih načina da oni stidljiviji, vaspitani u patrijarhalnoj porodici, iskažu svoje emocije). Prema Kuhačevoj varijanti, i u Risnu je ova pesma najverovatnije bila deo svadbenog opusa. Njena melodija ukazuje na mogućnost da je potekla od jednog od melodijskih modela pomoću kojih su izvođene i neke druge risanske pesme (uporediti sa pesmom *Devojčica vodu gazi, noge joj se bele*) (Kuhač 1880: 893), što bi se opet moglo pripisati jednim od starih načina tradicionalnog pevanja.

Ova je pjesma pjevana i u drugim bokeškim mestima, poput Gornje Lastve (Васиљевић 1965: 211). Tu je izvođena melodijom čuvene budnice iz 19. veka Još Hrvatska nij` propala dok živimo (prema Ljudevitu Gaju i Ferdu Livadiću) (v. u: Марјановић 2013), a ova je varijanta i dalje u praksi, zahvaljujući obradi namenjenoj klapskom izvođenju (Gregović 2006).

VAR: ŠIRE PODRUČJE: Младеновић 1973: 52–54. ВОКА: Васиљевић 1965: 211.

1004. Paun i Kolo.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.

1005. Ista pjesma.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.

1006. Ista pjesma.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.
 Klapa: Lepi i ljubavi stvori se u prirodi u kolu, a ljubav stvori se u prirodi, i u prirodi stvori se u prirodi.

Andantino $\text{♩} = 126.$

Iz Risna.

Paun leti, da poleti,
O paune moj, o paune moj!
Paun trepti, da odleti,
O paune moj, o paune moj!

Da uhvati prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku,*
Prepelicu, prepelicu,
O paune moj, o paune moj!

(Iz moje sbirke tekstova.)

Opazka. Vuk Vrčević opisuje tu sigru ovako:

„Uhvati se šopije kolo mužkih i ženskih kao kod igre „Poigraj Pavle, poigraj“ a jedan vješt igrač ili igračica stane u sredini kola, pa počne uz vis skakati i igrati što najbolje može, a nad glavom iznese ruke te se kad i kad pljesne dlanima, pa razširuje i razmahuje rukama kao da hoće da poleti eve doklema god on (ili ona) hoće, a svi od kola neprestano pjevaju gornju pjesmu „Paun leti, da poleti“.

Ako muški igra od pauza, kad mu ovaku pjesmu kolo izpjeva, onda uhvati žensku, koju hoće iz kola, pa je zagrl i povede u sredinu kola, te ona sad čini kao ovi prvi, a on uljeze na njezino mjesto u kolo. Ženska opet, pošto joj izpjevaju ovu gornju pjesmu, uhvati muškoga, a ovi opet žensku, doklema se svi obrede.

Primjetba. 1. Djevojka i žena malo će kad zagrliti muškoga već ako joj je brat ili rođak, nego ga samo uhvati za ruke te ga izvede u sred kola, kao što sam gore kazao

2. Ako se gdje god desi, da je muški ili ženski broj na lih, te ga n-ma ko prihititi, da ga izvede u kolo, društvo mu se počne posmijavati i rugati, što ostade bez druga, a on anda, da se više smiju, počne igrati sam kao paun, pa obično zagrl kakvu babu, te počne ljubiti i grliti, a šaljive žene zapjevaju jednoglasice:

„Bumbul pjeva u dabravi

„Čula sam ga ja, čula sam ga ja!

„Da se ljubi staro i mlado

„To t' bit' ne more, to t' bit' ne more!“

Sad svi u smijeh a najviše ona baba, te je oni momak grlio i ljubio.“ (Vidi: *Srbske narodne igre str. 33.*

štam. god. 1868. u Biogradu.)

SKOČI, KOLO, DA SKOČIMO (Poziv u kolo)

arr: Mario Katavić

Risan

Adagio

T.

1. Sko - či, ko - lo, da sko - či - mu. sko - či, ko - lo, da sku - či - mo!
 2. Da bi na - ma u čas do - bar, da bi na - ma u čas do - bar!
 3. Na - šoj kru - ni ce - sa - ro - voj, na - šoj kru - ni ce - sa - ru - voj!
 4. S'ka - pe - ta - nom ri - san - ski - jem, s'ka - pe - ta - nom ri - san - ski - jem.
 5. Sa svom bra - ćom Ri - šnja - ni - ma. sa svom bra - ćom Ri - šnja - ni - ma!

B.

1. ko - lo, da sko - či, sko - či, ko - lo,
 2. na - ma, u na - ma, sko - či, ko - lo,
 3. kru - ni, da sko - či, sko - či, ko - lo,
 4. s'ka - pe - ta - nom, sko - či, ko - lo,
 5. sa svom bra - ćom, sko - či, ko - lo.

Poziv u kolo

*Skoči kolo, da skočimo,
 Da bi nama u čas dobar!
 Našoj kruni cesarovoj!
 S kapetanom risanskijem,
 Sa svom braćom Rišnjanima!*

Kuhač 1880: pr. 1043, str. 235, 236.

Poziv u kolo: Skočiti kolo da skočimo

Pesmu *Skoči kolo da skočimo* Kuhač beleži u Risnu (1880: 1043), koristeći se varijantom iz zbirke Vuka Karadžića (1841: pr. 259). Uz zapis Kuhač publikuje i dragocen podatak: ovom je pesmom „otvaran” ples tokom raznih okupljanja, među njima najverovatnije, i na svadbama. Istovremeno, Kuhačev zapis ukazuje da je ova pesma u Risnu imala status počasnice, jer je jednostavnom melodijom kvartnog opsega, karakterističnom za pevanje starijeg sloja bokeškog stanovništva, pevana u slavu nekadašnjih velikana, cara (austrijskog, najverovatnije), risanskog kapetana i svih ostalih meštana.

Vrlo je izvesno da je i ova pesma, vezana za različite melodije i slične poetske tekstove, deo tradicije primoraca šireg područja, poput paštrovskog, spičanskog, konavoskog itd.

VAR. ŠIRE PRIMORSKO PODRUČJE: Zebec 2005 133; Вукмановић 1980: 319. БОКА КОТОРСКА I CRNOGORSKO PRIMORJE: Alačević (Zarbarini) 1888: pr. 156; Марјановић 2011: pr. 131; Миковић 1998: 55; Вуксановић 1938: pr. 15; Марјановић 2002.

SINOĆ MOMA DOVEDENA, MALO VEČERA

arr: Mario Katavić

Boka Kotorska

T.

1. Si - noć mo - ma do - ve - de - na, ma - lo ve - č - ra, ma - lo ve - č - ra:
2. Si - noć mo - ma do - ve - de - na, ma - lo ve - č - ra, ma - lo ve - č - ra:

B.

7

o - sam vo - lov', se - dam kra - va, šest ov - no - va, pet gu - sa - ka, č - tri pa - tke,
de - set po - gač', de - vet si - ra, o - sam vo - lov', se - dam kra - va, šest ov - no - va,

12

tri go - lu - ba, dvi - je 'ti - ce ja - re - bi - ce, je - dnu 'ti - cu pre - pe - li - cu,
pet gu - sa - ka, č - tri pa - tke, tri go - lu - ba, je - dnu 'ti - cu pre - pe - li - cu.

17

'ti - cu go - spod - sku, 'ti - cu go - spod - sku.
'ti - cu go - spod - sku, 'ti - cu go - spod - sku.

Večera mome sinoć dovedena

Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.

Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.

Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Tri goluba,
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu
gospodsku.

Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Čet`ri patke, tri goluba,
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.

Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Pet gusaka,
Čet`ri patke, tri goluba,
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.

Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Šest ovnova, pet gusaka,
Čet`ri patke, tri goluba,
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.

Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Sedam krava,
Šest ovnova, pet gusaka,
Čet`ri patke, tri goluba,
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.

*Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Osam volov`, sedam krava,
Šest ovnova, pet gusaka,
Čet`ri patke, tri goluba,
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.*

Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Devet sira,
Osam volov`, sedam krava,
Šest ovnova, pet gusaka,
Čet`ri patke, tri goluba,
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.

*Sinoć moma dovedena,
Malo večera, malo večera:
Deset pogač`, devet sira,
Osam volov`, sedam krava,
Šest ovnova, pet gusaka,
Čet`ri patke, tri goluba,
Dvije tice jarebice,
Jednu ticu prepelicu,
Ticu gospodsku, ticu gospodsku.*

Kuhač 1880 pr. 1025, str. 216, 217.

Sinoć moma dovedena

Pesma *Sinoć moma dovedena* (Kuhač 1880: 1025) je najverovatnije pevana u raznim bokeškim mestima, čim Kuhač označava da je iz Boke Kotorske. Reč je o pesmi šire melodijske linije zasnovane na durskom tonalitetu, čiji poetski tekst kumulativno raste iz melostrofe u melostrofu (v. o tome u: Големовић 2000: 47, 48). Izvođena je na raznim okupljanjima, koje uz precizan način izvođenja opisuje sam Kuhač:

Opazka. Svi sjede naokolo; jedan koji zna pjesmu započinje i zapjeva prvu kiticu, onda je ostali u kolu dva i dva ponove, dotle dok red opet ne dodje na vodju, t. j. na onoga prvoga; ovaj tada pjeva drugu kiticu, a ostali je ponove, ko što prvu i t. d. U ovoj se igri pjevači kadšto pometaju, te ko se pobrka u pjevanju dava zaklad, te se poslije sudi.

Ja sam ovdje napisao giasbu same za osmu kiticu, misleći da će svatko iz ovoga lahko uvidjeti, kako valja i druga kitice dieliti. Ciela se stvar sastoji u tome, da se srednji stavak ili izostavi, kao kod prve kitice, ili se od njega uzme samo jedan takt, kao kod druge kitice, ili dva takta kao kod treće, ili se ova dva takta prema potrebi taketa i više puta ponove.

Takav, zanimljivi princip pevanja kao i šaljivi sadržaj ove pesme ukazuju da su je Bokelji izvodili na raznim okupljanjima. Međutim, sasvim je izvesno da je nekada i ova pesma bila deo rituala, posebno svadbenog. Možda se baš zato njome i opeva ješna, odnosno zdrava nevesta, kao trag starih verovanja da će se i nabrajanjem njenog obilatog jelovnika pospešiti blagostanje u predstojećem braku.

Varijante ove pesme su zabeležene u mnogim kontinentalnim i primorskim krajevima.

VAR: ŠIRE PODRUČJE: Stepanov 1964-65: pr. 36; Васиљевић 2003: pr. 317; Ракочевић 2002: pr. 209; PRIMORJE: Караџић 1841: 433; Kuhač 1941: pr. 128, 133-134; Kuba 1890. i 1892. godine: pr. 141; Bersa 1944: pr. 89; Вукмановић 1980: 244; ВОКА: Марјановић 2011: pr. 903; РАШТРОВИЋИ: Миковић 1998: 85-86, Марјановић 2011: pr. 782.

Dionisio de Sarno San Giorgio

Dionisio de Sarno San Giorgio (1856–1937) rođen je u Napulju. Prema temeljnim istraživanjima akademika dr Miloša Miloševića (1983), Dionisijevo detinjstvo i rana mladost nisu bili laki. Imao je četiri godine kada mu je otac ubijen, nakon čega mu se majka Marija Gaetana povukla u samostan. O Dionisiju, kao i ostaloj deci iz porodice se brinuo tutor. Istovremeno, to su dani kada se Dionisije, možda našavši utehu zbog ovakvih porodičnih okolnosti, školuje za muzičara. Prvo studira klavir u klasi Negrija (Benedetto Negri, 1784–1854) i violinu u klasi Poroa (Porro), a onda ulazi u krug probranih Napolitanaca pod vođstvom Salvatorea Pappalarda i Nikole d'Arijenca (profesora Kr. Kolegija sv. Petra iz Majele). Studije nastavlja na konzervatorijumu u Firenci (pod upravom Kazamorata), u kojemu, naposljetku (pod upravom Mabelinija), završava svoje muzičke studije (instrumentaciju kao glavni predmet).

Međutim, kao da odrastanje bez roditelja nije bilo dovoljno, sudbina mu namenjuje dalje izazove. Neadekvatna briga tutora za porodičnu imovinu je dovela do toga da je mladi Dionisije ostao bez sredstava za život. Uporedo sa time, u Italiji je tada bila teška ekonomska situacija (zbog ratova radi nacionalnog ujedinjenja itd). Stoga je bio prinuđen da se što pre zaposli u Trstu, 1882. godine, kao urednik lista *Piccolo* i u muzičkoj školi maestra Zorzelija, u kojoj je vodio klasu gudača.

Iz nepoznatih razloga, možda i zbog toga što se previše družio sa Srbima i Slovencima u ovom jadranskom gradu – a to se, po navodima njegove najstarije kćerke, nije dopalo austrijskim vlastima – izgubio je zaposlenje. Teška životna situacija mu je, konačno, promenjena kada je upoznao dr Rada Kvekića, advokata iz Kotora i poslanika bečkog parlamenta. Kvekić je bio, pored ostalog, veoma angažovan i na polju muzičkog rada u Kotoru, naročito u svojstvu člana, a kasnije doživotnog počasnog predsjednika Srpskog pjevačkog društva *Jedinstvo*. Ovaj vrli Kotoranin je uspeo da zaposli de Sarna kao dirigenta duvačkog orkestra kotorske opštine. To je bio samo početak Dionisijevog muzičkog angažovanja u Boki Kotorskoj. Radi i kao pedagog: podučava kotorsku decu svih slojeva muzičkom teorijom, solfeđom i sviranjem. Tako stručno regeneriše članove kotorske (tadašanje) *Građanske muzike*, a istovremeno osniva i besplatnu muzičku školu, daje brojne koncerte itd. Nalazi sreću i u porodičnom životu, venčavši se sa Idom Krilović iz Perasta, zasnovavši brojnu porodicu.

Voljenu Boku napušta 1894. godine, dobivši mesto sekretara tumača *Legacije Kraljevine Italije* u Beogradu. Od tada se bavio diplomatijom, za šta je dobio visoka priznanja i odlikovanja (italijanska, španska, rumunska, papinska, srpska i crnogorska). Za svoje muzičko delovanje posebno je bio odlikovan (Sv. Sava III stepena) zbog publikovanja opere, odnosno drame u tri radnje *Balkanska carica* (v. u: Антовић 2007; Zečević 1997; ista, 2003). Godine 1896. objavljuje 15 peraških pesama u zbirci *Uspomene iz Perasta* (Takovski krst V stepena), a za komponovanje crnogorske himne dobija Danilov orden IV stepena. Pored navedenih dela komponovao je i operu *Gorde* (1892) čija je partitura izgubljena, brojne kompozicije za hor itd.

Notnim zapisima Dionisija de Sarna San Đorđa iz 1896. godine je detaljno posvećena pažnja u *Lirici br. 4* iz 2016. godine (Marjanović 2016). De Sarno publikovanjem tih zapisa materijalizuje deo vokalne tradicije Perasta, omogućivši pesmama koje beleži postojanje umesto zaborava. U njima se prepoznaje stilsko bogatstvo tradicije, počev od negovanja starinskog, jednoglasnog svadbenog pevanja *počasnica*, preko proslave Đurđevdana – jedinstvene na primorskim prostorima, sve do pevanja ljubavnih pesama. Ove potonje su posebno značajne, jer u njima nalazimo pesme primerene tradiciji 19. veka zabeleženoj i u drugim područjima, kako primorskim tako i kontinentalnim.

Mario Katavić prepoznaje posebnost ovih peraških pesama s kraja 19. veka, odabravši čak deset od njih koje su i njega, poput Dionisija, dotakle svojom istinskom i snažnom lepotom.

LJUBIO SE BIJELI GOLUB SA GOLUBICOM

arr: Mario Katavić

Prast

T.I

1. Lju - bi - o se bi je - li go - lub sa go - lu - bi - com, gle - da - lo ga
 2. Za - gr - li me, gje - voj - či - ce, da se lju - bi - mo, sra - mo - ta je
 3. Što će re - či tvo - ja maj - ka ne bri - ni se ti, na - šu taj - nu

T.II

B.I

1. Lju - bi - o se bi je - li go - lub sa go - lu - bi - com, lju - bi - o se, gle - da - lo ga
 2. Za - gr - li me, gje - voj - či - ce, da se lju - bi - mo, za - gr - li me, sra - mo - ta je
 3. Što će re - či tvo - ja maj - ka ne bri - ni se ti, što će re - či, na - šu taj - nu

B.II

6

mla - do mom - će sa gje - voj - či - com, gle - da - lo ga mla - do mom - će
 od go - lu - ba da dan gu - bi - mo, sra - mo - ta je od go - lu - ba
 Bog zna je - dan i nas dvo - je, mi, na - šu taj - nu Bog zna je - dan

mla - do mom - će sa gje - voj - či - com, gle - da - lo ga mla - do mom - će
 od go - lu - ba da dan gu - bi - mo, sra - mo - ta je od go - lu - ba
 Bog zna je - dan i nas dvo - je, mi, na - šu taj - nu Bog zna je - dan

gle - da - lo ga,
 sra - mo - ta je,
 Bog zna je - dan.

11

sa gje - voj - ši - com. mi. Hm
da dan gu - bi - mo.
i nas dvo - je,

15

i nas dvo - je, mi.

Ljubio se bijeli golub sa golubicom

*Ljubio se bijeli golub
Sa golubicom,
Gledalo ga mlado momče
Sa gjevojčicom,
Iz travice, kojom bistar
Potok žubori
Golub guče, momče njemu*

Tiho govori:
„Crven ti je kljun, golube,
U golubice,
Al su usne rumenije
U gjevojčice.
Bijelo ti je lijepo perje
U golubice,

Al je b'jelje bijelo grlo
U gjevojčice.

Zagrli me, gjevojčice

Da se ljubimo.

Sramota je od goluba

Da dan gubimo.

Ti poljubi mene, mila

Pa ću ja tebe,

Pa ja tebe, pa ti mene

To su opet dva.

Što će reći tvoja majka

Ne brini se ti.

Našu tajnu Bog zna jedan

I nas dvoje, mi.

I golubci vidjeli su

Gje se ljubimo.

Ljubimo se, grlimo se

Gje se vidimo!

A manit bi junak bio

Kad to ne bi htio,

Kad su t' usne tako slatke

Kao šećer bio.

A njedarca mirisava

Kao ruža cvijet,

Ljubiću te, gjevojčice,

Ma šta rek'o svijet!"

De Sarno 1986: pr. 8, str. 16–17.

Ljubio se bijeli golub sa golubicom

Poetski tekst ljubavne pesme *Ljubio se bijeli golub sa golubicom* nastaje 1840. godine (De Sarno 1896: pr. 8). Njen je autor srpski advokat, pisac i političar, dr Jovan Subotić (1817–1886), čije su mnoge pesme (kao i navedena), pod jakim uticajem narodne poezije (Skerlić 1967: 197, 332). Subotićeve pesme su tokom 19. veka i u prvoj polovini 20. veka bile u mnogim krajevima veoma popularne: uz različite melodije, na primer, pesma *Ljubio se bijeli golub sa golubicom* je zabeležena u mnogim kontinentalnim krajevima. Njome je opevana lepa, ali tajna ljubav između dvoje mladih, unatoč vaspitanju koje ovakve ljubavi mladima brani pre venčanja.

Lepota Subotićeve pesme očigledno osvaja i Peraštane, te je i oni izvode prema svom muzičkom ukusu, melodijom zasnovanom na durskom tonalitetu, pri tom i srodnu sa bokeškim melodijama nekih drugih pesama (*Igra kolo u dvadeset i dva* s Mula itd.) (v. u: Primorac, Marjanović 2015: str. 141).

VAR: ŠIRE PODRUČJE: Kuhač 1878: pr. 309 i 310; Jilek 1894: pr. 19, str. 19); Васиљевић 1953: pr. 343; Vukosavljević, Vasić, Bjeladinović 1984: pr. 198; S. n. a.] Dušanka Labor; Васиљевић 1965: pr. 542). ВОКА: Милиновић 1974: 58. ПАŠTROVIĆI: Марјановић 2011: pr. 779.

NA DOBRU MOLITVU (Počasnica mladijencima)

arr: Mario Katavić

Perist

S. Svi ča - si do - bri, o - vi naj - bo - lji, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da

A. Oj, o - vi naj - bo - lji, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da

T. o - vi naj - bo - lji, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da

B. o - vi naj - bo - lji, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da

6 še, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da - še, u pu - ne ča - še, u do - bre ča - se, u pu - ne ča -

še, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da - še, u pu - ne ča - še, u do - bre ča - se, u pu - ne ča -

še, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da - še, u pu - ne ča - še, u do - bre ča - se, u pu - ne ča -

še, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da - še, u pu - ne ča - še, u do - bre ča - se, u pu - ne ča -

11

še, u do-bre ča - se. Sve-mu ro - du i ple - me - nu na ve - li - ku čast, na ve - li - ku
 še, u do-bre ča - se. Sve-mu ro - du i ple - me - nu na ve - li - ku čast, na ve - li - ku
 še, u do-bre ča - se. Sve-mu ro - du i ple - me - nu na ve - li - ku čast, na ve - li - ku
 še u do-bre ča - se. Oj, na ve - li - ku čast, na ve - li - ku

18

čast. A na - še - mu mla - do - žc - nji sve u do - bar čas, sve u do - bar čas. I o -
 čast. A na - še - mu mla - do - žc - nji sve u do - bar čas, sve u do - bar čas. Oj, —
 čast. A na - še - mu mla - do - žc - nji sve u do - bar čas, sve u do - bar čas.
 čast. sve u do - bar čas, sve u do - bar čas.

24

ko — i će - lo, sve nam, bra - ćo, ve - se - lo, ve - se - lo! —
 — i će - lo, sve nam, bra - ćo, ve - se - lo, ve - se - lo! —
 sve nam, bra - ćo, ve - se - lo, ve - se - lo! —
 sve nam, bra - ćo, ve - se - lo, ve - se - lo! —

Na dobru molitvu

*Svi časi dobri, ovi najbolji,
Kada mladijencim molitvu daše,
Kada mladijencim molitvu daše,
Upune čaše, u dobre čase,
Upune čaše, u dobre čase.
Svemu rodu i plemenu
Na veliku čast,
Na veliku čast.
A našem mladoženji,
Sve u dobar čas,
Sve u dobar čas.
I oko i čelo
Sve nam braćo veselo,
Veselo.*

De Sarno 1896: pr. 3.

„Na dobru molitvu“, počasnica mladijencima

Izvođenje *dobre molitve* tokom svadbe je deo tradicije ne samo Perasta (De Sarno 1896: pr. 3), već i drugih krajeva. Na području Boke Kotorske je *dobra molitva* konstatovana od 19. veka nadalje, u tradiciji poštovanoj od hrišćana obe konfesije, a takođe i u južnoj Dalmaciji. Koliko je *dobra molitva* bitna u narodu pokazuje i zapis Vuka Karadžića iz Konavla, po kojem svakog svata krasi i posebno obeležje (Караџић 1841: pr. 65).

Reč je o blagoslovu namenjenom devojci dok ona napušta roditeljski dom (u nekim krajevima i mladoženji), a kojeg joj upućuju otac, majka kao i najbliži rođaci. Prema zapisu Jovana Vukmanovića, *dobra molitva* je polovinom 20. veka u Perastu izvođena u roditeljskom domu mlade, kada su je svatovi već preuzeli od njenog roda, i to u momentu dok sedi za trpezom između devera i kuma:

Sada kum traži od oca i majke mlade da joj dadu dobru molitvu. Majka donosi molitvenu čašu, sličnu rakiskoj, obavijenu pozlaćenim papirom i utisnutu u pogačicu kruha, u koju stari svat od svatova nalije vina. Majka predaje punu čašu svome mužu, koji prvi ustaje, a za njim svi prisutni, i govori kćeri dobru molitvu: „Sinko moj, ti danas ostavljaš svoje roditelje, ideš kod tuđeg oca i majke, a otsad su božjom sudbinom tvoji. Da budeš na čast domu i rodu, da bude od tebe sinova i kćeri i da se podiče jedna i druga strana! Da budeš na čast rodu i domu!“ Popije malo vina iz čaše, a zatim je daje ženi, koja ponovi otprilike iste riječi. Potom uzimaju čašu redom sestre, braća i stričevi, i svi joj održe kako znaju zdravicu (Вукмановић 1958a: 147).

Nakon ovakvog blagoslova obavezno sledi pevanje *dobre molitve* jednostavnom melodijom opsega kvinte, koja pripada bokeljskom tradicionalnom jednoglasju. Kako i De Sarno u svojoj zbirci primećuje, a prema tradiciji starijeg sloja bokeljskog stanovništva, *dobra molitva* prethodi svim ostalim *počasnicama* (o tome možda najbolje svedoči zapis Brna Lazarija, po kojem se i na Prčanju krajem 19. veka poštuje navedeni redosled izvođenja) (Lazzari 1999: 48, 51; Primorac, Marjanović 2015: 72). Svestan posebnosti pesme, uz naslov, „*za dobru molitvu*“, De Sarno ističe da je reč o *počasnici* namenjenoj dobrobiti mladenaca.

VAR: JUŽNA DALMACIJA: Kuba 1890, 1892: 81a; Караџић 1841: pr. 65. ВОКА: Караџић 1841: pr. 39, str. 49; Кулишић 1953: 201, 202; Васиљевић 1965: 260, 275; Марјановић 2002: pr. 15, str. 49; Марјановић 2005: 56, 57; Марјановић 2011: 613, 1219; Primorac, Marjanović 2015: pr. 13, str. 126).

Svadba u Gornjoj Lastvi, Boka Kotorska

NON NEGAR CHE TU MIA SEI

arr: Mario Katavić

Perast

T.
 1. Non ne - gar che tu mia se - i, za onu lju - bav ko - ju tja ro - sim, sen fe - li - ci
 far la ri - tro - se - tta, jer - bo zna - deš, da te ja lju - bim, o Be - ppi - na,

B.

9
 l'gior - ni mic - i, a - ko mi, a - ko mi daš,
 mi - a di - le - tta, ne - moj ši - njet' da te

B.

14
 što tja pro - sim. 2. Non mi
 ja iz - gu - - - - - birn!

B.

Non negar che tu mia sei

*Non negar che tu mia sei
Za onu ljubav, koju ti ja nosim,
Son felici i giorni miei,
Ako mi daš, što ti ja prosim.*

*Non mi far la ritrosetta,
Jerbo znadeš, da te ljubim,
O Beppina, mia diletta,
Nemoj činjet' da te ja izgubim!*

Se tu amavi un altro amante,
Obećana meni jesi,
Fido piu dime costante
Neć' ga nećeš pod nebesi.
Se tu credi a me tradire
Ti se varaš, dušo moja,
Non potro gia mai soffrire,
Da se obrati ljubav tvoja

I compagni miei gia sono
Puni tuge, mene plaču
Questa vita mia dispono
I na pušku i na maču.
Adorata vita bella,
Vilo moja preljubljenja,
Io conosco cosa sia
Ova ljubav neizrečena.

Parmi esser senza cuore,
Bez očij' je moje tijelo,
Ma pur credo con ardore,
Da me nećeš ostavit', vilo.

O Cupido, Dio d'amore,
Uzmi jednu strijelu tvoju
Ed uccidi questo quore
Da ja ispustim dušu moju.
Credi pur bell'idol mio
Kad te u putu ja susretnem
Che, di gioia e di desio
Prepuni se srce moje.

Da te parto, dico, bella,
Triba nam se dijeliti,
Ma mi manca la favella,
Čujem ti se, dušo, umrijeti.
Ja već' neću prohoditi
Ispred bijela dvora tvoja
Ali srce bit'će s tobom
Goji mi ga, dušo moja!

De Sarno 1896: pr. 9.

Non negar che tu mia sei

Reč je o pesmi koja se u stručnoj literaturi označava kao *makaronska*, jer se podjednako u njoj peva i na italijanskom i idiomu kraja u kojem je zabeležena (De Sarno 1896: pr. 9). Njeno postojanje u peraškoj tradiciji najbolje tumači Jakša Primorac, koji (i) na primeru pesama iz Kubinog rukopisa iz 1907. godine, jasno uočava povezanost tradicije Boke i Dalmacije (Bol na Braču) sa tradicijom severne Italije (Primorac, Marjanović 2015: 95–97).

Ne zna se tačno poreklo ove pesme, ali su varijante njenog poetskog teksta beležene najčešće na primorju, na primer, početkom 18. veka na Braču. Da su Peraštani i nakon De Sarnovog doba pevali ovu pesmu, potvrđuje nam u svom rukopisu Ludvik Kuba (Primorac, Marjanović 2015: pr. 87, str. 156).

OJ, VESELA VESELICE

arr: Mario Katavić

Perast

T. Oj, ve - se - la ve - se - li - ce, oj, ve - se - la ve -
ve - se - la ve - se - li - ce, oj, ve - se - la ve -

B.

8 -se - li - ce, oj, ve - se - le ti o - či i - maš, ve - se - la ve -
-se - li - ce, oj, ko - ga god si po - gle - da - la, ve - se - la ve -

16 -se - li - ce. Oj, ce. Oj, sva - ko - mu si ra - nu
-se - li -

22 da - la, ve - se - la ve - se - li - ce. Oj, ve - se - la ve -

29

Oj, vesela veselice

Oj, vesela veselice,

Oj, vesela vesilice,

Oj, vesela veslice!

Vesele ti oči imaš.

Koga god si pogledala

Svakome si ranu dala.

De Sarno 1896: pr. 5.

Oj, vesela veselice

Ovo je jedna od pesama koju Peraštani tradicionalno pevaju tokom Fašinade (De Sarno 1896: pr. 5). Uprkos raznolikim melodijskim varijantama iz drugih krajeva, ova pesma je jedna od pravih predstavnica peraške tradicije. To je mesto zaslužila jer se peva tokom Fašinade svake godine, jednostavnom melodijom, tipičnom za muziciranje primoraca urbanog stila (trodelna ritmička podela, zasnovanost na durskom tonalitetu itd) – upravo onoj koju zapisuje De Sarno. Prema kazivanju don Srećka Majića, izvodili su je dugi niz godina Peraštani starije generacije, Miloš Krivokapić, Bogdan Vukasović, Tripo Đurišić i Miro Braić. Bogdan je ranije bio taj koji je započinjao pesmu, pa je nakon njegove smrti, pre otprilike tri decenije, a u želji da se tradicija nastavi, don Srećko zamolio akademski obrazovanog muzičara, Kotoranina Nikolu-Nikšu Čučića (1936–2014) da „uvede“ u peraški „poj od Fašinade“ i druge pevače. Nikša Čučić se tada poslužio ne samo pevanjem navedenih Peraštana, već i De Sarnovim zapisom, obogativši ga istovremeno, homofonim dvoglasjem. Melodija ove obrade skoro se i ne razlikuje od melodije koju beleži De Sarno.

Kako melodija peraške pesme *Oj, vesela veselice* nije prema podacima iz dostupnih izvora zabeležena u drugim krajevima, moguće je da je nastala baš u Perastu – te je zbog toga (i) na ovu pesmu mislio De Sarno kada je u uvodu naveo da postoje „originalno p e r a š k e“ pesme. Njome je opevana izvanredna lepota žene, pogubna za svakog koga takva lepota pogleda.

VAR: ŠIRE PODRUČJE: Васиљевић 1965: pr. 52; Петковић 2002: pr. 11. ВОКА: Šegvić (Verona) 1887: pr. 27; Alačević (Zarbarini) 1888: 230; Марјановић 2002: pr. 193.

PREM GIZDAVA BISERNICA, KRUNO SVIJEH VILA

arr: Mario Katavić

Perast

T.

1. Prem giz - da - va bi - scr - ni - ca, Kru - no svijeh vi - la, _____
 3. lu - žan pas - tir pu - šta sta - da, ter za njom ho - di. _____

B.

9

slat - kijem ra - jem tvo - ga li - ca ra - ni Rad - ni - la. _____
 dok - le sun - čan zrak za - pa - da, od kud is - ho - di. _____

O - na,
 Pje - va,

17

2. O - na u lev s'dru - ži - ca - mi do - kle bo - ra - vi, _____
 4. Pje - va ure - se nje je - di - ne, svo - je na - mi - re, _____

24

— ne zna što su mi - li pla - mi slat - ke lju - ba -
 — pla - če, uzdi - še, blije - di, gi - ne, čez - ne, u - mi -

31

vi. _____
 re. _____ Čez - ne u - mi - re. _____

Prem gizdava Bisernica, kruna svijeh Vila

*Prem gizdava Bisernica,
Kruna svijeh Vila,
Slatkijem rajem svoga lica
Rani Radmila.
Ona u lovu s družicami
Dokle boravi,
Ne zna što su mili plami
Slatke ljubavi.
Tužan pastir pušta stada
Ter za njom hodi,
Dokle sunčani zrak zapada,
Od kud ishodi.
Pjeva urese nje jedine
I svoje nemire,
Plače, uzdiše, blijedi, gine,
Čezne i umire.
Polja i r'jeke, luzi i gore
Koje ga slušaju,
Plačne njemu odgovore
Na plač davaju.
A nemila Vila odveće
Tvirgja neg' hridi,
Odgovorit' njemu ne će,
Dok ga mr'jet' vidi.
Videć pastir da zaman
I plače i dvori,
Ter nije lijeka svojoj rani
Koja ga mori,
Za vas svršit' kad ga muči
S tavnom pameti,
Od svoje dikle, on odluči,
Ruke umr'jeti.
Na se zv'jersku kožu stavi,
Sliku promijeni,
Pak se sakri u dubravi
Za bus zeleni.*

Tud'jer prođe Bisernica
Lugom loveći
K njemu obrati svoga lica,
Da j' zvijer c'jeneći.
Ivrh luga zlaćenoga
Strijelu nastrani,
I Radmila vjerna svoga
Rukom svo'm rani.
Ranjen pastir tad zavika
„Diklo nemila,
Evo tvoga ljubavnika
Sad si ranila.
Ne vjerova ti nekada
Srcu strvljenu,
Bisernice, vjerni sada
Tijelu ranjenu.
I izdahnu, a diklica
To videć', uze
Lomit' strijele, grdit' lice,
Roniti suze.
Vapeć': „slatki moj pokoju,
V'jerni Radmile,
Sada poznah ljubav tvoju,
Sjeti nemile.
Sad te ljubim kad ne mogu,
Mogah ljubiti.
Ali vajmeh! po sve v'jeke
Hoću tva biti,
I s tvom smrtni, moja diko,
Željno slijediti.“
Reče, i sebi ranu dade
Gork' u nemiru,
Pak u krilo mrtva pade
Dragom pastiru.

De Sarno 1896: pr. 10.

Prem gizdava Bisernica, kruna svijeh Vila

Poput pesme *Ljubio se bijeli golub sa golubicom* (De Sarno 1896: pr. 8) i pesma *Prem gizdava bisernica* (isti, pr. 10) ima poznatog autora. To je dubrovački barokni pesnik, prevodioc, istoričar, astronom i biograf Ignjat Đurđević (1675–1737), čija je pesma u originalu naslovljena *Pregizdava Bisernica, kruna svijeg vila* (III razlike zgrade nesrećne ljubavi, Zgoda III).

Reč je o poetskom tekstu mitološkog i pastoralnog karaktera, koji se može pripojiti i grupi pesama nastalih po uzoru na narodnu tradiciju, poznatih u stručnoj literaturi kao pesme *na narodnu**. Upravo zbog svog sadržaja bliskog narodnom načinu kazivanja, ova pesma postaje deo južnodalmatinsko-bokeljske tradicije. O tome svedoči njena varijanta *Podranila Bisernica, kruna svih vila* zabeležena nešto malo pre De Sarno u nedalekom Prčanju (Lazzari 1889: pr. IX), kao i u nekim delovima južne Dalmacije (na primer, iz Orebića) (Fisković 1993: 5, 6).

Melodija pesme *Prem gizdava Bisernica, kruna svijeh Vila* (De Sarno 1896: pr. 10) koju nam De Sarno donosi ukazuje na poreklo iz kulture primorja, ne samo svojom zapadnoevropskom tonalnom osnovom, već i trodelnom merom u koju je udenuta raspevana melodijska linija mirnijeg toka. Ta melodija, iako smeštena u durski tonalitet, setna i melanholična, takvim svojim osobenostima prati liniju ljubavne priče. Koliko je poznato, nije do sada nađena njena varijanta u literaturi, pa se može pretpostaviti da je peraška.

Iz De Sarnovih redova nije, nažalost, moguće razlučiti u kojim je prilikama izvođena u Perastu, ali je najverovatnije svoje mesto mogla imati tokom raznih okupljanja primoraca. Na osnovu istraživanja tradicije drugih delova primorja, ova je pesma u Perastu mogla biti pevana i tokom *maskerata* u dane poklada, na svadbama, ali i na svakom drugom okupljanju tokom godine svetovnog karaktera kada su izvođene *pastorale*, ili je to mogla biti jedna od onih tzv. pesama *na narodnu* izvođena po ulicama dalmatinskih gradova (Primorac 2013: 142, 177–211). Kako je po svojim osobenostima veoma srodna i sa pesmama koje Peraštani izvode tokom Fašnade (De Sarno 1896: pr. 5 i 7), moguće da je pesma *Prem gizdava Bisernica, kruna svijeh Vila* nekada bila i deo ovog peraškog običaja.

---

* Pastoral je dramski oblik nastao u 16. veku u Italiji, kao svojevrsna kritika lažnog, tada pomodnog dvorskog života. Otuda su u njoj glavni likovi pastiri i pastirice smešteni u idilični prostor prirode, u kojem se uz zadovoljstvo lova razvija ljubav kao univerzalna pokretačka snaga. Ova forma se različito razvijala. Doživela je veliki uspeh i van granica Italije po mnogim evropskim zemljama, uključujući i delove Jadranskog primorja, pogotovo dubrovačkog (Stipčević 1992: 575, 576). Prema opsežnim istraživanjima Jakše Primorca, *pastorale* i pesme *na narodnu* renesanse Dalmacije imaju svakako dodirnih tačaka. Primorac u *pastoralama* jasno sagledava elemente muzičko-pesničkog iskazivanja kako dubrovačke gradske elite, tako i stanovništva ruralne okoline koje Dubrovnik okružuje, uz uvažavanje usmenog narodnog stvaralaštva tadašnjih pesnika (2013: 142–211).

PRIMORKINJA KONJA JAŠE

arr: Mario Katavić

Perast

S.I
II

I. Pri - mor - ki - nja ko - nja ja - še, sjaj mi, sun - ce, sjaj! Sjav, mje
so - bom go - vo - ra - še, sjaj mi, sun - ce, sjaj! Sjav, mje

A.I

sun - ce, sjaj, mje
sun - ce, sjaj, mje

A.II

6

se - će, ne za - ho - di, ko-li-ko sam te že-li-o ja. 2. Sa - ma ja. Hm
se - će, ne za - ho - di, ko-li-ko sam te že-li-o

se - će, ne za - ho - di, ko-li-ko sam te že-li-o ja. ja. 3. Mi - li Bo - ža, lije - pa
se - će, ne za - ho - di, ko-li-ko sam te že-li-o

Hm

12

Sjav, mje - se - će, ne za - ho - di, ko-li-ko sam te že-li-o
ti sam, sjaj mi, sun - ce, sjaj! Mje - se - će, ne za - ho - di, ko-li-ko sam te že-li-o
se - će, ne za - ho - di, ko-li-ko sam te že-li-o

18

ja. 4. Tan - ka ti sam i vi - so - ka, sjaj mi, sun - ce, sjaj! Sjav, mje
ti sam i ru me na, sjaj mi, sun ce, sjaj! Sjav, mje

ja. Sun - ce, sjaj, mje
Sun - ce, sjaj, mje

ja.

23

se - će, ne za - ho - di, ko - li - ko sam te žu - di - o ja. 5. Bijc - la ja. 1.
se - će, ne za - ho - di, ko - li - ko sam te žu - di - o ja. 2.

se - će, ne za - ho - di, ko - li - ko sam te žu - di - o ja. ja.
se - će, ne za - ho - di, ko - li - ko sam te žu - di - o ja.

Primorkinja konja jaše

*Primorkinja konja jaše
Sjav mi sunce, sjaj
Sjav mjesече, ne zahodi
Kol'ko sam te žudio ja.
Sama sobom govoraše:
Mili Bože, lijepa ti sam,
Tanka ti sam i visoka,
Bijela ti sam i rumena.
I još da imam crne oči,
Dostojna bi begu bila,
Al' mu brate Aliveru.
To začuše begu sluge,
One begu kaživahu:
Ah! Da znadeš gospodaru,*

*Šetala je primorkinja,
Sama sobom govoraše:
„Mili Bože, lijepa ti sam,
Tanka ti sam i visoka,
Bijela ti sam i rumena.
I još da imam crne oči,
Dostojna bi begu bila,
Al' mu brate Aliveru.”
Begu slugam govoraše:
Ufatite primorkinju,
Primorkinju bijelu Vilu.
Mjerite joj mačem kosu,
Ako j' kosa dulja od mača,
To će biti ljuba moja,*

To će biti moga brata,
Moga brata Alivera.
Sluge bega poslušaje:
Ufatiše primorkinju,
Primorkinju bijelu Vilu.

Mjeriše joj mačem kosu,
Kad li kosa dulja od mača,
Tad je Vila ljubi bega.

De Sarno 1896: pr. 12.

Primorkinja konja jaše (peraška)

Poetski tekst pesme *Primorkinja konja jaše* (De Sarno 1896: pr. 12) ima svoje mnogobrojne varijante u jednom širem području. Polovinom 19. veka beleži ih Franjo Kuhač u raznim delovima Hrvatske, kako primorskim, tako i kontinentalnim.

Prema melodijskim osobinama iz De Sarnove zbirke, peraška *Primorkinja* ukazuje da je potekla iz muzike urbanog stila karakterističnog za primorce: smeštena je u šestosminsku taktovnu podelu, raspevana je i gipka, naznačavajući i svojom linijom osnovne harmonske funkcije (ponajpre dominantnu i toničnu). U pesmi se javlja i pripevni refren, duži od integralnog stiha (*sjaj mi sunce sjaj, sjaj mjeseče ne zahodi, kol`ko sam te žudio ja*). Posebno ga stoga treba istaći, jer nije tako čest u varijantama ove pesme drugih krajeva, pa navodi na pomisao da su je peraški *Mladići*, pevali kako bi se udvarali i na svojim *pirovima*. Sve navedeno potvrđuje i notni zapis ove pesme kojeg polovinom 19. veka Franjo Kuhač konstatuje u Sinju, dodavši, doduše, uz note da je varijanta iz Sinja, preuzeta iz zbirke istoričara, književnika, bibliografa i političara Ivana Kukuljevića Sakcinskog (1816–1889) (1847: str. 163, 164). Nedvojbeno se poređenjem De Sarnovog i Kuhačevog zapisa uočava da je reč o jednoj istoj pesmi, a kao potvrda već navedenog, da su Peraštani tokom 19. veka, svojom tradicijom svakako bili deo tradicije jednog šireg, primorskog područja.

Osobine poetskog teksta ove pesme, takođe, ukazuju da je ona deo navedenog bokeljskog *starijeg ljubavnog pevanja* (u: Primorac, Marjanović 2015: 49–61). U njoj se mogu prepoznati i motivi potekli iz mitološkog načina razmišljanja, pre svega glavni lik, koji je, kao i u pesmi *Prem gizdava bisernice* (De Sarno 1896: pr. 10) – vila koja se u svojevrsnom ljubavnom boju sukobljava sa Alaj begom, zapravo demonom (v. u: Marjanović 2018).

1066. Ista pjesma.

Allegro ♩ = 84.

Iz Sinja.
Pripjev.

p Pri-mor-ki-nja konja ja-še. Sjaj mi-se - će sjaj; sjaj mi-se - će sjaj;

p

sja-j mi-se-će ne za-pada-j, ko-li-ko sam te že-li-o ja; ko-li-ko sam te že-li-o ja.

f

Primorkinja konja jaše,
Pripjev. |: Sjaj miseće*) sjaj! :|
Sjaj miseće ne zapadaj,
|: Koliko sam te želio ja :|

Srebrenom se čordom paše,
Na Dunaj se naziraše
Sama sobom govoraše:
Mili Bože, lipa ti sam,
Bila sam ti i rumena,
Tanka ti sam i visoka,
Lipim ruhom odivena;
Još da imam crne oči,
Tri bi grada primamila,
I u gradu Alaj-bega,
Oli brata, oli njega.
To su čule sluge bega,
Pa su begu povidile:
Neznaš, bego gospodare,
Primorkinja konja jaše,
Srebrenom se čordom paše,
Na Dunaj se naziraše.

Sama sobom govoraše:
„Mili Bože, lipa ti sam,
Tanka ti sam i visoka,
Bila ti sam i rumena,
Još da imam crne oči,
Tri bi grada premamila
I u gradu Alaj-bega.
Oli brata, oli njega.“
Bego slugam odgovara:
„Da vam bora, sluge moje,
Uhvatite Primorkinju,
Čordum kose izmirite,
Ako budu duglje od čorde,
To će biti ljuba moja,
Ako budu kolik čorda,
To je ljuba brata moga.“
Sluge bega poslušale,
Čordom kose izmirile,
Tot su kose dulje od čorde;
To je ljuba bega mlada.

(Iz Kukuljevićevce zbirke.)

*) Jednput se pripjeva „Sjaj miseće sjaj“, a drugi put „Sjaj mi sunce sjaj“.

Kao i u nekim drugim primorskim krajevima, pre svega u Paštrovićima (o čemu će ovde biti više reči uz tzv. paštrovsku *Primorkinju*), a prema dokumentima iz polovine 20. veka, njome je u Perastu praćena igra tokom svadbe, u momentu kada su svatovi doveli mladu u njen novi dom (Вукмановић 1958a: 149).

VAR. ŠIRE PODRUČJE: ИВСНЛ 1893: 217, str. 337; Караџић 1841: VII, pr. 461, 290. PRIMORJE: Kuba rukopis iz 1890. i 1892. godine: pr. 3, 100a, 124, 188 i 234; Širola 1934: 191; Štefanić 1944; Bersa 1944: pr. 422; Вукмановић 1962 Svadba u Mrkovićima: str. 76; Vukmanović 1980: 240 i 319; Primorac, Marjanović 2015: pr. 159; Ђорђевић 1929: 21; Васиљевић 1965: pr. 269; Клара *Kapric* 2013; Primorac, Marjanović 2015: 184.

Paštrovske nošnje (iz arhiva Spomen doma - Reževići)

RANO RANI GJURGJEVICA JELA

arr: Mario Katavić

Perast

T.

1. Ra - no ra - ni Gjur -
 2. Pri - je Gju - ra u
 3. Na - bra - la je smi - lja
 4. Sa - vi - la je tri ze -
 5. Je - dan je - la sa -
 6. Dru - gu - ga je Gju -
 7. A tre - će - ga niz Du -

B.

Oj,

9

- gje - vi - ca Je - - la
 po - lje lje u - ra - ni - la
 - le na vi - jen - ca
 - ma se - bi vi - la
 ru na mje - ni - la
 nav, niz Du - nav pu - sti - la

Rano rani Gjurgjevica Jela

*Rano rani Gjurgjevica Jela,
 Prije Gjura u polje uranila,
 Nabrala je smilja i bosilja,
 Savila je tri zelena vijenca.
 Jedan Jela sama sebi vila,
 Drugoga je Gjuru namijenila,
 A trećega niz Dunav pustila.*

Zelenu je vijencu govorila:
 „Plov' mi, plov' mi moj zeleni vijenče,
 Dok doploviš do Gjurove majke.
 Pak ćeš reći mlada Gjura majci:

Ženi majko u jeseni Gjura,
 Ako li ga oženiti ne ćeš,
 Sam će Gjuro pred dvore šetat'
 I bez konja i bez kalauza.
 Nemoj reći da sam nametnica,
 Nametnici magla pred očima,
 A udovici jasna mjesečina,
 Meni mladoj tri žarka sunašca”.

De Sarno 1896: pr. 14.

Rano rani Gjurgjevica Jela

Pesma *Rano rani Gjurgjevica Jela* (De Sarno 1896: pr. 14) je nekada bila neizostavni deo đurđevdanske proslave u Boki Kotorskoj. Kazivanja i pisani izvori svedoče da je ovaj praznik bio veoma rado slavljen i tokom 20. veka (v. u Marjanović 2016 *Peraški poj po...: 32, 33, 106*). Na primer, meštani Škaljara i Gornjeg Stoliva starije generacije i dalje pamte običaj ljuljanja na *culjkama* kojeg su praktikovali u svom detinjstvu i mladosti:

Na Đurđevdan: imali smo gore velika stabla, kostanje, i objesimo velike konope i stavimo jednu dasku i ondar se na to sjedi – to je culjka. I culja se, nama je Đurđevdan 23. aprila a pravoslavni je 6. maja (Ivanišević 2015.)

O tome koliko je đurđevdansko *culjanje* bilo važno za Bokelje, pa i Peraštane, svedoči i De Sarno, koji od zaborava ne samo da čuva prigodnu, đurđevdansku pesmu već i ispod notnog zapisa dodaje : „Ova se pjesma pjeva o Sv. Đurđu na culjki (ljuljaški) u glavnome ovako, od nekih i s neznatnim promjenama“.

Polovinom 20. veka peraška pesma posvećena *svetom Gjurgju* kao i ples kojeg je pratila postaju deo svadbene svečanosti, te se izvode u momentu kada je mlada uspešno dovedena u svoj novi dom (Вукмановић 1958a: 149; Кулишић 1953: 209, 210; Илијин 1951: 248). Uprkos tome što je Đurđevdan za Bokelje bio jedan od zaista posebnih dana, tokom druge polovine 20. veka je prepušten zaboravu, kao i prigodne pesme poput pesme *Rano rani Gjurgjevica Jela*, tako da tokom terenskih istraživanja Zlate Marjanović, počev od 1987. godine nije zabeležena.

VAR. Boka: Stoliv (Alačević (Zarbarini) 1888: pr.233), Perast (Primorac, Marjanović 2015: pr), Muo (Кулишић 1953: str. 209) Dobrota (Васиљевић 1965: pr. 214; Лазаревић 1953: pr. 8; Кулишић 1953: str. 209). ŠIRE PODRUČJE: Karadžić 1841: pr. 330, str. 212, Kuhač 1897: pr. 703, str. 235); Vlahović 1994: 27, 144, Васиљевић 1965: pr. 509 i pr. 531.1

UZRASLA JE U NOVI NARANČA

urr: Mario Katavić

Perast

S.

1.Uz-ra-sla je, uz-ra - sla je, 1.Uz-ra - sla je, uz-ra - sla je u No-vi na
2.Go-ji - la je, go-ji - la je, 2.Go-ji - la je, go-ji - la je Nov-ki-nja gje
3.U lje - to je, u lje - to je, 3.U lje - to je, u lje - to je vo-dom po-si-

A.

Oj. _____

10

ran-ča. Uz-ra - sla je, uz-ra - sla je u No-vi na- ran-ča. Uz-ra-sla je,
voj-ka. Go-ji - la je, go-ji - la je Nov-ki-nja gje- voj-ka. Go-ji-la je,
pa - la. U lje - to je, u lje - to je vo-dom po-si - pa - la, a u zi-mu.

18

uz - ra - sla je u No - vi na - ran - ča. Tra - la - la li - ri la - la - la
go - ji - la je Nov - ki - nja gje - voj - ka. Tra - la - la li - ri la - la - la
a u zi - mu svi - lom po - kri - va - la. Tra - la - la li - ri la - la - la

23

rit.

u No - vi na - ran - ča. _____
Nov - ki - nja gje - voj - ka. _____
svi - lom po - kri - va - la. _____ Svi - lom po - kri - va - la. _____

Uzrasla je u Novi naranča

*Uzrasla je u Novi naranča,
Gojila je Novkinja gjevojka.
U ljeto je vodom posipala,
A u zimu je svilom pokrivala.*
Lijepoga je roda porodila:
Na tri grane tri žute naranče.
Jednu šalje caru čestitome.
Car joj šalje do tri litra zlata.
"Lijepa fala caru čestitome,
Koj' mi šalje do tri litra zlata,
Ja imam mlada i srebra i zlata".

Drugu šalje duždu mletačkome.
Dužd joj šalje ogledalo sjajno.
"Mala fala duždu mletačkome,
Koj' mi šalje ogledalo sjajno.
Ja sam mlada ogledalo sama".
Treću šalje Kraljeviću Marku.
Marko njojzi konja i junaka.
"Lijepa fala Kraljeviću Marku,
Koj' mi šalje konja i junaka.
Znade Marko što je za gjevojke".

De Sarno 1896: pr. 2.

Uzrasla je u Novi naranča

Pesmom *Uzrasla je u Novi naranča* (De Sarno 1896: pr. 2) je opevana stasala za udaju – *Novkinja đevojka*, odnosno đevojka iz Herceg Novog. Primereno nekadašnjim narodnim poimanjima kakva đevojka treba da bude, ona srcem i vaspitanjem odabira pravog mladoženju – junaka, uprkos blještavim i raskošnim carskim i dužddevim ponudama. Veoma je ponosna, njoj ti materijalni darovi nisu potrebni, uostalom, sama je po sebi posebna, upravo zbog vaspitanja, visokog roda (čim ima takve znamenite prosce) a i zbog svoje lepote. U ovoj pesmi se prepoznaju i stari načini narodnih verovanja, jer je đevojčina naranča jedna od predstava čarobnog drveta života. Novkinja đevojka ga gaji od svog najranijeg detinjstva, i simbolično, u krošnji se u doba đevojčine stasalosti za udaju nalaze tri naranče – darovi božanski.

Melodija ove pesme je zapravo jedan od melodijskih modela i zasnovana je na durskom tonalitetu. Zabeležena je i u drugim pesmama Boke i dubrovačkog područja, svedočeci time da su stariji sloj Bokelja (u Perastu, Dobroti itd.) i primorci dubrovačkog područja ovim modelom izvodili razne i pogotovo svadbene pesme (v. u: Marjanović 2016 *Peraški poj....* : 32, 33). Shodno svemu navedenom, moguće je da je i pesma *Uzrasla je u Novi naranča* takođe pevana na peraškim svadbama.

VAR. Boka: Risan (Karađiđ 1841: pr. 761), Herceg Novi (Kuba 1890, 1892: 45; Ćorđević 1929: str. 28), Lepetane (Vasiļević 1965: pr. 259), Tivat (Marjanović Krtić 1998: 309), Donji Orahovac, Morinj, Begovići na Luštici (v. u: Primorac Marjanović 2015: 165).

ZBOGOM, NEHARNA DUŠO

arr: Mario Katavić

Perast

T.
 1. Zbo - gom ne - har - na du - šo, tre - ba se nam di - je -
 2. Pre - ko ši - ro - kih po - lja, pre - ko du - bo - kih
 3. Vi - diš, na tu - žbu mo - ju, gdje mo - re ri - bu iz -
 4. U - veh - lo je za - me - ne, sva - ko pro - lje - tnje
 5. E - vo ti vije - nac da - jem. koj' si mi njeg - da

B.

7
 li - ti, što ću ja - dan ši - ni -
 mo - ra, pre - ko vi - so - kih go -
 mc - će, a tve - je sr - ce ne -
 cvije - će, a tve - je sr - ce ne -
 da - la, na njem' ti ma - la fa -

B.

12
 - ti, da - le - ko od te - be! be!
 - ra, ža - lo - stan ću se zvať. zvať.
 - će za mnom pla - ka - ti. ti.
 - će za mnom pla - ka - ti. ti.
 - la, o - trov - no je. cvije - će to! to!

B.

što ću
go - ri
sr - ce
sr - ce
fa - la

Zbogom neharna dušo

*Zbogom neharna dušo
Trebalo se nam dijeliti
Šta ću jadna činiti
Daleko od tebe?*

*Preko širokih polja,
Preko dubokih mora,
Preko visokih gora,
Žalostan ću se zvat'.*

*Vidiš, na tužbu moju,
Gdje more ribu izmeće,
A tvoje srce ne će
Za mnom plakati.*

*Uvehlo je za mene
Svako proljetnje cvijeće,
A tvoje srce ne će
Za mnom plakati.*

*Evo ti vijenac dajem,
Koj' si minjegda dala,
Na njem ti mala fala,
Otrovno je cvijeće to!*

De Sarno 1896: pr. 6.

Zbogom, neharna dušo

U doba De Sarnovog boravka u Boki, Peraštani uz poetski tekst pesme *Zbogom neharna dušo* pevaju melodiju zasnovanu na načelima zapadnoevropske muzike, a koja se svojom linijom, smeštenom u šestosminsku meru, uklapa u primorski način pevanja (De Sarno 1896: pr 6). Koliko je ova pesma popularna u Perastu ali i Boki Kotorskoj, svedoči ne samo De Sarnov zapis, već i zapisi Ludvika Kube iz 1907. godine iz Perasta i Mula (Primorac, Marjanović 2015: pr. 73, 108)

Primereno primorskom načinu života stolicima unatrag, njome je opevana nesretna ljubav mladićeva. On treba da se otisne na more, ploviće veoma dugo, ali ga njegova devojka više ne želi za dragana. Ovo je, stoga, jedna od veoma popularnih pesama ne samo u navedenim, već i u drugim primorskim područjima. Iz tog razloga je Jakša Primorac svrstava u dalmatinsko-bokeljske, najpre zato što je tokom 19. veka i u prvoj polovini 20. veka bila jedna od najpopularnijih i na području Dalmacije.

VAR. Boka: Perast i Muo (Primorac, Marjanović 2015: pr. 73, 108). Šire područje: krajevi (Slavonija) (Kuhač 1878: pr. 627–632, str. 178–181; S. n] ИВЧЛ 1893: pr. 15, str. 204, 205; Primorac, Marjanović 2015: str. 150, 152, 165).

VESEL'MO SE, BRAĆO, KAD SE SASTASMO

arr: Mario Katavić

Perast

5

T.

B.

7

T.

B.

13

T.

B.

17

T.

B.

Vesel`mo se braćo kad se sastasmo

*Vesel`mo se braćo kad se sastasmo
Tuga i žalost progje, kad se vigjosmo.
Je li tako braćo .... Bog nas živio!*

*Uzmi svaki svoju čašu,
Ter ispijmo ljubav našu,
Lijepo ime „braćo“, Bog nas živio!*

De Sarno 1896: pr. 1.

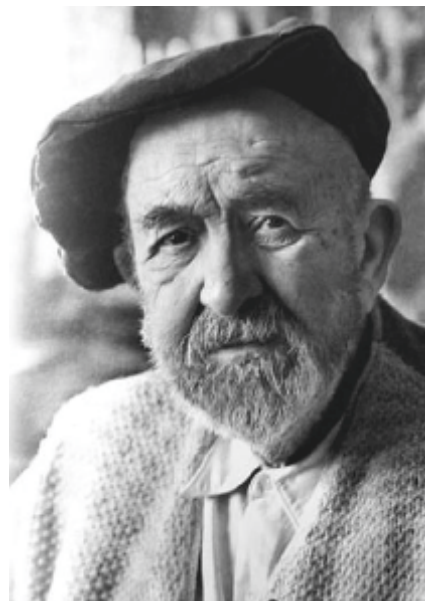
Vesel`mo se braćo kad se sastasmo

Pesma *Vesel`mo se braćo kad se sastasmo* (De Sarno 1896: pr. 1) se po svojim osobenostima može smatrati *počasnicom*, iako to u zbirci nije navedeno. De Sarno ovom pesmom „otvara“ zbirku donevši njome notu radosti i veselja. Moguće da to čini čak vrlo promišljeno, iz želje da pesmom poput ove ukaže najveću čast svojoj peraškoj „braći“. On kao da pesmom *Vesel`mo se braćo kad se sastasmo* priziva uspomene na zajednička okupljanja u Perastu, na veselje uz pjesmu, želeći da se njegovi Peraštani i dalje sastaju sa njim, suprotstavljajući ih opisima perioda razdvojenosti, koji su tužni i žalosni. Melodijske osobenosti ove pesme pokazuju da je potekla iz urbanog stila muziciranja, kao i da je najverovatnije nastala tokom 19. veka kada su ovakve pesme slavile ideje nacionalnog preporoda. Koliko je pesma *Vesel`mo se braćo kad se sastasmo* bila popularna i u De Sarnovo doba a i kasnije, svedoče njene varijante zabeležene u mnogim primorskim i kontinentalnim krajevima, pokazujući time da su Peraštani delom svoje kulture u 19. veku svakako bili i deo šireg područja.

VAR. Boka. 1. De Sarno 1896: Perast, str. 3-4; 2. Bersa 1944 [1906-1907]: Dobrota, br. 100, str. 43, 195. Šire područje. 1. Deželić 1865: br. 585, str. 718–719; 2. Glavić 1887: Ston, sv. XIII. ("svatovske pjesme"), br. 670, str. 2129; 3. Bersa 1944 [1906-1907]: Baška Voda, br. 98, str. 42, 195.

Ludvik Kuba

Ludvik Kuba (1863–1956) je češki slikar, pisac, profesor Umetničke akademije u Pragu, etnograf, muzikolog i folklorista. Od 1873. godine je učio u osnovnoj školi u Podebradi, od 1877. do 1879. godine, a potom je izučavao sviranje na orguljama u školi *Pražská varhanická* u klasi Frensis Zdenek Skugerskaga. Studije je nastavio na *Kutna Hori*, čiji je direktor u to vreme bio Gusto Adolf Lindner. Uz studije muzike, studirao je i Umetničku akademiju u klasi Maksa Pirnera (1891–1893), potom Julijansku akademiju u Parizu (1893–95) i pohađao školu Anton Ažbea u Minhenu (1895–1904).

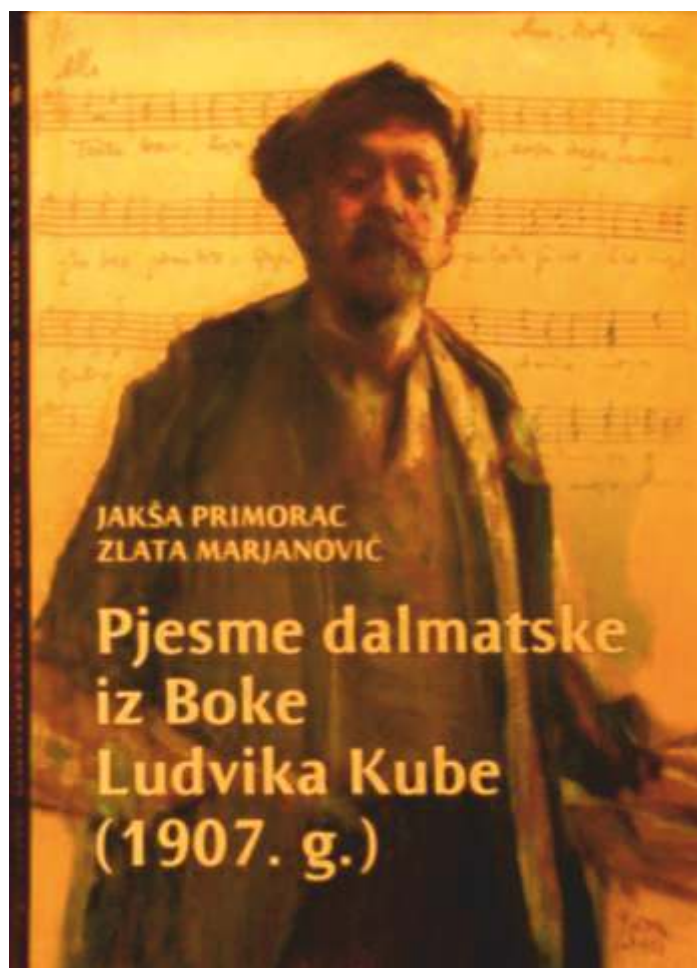
Putujući po raznim slovenskim zemljama (uključujući Belorusiju i Ukrajinu), ovaj vredni pregalac je sakupio oko 4.000 pesama (većinom publikovanih u zbirkama nazvanim *Slovanstvo ve svých zpěvech* 1884–93, 1923–29 u 15 svesaka). Svoju posebnu pažnju Kuba posvećuje muzičkoj tradiciji Južnih Slovena, boraveći između 1888. i 1912. godine u više navrata u Makedoniji, Srbiji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Dalmaciji itd. (zapisavši 2.673 pesme). Pored brojnih notnih zapisa narodnog pevanja i sviranja, Kuba je u svojim publikovanim naučnim radovima opisao i analizirao stilove tradicionalne muzike Južnih Slovena. Poput Kuhača, bio je svestan da u mnogim krajevima ta muzika nije zasnovana na principima tzv. dur-mol sistema.

Do skora, tačnije 2015. godine je široj javnosti manje bilo poznato da je Kuba svoju posebnu pažnju poklonio i narodnom pevanju Boke Kotorske, kojom je bio bukvalno opčinjen krajem 19. veka, na svom proputovanju iz Dalmacije za Crnu Goru. Stoga se on Boki Kotorskoj vraća 1907. godine, beležeći u ovom prelepom zalivu čak 161 pesmu (od kojih je sačuvano 155) (Primorac, Marjanović 2015). Sabrane u rukopisu kojeg Kuba naslovljava *Pjesme dalmatske iz Boke 1907. godine*, ove pesme predstavljaju dragoceni dokument bokeljskog tradicionalnog pevanja s početka 20. veka, koje je i tada bilo slojevito, u nekim mestima homofono višeglasno, a u nekima svedočanstvo starih, predhrišćanskih verovanja (đurđevdansko pevanje, svadbena *pjevanje iz / iza glasa* itd). Pogotovo je Kubin rukopis značajan jer pokazuje da su Bokelji tradicionalno pevali i jednoglasno razne, ali i poetske tekstove, koji se naslanjaju na renesansnu i baroknu poeziju.

Mnogim pjesmama iz bokeškog rukopisa Ludvika Kube nije mogao da odoli ni Mario Katavić. U njemu nalazi veliki broj pjesama koje obrađuje, namenivši ih višeglasnom, klapskom pevanju, a u čast ne samo velikog Ludvika Kube već i onim Bokeljima koji su ove pjesme nekada s radošću izvodili.

O Kubinim pjesmama zabeleženim 1907. godine u Boki Kotorskoj preuzet je tekst dr Jakše Primorca (uz neznatne, formalne promene). Reč je o *Bilješkama o pjesmama*, u kojima se pored nekih najvažnijih osobenosti svake pjesme ponaosob, mogu naći i varijante (ukoliko ih ima), kao i objašnjenje iz kog je izvora preuzet poetski tekst one pjesme koje Kuba 1907. godine nije zabeležio u svom rukopisu (Primorac, Marjanović 2015: 119–184). Kako bi dalje tekst bio jasniji, a istovremeno, kako bi bilo shvatljivo o kojoj je pesmi iz Kubinog rukopisa reč, u daljem tekstu će one u svakom podnaslovu biti označene samo brojem zapisa, umesto pozivanja na autore studije o ovom rukopisu (Primorac, Marjanović 2015). Takođe, beleške o nekim pjesmama su u nekoliko rečenica dopunjene podacima o nekadašnjem značenju njihovog poetskog teksta (koje je iscrpno dato u studiji o Kubinom rukopisu) (5, 10, 17, 33, 56, 79, 81, 86, 97, 113, 116, 117, 118, 132, 150, 152, 153).

Naslovna strana knjige autora dr Jakše Primorca i dr Zlate Marjanović
u izdanju Međunarodnog festivala klapa Perast
Elektronska verzija knjige se nalazi na portalu www.festivalklapaperast.com

AJME, VIDIM NA ZEMLJICU

arr: Mario Katavić

Muc

T.
Aj-me, vi-dim na zem - lji - cu pri - ja - te - lja vje-ma svo - ga
Svak' bi re - k'o da je zas - p'o, pak da će se pro - bu - di - ti,
I op - će - no svi pje - va - ju: "Daj mi, Bo - že, po - koj u ra - ju!"

B.

9
— đe pro-blj'e-ti vas u li - cu, ne bu - di se o' sna svog.
— ma bo - jim da je u - mro, san mu je vje - ko - vi - ti.
— I op - će - no svi pje - va - ju: "Daj mi, Bo - že, mje - sto u ra - ju!"

Ajme, vidim na zemljicu
prijatelja vjerna svoga
đe probljedi vas u licu,
ne budi se o' sna svog!

*Ajme, vidim na zemljicu
prijatelja vjerna moga
đe probljedit vas u licu
ne budi se od sna svoga.
Svak bi reko da je zasp'o
pak da će se probuditi,
ma bojim da je umro
i san mu je vjekoviti.
(...)*

Svak' [ga] plače, svak' žaluje,
svak' spominje [njega] s mukom,
najveće Kate Danilova
koja bijaše pod zarukom.
Koja veli: „Sunce žarko,
promisli se samoj meni,
nijesi umro, dragi Marko,
nijesi umro, moj ljubezni!
Za [me] živi tvoja dobrota,
za me živiš ti do vijeke,
od ljubavi prevelike
evo izgubih pô života.
Pregorjela sve bih za te
jer imadem zarad koga.

Što dočeka jadna Kate
da izgubi draga svoga!
Evo ima godinica
tvoju ljubav da poznadem,
a sad crna kukavica
iza tebe kako ostajem.
Kome, dakle, ti ostavljaš
vjerenicu pravu tvoju,
i od nje se sad rastavi
smrću jednom, ljubavi moja!

Plaču tebe od Kaštela
prijatelji dragi, mili,
koji tebi dobro 'očaše
kao bratu, i još više.

*I općeno svi pjevaju:
„Daj mu, Bože, pokoj u
raju!“*

*I općeno svi pjevaju:
„Daj mu, Bože, mjesto u
raju!“*

*** *Dopunjeno iz: Milostić
1902–1903: Dobrota, br. 105,
str.148–152.*

Ajme, vidim na zemljicu (pr. 48)

Kuba na Mulu notno bilježi pjesmu s lokalnom varijantom teksta dalmatinskog pučkog pjesnika Janka Ćipika o tragičnom ubojstvu Marka Lubina oko 1840. (možda i 1867.)* Lubin, kovač iz Trogira, zaljubio se u Anu Danilovu iz Kaštel Starog. Anini su roditelji bili protiv veze i netko je iz njihove sredine ubio Marka. Tragičan je događaj ostavio dubok trag u tadašnjoj pučkoj književnosti i pjevanju u Dalmaciji (v.: Rajković 1993: 205–206). Koliko je pjesma bila popularna u Boki, uz Kubin svjedoči i Milostićeve zapis teksta iz Dobrote (Milostić 1902–1903: Dobrota, br. 105, str. 148–152). Kubina je melodija dalmatinskog tipa u stilu koračnice. Nije, međutim, slična melodijama koje donose dalmatinski etnomuzikolozi Vladoje Bersa (1944 [1906–1907]: Split, br. 426 str. 142, 313) i Antun Dobronić (1948: Vrbanj, br. 4168; 1949: Gdinj, br. 5199). Varijante Ćipikovog teksta nalazimo i u tekstovnim pjesmaricama sa splitskog i kaštelanskog područja (Carev 1925: str. 1–5; Poparić [s.a.]: br. 18, str. 88–93).

---

* Poznato je da su članovi porodice Ćipiko bili osiromašeni plemići: Janko je bio guslar, a njegov unuk Ivo pisac (Bračić Ugrinić 2018).

BUKLIJAŠE, MILI BRATE, IZLAZ' IZ DVORA

arr: Mario Katavić

Tivat

Allegro moderato
solo

S.
 Bu-kli - ja - še, mi - li bra - te, iz - laz' iz dvo - ra, iz - laz' iz dvo - ra. Ko - rji a - ju -

A.

13
 su ti o - se - dla - ni, koj te đe - ka - ju, koj te đe - ka - ju, su - sre - la vi do - bra, ma - ci o - ru - ža - ni, koj te gle - da - ja, koj te gle - da - ju, ko - vam lti - o ra - bu -

25
 sre - ću pu - tem ho - de - ěi, pu - tem ho - de - ěi. Hm Hm
- di - ti, ne - ću - o mu. Bog, ne - da - o mu. Bog.

a - ku je ko i du sad, u - bi -

37
 Hm Hm svi sva - to - vi, mi - la

o ga Bog, u - bi - o ga Bog,

45
 o - ću, aj - le mi s'Bo - gum, aj - le mi s'Bo - gum

*Buklijaše, mili brate, izlaz' iz dvora!
Konji su ti osedlani koj' te čekaju,
a junaci oružani koj' te gledaju.
Susrela vi dobra sreća putem hodeći,
ko vam htio nahuditi, ne dao mu Bog,
ako je ko i do sada, ubio ga Bog!
Svi svatovi, mila braćo, ajte mi s Bogom!
I oko i čelo...*

*** Kuba objašnjava da buklijaš vino nosi pri svadbi i navodi da se zatim pjeva drugim svatovima: „barjaktaru“, itd.

Buklijaše, mili brate, izlaz` iz dvora (pr. 153)

Melodija svadbene pjesme *Buklijaše, mili brate, izlaz` iz dvora* u opsegu kvarte pripada bokeljskom tradicijskom jednoglasju. Kao i u Kubinom zapisu br. 143, i ovdje je riječ o pjesmi koja sadrži želje za sretan put svatova, a pripijeva se svim svatovima po redu časti.

VAR. Voka. 1. Караџић 1849: Risan, str. 61; 2. D. M. 1899: Lastva, str. 169, 171; Марјановић Крстић 1998: Bijela, br. 142, str. 124, 264–265.

Ova počasnica je deo tradicije starijeg sloja Bokelja, jer je njome opevan ne samo jedan konkretan, a važan deo svadbe – polazak svatova po nevestu, već i značaj svatova. Posvećena je buklijašu zaduženom za zdravice (sinonim za bocu vina, ali i naročite reči koje se prilikom ispijanja izgovaraju), ali su osim buklijaša, na istom mestu istim rečima čašćeni i ostali svatovi. Njihova je važnost veoma potencirana i dobrim željama koje im se ovom pesmom upućuju, uz Božiju zaštitu, a potvrđena još i teškom kletvom upućenom svima onima koji žele da osujete važan čin – dovođenje neveste.

CVIJEĆE BRALA DJEVOJKA

arr: Mario Katavić

Mus:

T.

Cvi-je-će bra-la dje-voj-ka, po ze-le-noj li-va-di, cvije-će
 Ju-nak jez-di uz po-tok, ko-njic mu 'e pu-to-nog, ju-nak
 „Sta-ni, ko-nju, živ ti ja, dok đe-voj-ci e-je-lov dam! Sta-ni,
 A-ko li ga i ne dam, bi-će na-ma što Bog dal A-ko

B.

10

bra-la dje-voj-ka, dje-voj-ka, po ze-le-noj li-va-di,
 jez-di uz po-tok, uz po-tok, ko-njic mu 'e pu-to-nog,
 ko-nju, živ ti ja, živ ti ja, dok đe-voj-ci e-je-lov dam!
 li ga i ne dam, i ne dam, bi-će na-ma što Bog da!"

*Cvijeće brala djevojka
 po zelenoj livadi.
 Junak jezdi uz potok,
 konjic mu 'e putonog.
 „Stani, konju, živ ti ja,
 dok đevojci celov dam!”*

Pjesme dalmatske iz Boke Ludvika Kube (1907. g.)

Cvijeće brala djevojka (pr. 33)

Kubin je zapis nepoznat i melodijom i tekstem. Teško je ocijeniti njegovo podrijetlo, ali uvodna fraza i kadenca ukazuju na bliskost s dalmatinskim pučkim gradskim popijevkama. S obzirom na pastoralnu poetiku, nadopunili smo tekst lirskom počasnicom iz Perasta koju donose Miroslav Alačević i Grgur Zarbarini (1888: „Peraške počasnice. Šaljive“, br. 184, str. 284).

Kuba beleži samo prvi melostih ove pesme, ali je zahvaljujući nadopuni Jakše Primorca, moguće sagledati ovu pesmu kao šaljivu. Najverovatnije je u Perastu (i ostalim bokeljskim mestima) pevana na raznim okupljanjima. Tako je njome opevan susret između dvoje mladih, čija je želja jasna, da uživaju u ljubavnom sastanku – iako je jasno ne izgovaraju. Uz veoma latentnu primesu erotike, ova pesma bi se mogla sagledati i kao deo svadbenog repertoara, kojom je potencirana željena plodnost, nastalog u vremenima kada je mladoženja viđen kao srednjovekovni vitez.

Seljanka sa cvijećem, Boka Kotorska

DOMAĆIN PIJE U SLAVI BOŽJOJ

arr: Mario Karavić

Tivat

T.

1. Do - mu - čin pi - je u sla - vi Bo - žjoj, sla - vu mu Bo - žju
 2. Sta - ri svat pi - je
 3. Kum - par pi - je
 4. Pr - vi - je - rac pi - je
 5. Mla - do - že - nja pi - je
 6. Dje - ver pi - je
 7. Bar - ja - ktar pi - je
 8. Bu - kli - jaš pi - je
 9. Ka - pe - tan pi - je
 10. Svi sva - to - vi pi - ja

B.

4

vaz - da pu - mo gla. a sla - va Bo - žja svijeh nas po - mo gla!

*Domaćin pije u slavi Božjoj,
 slava mu Božja vazda pomogla,
 a slava Božja svijeh nas pomogla!*

*** Kuba navodi da se zatim pjesmom časte drugi svatovi: stari svat, kumpar, proijenac, mladoženja, djever, barjaktar, buklijaš, kapetan, svi svatovi.

Domaćin pije u slavi Božjoj (pr. 155)

Melodija ove svadbene pjesme u opsegu kvarte pripada bokeljskom tradicijskom jednoglasju. Kako zapisuje Kuba, pjevala se uz svadbenu trpezu. Prvo se pjevala domaćinu, a zatim drugim svatovima po redu časti. Kuba ih nabraja: stari svat, kumpar, prvijenac, mladoženja, djever, barjaktar, buklijaš, kapetan, svi svatovi.

VAR. Boka i Crnogorsko primorje. 1. Караџић 1841: Paštrovići, br. 128, str. 77–78; 2. Kuhač 1881: Paštrovići, br. 1283, str. 72–73; 3. D. M. 1899: Lastva, str. 166; 4. Вукмановић 1952: Spič, str. 595; 5. Милошевић 2000: Paštrovići, br. 80, str. 50, 151; 6. Васиљевић 1965: Dobrota, br. 221, str. 153–154; 7. Вукмановић 1970: Dobrota, str. 232; 8. Марјановић 2011: Paštrovići, br. 764–765, str. 967–968. Šire područje. 1. Franasović 1851: Stonsko primorje, str. 120; 2. Bonifačić Rožin 1964–1965: Dubrovačko primorje, str. 55; 3. Kuhač 1881: Bosna, br. 1284, str. 73.

Zdravica, Donja Lastva, Boka Kotorska

DVOJE MI DRAGIH ZASPALO

arr: Mario Katavić

Perast

T.
 Dvo - je mi dru - gih za - spa - lo, ja - nje mo - je, za - spa - lo,
 Kad le - go - še, re - ko - še, ja - nje mo - je, re - ko - še,
 "Koj' se pri - je pro - bu - di, ja - nje mo - je, pro - bu - di,
 Da i - de - mo u po - lje, ja - nje mo - je, u po - lje,
 Oj,

B.
 Oj,

6
 dvo - je mi dra - gih za - spa - lo, ja - nje mo - je bi - je - lo,
 kad le - go - še, re - ko - še, ja - nje mo - je re - ko - še,
 jed - no dru - gog da bu - di, ja - nje mo - je da bu - ci!
 da be - re - mo ru - ži - ce, i mi - ris - ne lju - bi - ce."

*Dvoje mi drago zaspalo,
jagnje moje, zaspalo.*

Kad legoš, rekoše:

*„Koj' se prije probudi,
jedno drugog da budi!“*

Probudi se đevojka,
stane buditi' đetića:

„Ustani se, moj mio,
jer je zora, dan bio;

*da idemo u polje,
da beremo ružice*

Al' te molim, moj mio:
kad budemo u kolo
ne fataj se do mene,
nego druge do tebe

da ne reku zlotvori
da smo dvoje
ljubljeni.

A mi n'jesmo odista,
nego sinoć i jutros
i opet ćemo do
večer!“

i mirisne ljubice.

*** *Dopunjeno iz: De Sarno
1896:*

Perast, br. 7, str. 14, 15.

Dvoje mi dragih zaspalo (pr. 113)

Kubi je Kate Niković iz Perasta otpjevala melodijsku varijantu pjesme koja se pjeva na čuvenoj peraškoj Fašinadi svakog 22. srpnja. Prvi je zapis donio Dionisije de Sarno-San Giorgio (1896: br. 7, str. 14, 15), koji točno zamjećuje da je melodija ove pjesme zapravo varijanta melodije poznate starogradske pjesme *Na lijevoj strani kraj srca* (usp. npr.: Kuhač 1878: Slavonija, br. 158, str. 126–127; Klaić 1893: str. 82; Karaklajić 1992: br. 58, str. 47; Butorac 2011: str. 221–222, 535–536). Danas ovu pjesmu sa skoro identičnom melodijom pjeva klapa u barci tijekom Fašinade 22. srpnja, koja pjeva i druge pjesme poput peraške varijante pjesme *Oj, vesela veselice* (usp.: Вукмановић 1958a; Gajić 1984: 87–88).

VAR. Boka. 1. De Sarno 1896: br. 7, str. 14–15; 2. Вукмановић 1958a: str. 339–340; 3. Gajić 1984: 88. Šire područje. Kuba 1890, 1892: Cavtat, br. 40.

Ovom pesmom je opevana veoma slobodna ljubav između devojke i njenog dragog, koji ne samo da provode noć zajedno, već zakazuju sledeći susret. Iako se ova pesma takođe može povezati sa repertoarom Bokelja tokom raznih okupljanja, možda je i ona potekla iz starih narodnih verovanja da se svakim načinom, pa i potenciranjem ljubavi između dvoje mladih, može uticati na kontinuitet života.

Građanka i građanin Kotora, Boka Kotorska

JA LJUBIM TEBE, MOJA RUŽICE

arr: Mario Katavić

Muo

T.
 1. Ja lju-bim te - be, mo - ja ru - ži - ce, ja lju-bim te - be i tvo-je li - ce,
 2. A - ko spu - vaš, vi - lo - mo - ja, a - ko spu - vaš, vi - lo - mo - ja.
 mo-je mi-le - na,
 B.

11
 ja lju-bim te - be i tvo-je li - ce, i a tvo-je ja - lu-či
 a - ko spu - vaš, vi - lo - mo - ja, ja ti že - lim sla - tki - la - ki
 mo-ja mi-le - na mo-ja mi-le - na
 B.

23
 ve.
 sau. O, mo-ja mi-le - na, o, ni-le-na mo - ja, na - slo-ni se na - slo-ni se na mo-ja ko-lje - na, o,
 B.

31
 mo-ja mi-le - na, o mi-le-na mo - ja, ra - slo-ni se, na - slo-ni se, na mo-ja ko-lje - na. O, ra.
 B.

*Ja ljubim tebe, moja ružice, moja milena,
ja ljubim tebe i tvoje lice, moja milena,
ja ljubim tebe i tvoje lice, moja milena,
i te tvoje jabučice.*

*O, moja milena, o, milena moja,
nasloni se, nasloni se na moja koljena!*

*Ako spavaš, vilo moja, [moja milena,]
ako spavaš, vilo moja, [moja milena,]
ako spavaš, vilo moja, [moja milena,]
ja ti želim slatki, laki san.*

Ref.

*Oli spavaš, ol' ne spavaš, [moja milena,]
Oli spavaš, ol' ne spavaš, [moja milena,]
Oli spavaš, ol' ne spavaš, [moja milena,]
a ti želim slatku, laku noć.*

Ref.

*** Dosad nepoznata pjesma u stilu dalmatinske pučke gradske popijevke.
Dopunjeno iz: Kljenak i Vlahović 1979: br. 3, str. 38, 39.
Usp. s primjerom br. 35 *Ti već spavaš, Milko moja*.

Ja ljubim tebe, moja ružice (pr. 17)

Ovoj pjesmi u stilu dalmatinske pučke gradske popijevke nismo pronašli neposrednu varijantu. Međutim, metrikom i tekstovnim sadržajem bliska je dalmatinskoj pjesmi *Ako spavaš vilo moja*, kojom smo nadopunili drugu i treću strofu (Kljenak i Vlahović 1979: br. 3, str. 38–39; usp.: Kuhač 1878: Split, br. 74, str. 63–64; Filipčić i Ivić [s.a.]: album XI, str. 4). Sličan postupak nadopune stihova primijenili smo i u primjeru br. 35, *Ti već spavaš, Milko moja*. Prvi je dio melodije pjesme *Ja ljubim tebe, moja ružice* srodan melodiji dubrovačke pjesme *Poletjele bijele vile* (usp.: Filipčić i Šaban [s.a.]: album X, str. 58), a melodija pripjeva je bliska melodiji drugog pripjeva *I tri sulara su...* iz poznate splitske pjesme *Da mi je s tobom proći, Mare! Ta divna splitska noć* (Filipčić et al. [s.a.; ?1976]: album IV, str. 41–43).

Ovo je jedna od pesama ljubavnog sadržaja, kojim se veliča lepota drage. Ona je pevana u raznim prilikama, oslikavajući tako delove svakodnevnog života primoraca - tokom okupljanja, ali i prilikom udvaranja devojkama, pod njihovim prozorima.

KOLO IGRA VIŠE SINJA GRADA

arr: Mario Katavić

Tivat

Allegro

solo

S.
 1. Ko - lo i - gra ko - lo i - gra vi - še Si - nja gra - da, vi - še Si - nja gra -
 2. Vi - še Si - nja, vi - še Si - nja, gru - du bje - lo - ga, vi - še Si - nja, vi - še Si - nja, gru - da bi - je - lo -

A.

11
 da. Ko - lo i - gra, ko - lo i - gra vi - še Si - nja gra - da, vi - še Si - nja gra -
 ga. 3. Ko - lo vo - di, ko - lo ve - di, ko - lo vo - di li - je - pa dje - voj - ka, vo - di li - je - pa dje - voj -

22
 da. 4. U m - ke - joi, u m - ke - joi od zla - ta si - bi - ka, su - šim ši - ha po ko - lu dje - voj -
 ka.

33
 ka. 5. Ši - ba - še ih, pa ih u - čij - ja - še, ši - ba - še ih, pa ih u - čij - ja - še, pa ih u - čij - ja -

44
 še. 6. "Slu - šaj - te me, dru - ga - ri - ce mo - je, slu - šaj - te me, dru - ga - ri - ce mo - je, dru - ga - ri - ce

54

mo - je. kad ha - la - te. kad ha - la - te. kad ha - la - te, pred no -

61

ge - gle - daj - te, pred no - ge - gle - daj - te!"

*Kolo igra više Sinja grada,
više Sinja, grada bijeloga.
Kolo vodi lijepa djevojka,
u ruke joj od zlata šibika
su čim šiba po kolu djevojka.
Šibaše ih pa ih učijaše:
„Slušajte me, drugarice moje,
kad balate pred noge gledajte,
kad vezete u ruke gledajte,
ne mećite oči na junake!
Junačke su oči prijevarne,
doklen ljube, dotlen vjeru daju,
kad ne ljube, drugima se fale:
'Ljubio sam materino zlato,
ljubio je i ostavio je!'"*

Kolo igra više Sinja grada (pr. 150)

Sestre Anđela i Njeza Rajčević iz Tivta otpjevale su Kubi deseteračku pjesmu *Kolo igra više Sinja grada* kao pjesmu iz kola. Melodija u opsegu kvarte pripada bokeljskom tradicijskom jednoglasju.

VAR. Boka. Šegvići Verona 1887: Prčanj / Bijela, br. XIII, str.

Pesma *Kolo igra više Sinja grada* je jedna od pesama koje su nekada bile deo edukacije devojkama. U njoj je sačuvano sećanje na stara vremena, kada je svakoj devojci bilo veoma važno da pleše u kolu, ne bi li bila viđena i tako isprošena. Međutim, to je bila prilika momcima da im se udvaraju, ali i da ih kompromituju. Takođe, ovom je pesmom ukazano na momačku nestalnost u ljubavi, a onda i najtežu moguću kaznu devojci koja je popustila udvaranjima: glas kojeg će njen bivši dragan prneti u zajednici da je obljubljen.

LIJEPO TI JE SUNCE OD ISTOKA

arr: Mario Katavić

Perast

T.

1. Lije - po ti je sun - ce... od i - sto - ka, svet' I - li - ja, pla - ni - na vi - so - ka.
 2. Pod ko - jim su ši - ro - ke do - li - ne, u njoj ra - stu ru - že ple - me - ni - te.
 3. U Sto - li - vu mje - stu... su ro - de - ne, bli - zu si - nja mo - ra uz - go je - ne.
 4. Me - du nji - ma je - dna... go - lu - bi - ca, cvijet ru - me - na, od se - la Da - ni - ca.

B.

*Lijepo ti je sunce od istoka,
 svet' Ilija planina visoka
 pod kojom su široke doline.
 U njoj rastu ruže plemenite,
 u Stolivu mjestu su rođene,
 blizu sinja mora uzgojene.
 Činu mi se izvorne Danice,
 puno ljepše nego Inglezice,
 lijepe krvi mile i medene
 što ih nema posred Englitere.
 Među njima jedna golubica,
 cvijet rumena od sela Danica.
 Kud god idem, svud se informavam
 je li kome zaručena mlada?*

Da bih znao da će moja biti,
 išao bih u majke prositi,
 il' jabuke u njedra nabrao,
 u srcu bi kontenat ostao.
 Jer bo nemam ore ni momenta
 što mi duša po srcu ne smeta.
 Od večera do bijela danka
 moje srce cvili bez prestanka:
 prije zore i bijela danka,
 kad se budiš iz tvojega sanki,
 ti i s tobom tvoje prijateljice,
 baš iz sela najljepše mladice!
 (...)

Lijepo ti je sunce od istoka (pr. 86)

Deseteračku pjesmu *Lijepo ti je sunce od istoka* Katina Burović iz Perasta je izvela na melodiju koja je srodna gradskom melodijskom modelu vrlo prisutnom u Dalmaciji u 20. stoljeću (npr.: Bezić 1977: br. 16 b, c, str. 49; Marjanoviћ 2011: str. 87). Kuba je zapisao Katinin tekst, ali je nejasno zapisao osam posljednjih stihova.

Ovom pesmom je opevan deo života iz nekadašnjeg Stoliva (sada Gornjeg Stoliva). U njemu su devojke lepe i kao ruže i kao vile. Među njima prednjači jedna lepa kao Danica (takođe ime za vilu). Njome je mladić potpuno omađijan i iako ne zna ništa o njoj, želi da je isprosi.

O, DJEVOJKO, DRAGA DUŠO MOJA

arr: Mario Katavić

Muo

I.

O, dje-voj-ke, dra-ga du-šo mo-ja, u-mo-ri me lje-po-ti-ca tvo-ja, u zo-ru, pred zo-ru,
 A-ko li le-me-ni ne da-do-še, ja ću gra-dit' dvo-re za go-ro-me. u zo-ru, pred zo-ru,
 O-na mlada nje-mu od-go-vu-ra: "Ti ne gra-di dvo-re za go-ro-me. u zo-ru, pred zo-ru,
 već ti do-đi ve-čer po ve-če-ri. es-ti-ću ti vra-ta ot-vo-re-na. u zo-ru, pred zo-ru.

B.

7

8

cvu - la ti ru-ži-ca na pro-zo-ru, u zo-ru, pred zo-ru, cva-la ti ru-ži-ca na pro-zo-ru.
 cva - la ti ru-ži-ca na pro-zo-ru, u zo-ru, pred zo-ru, cva - la ti ru-ži-ca na pro-zo-ru.
 cva - la ti ru-ži-ca na pro-zo-ru, u zo-ru, pred zo-ru, cva - la ti ru-ži-ca na pro-zo-ru.
 cva - la ti ru-ži-ca na pro-zo-ru, u zo-ru, pred zo-ru, cva - la ti ru-ži-ca na pro-zo-ru."

O, djevojko, draga dušo moja,
 umori me ljepotica tvoja!
 U zoru, pred zoru,
 cvala ti ružica na prozoru!

*„O, djevojko, draga dušo moja,
 umori me ljepotica tvoja,
 bijele ruke iza rukavica
 crne oči ispod obrvica!
 Prosiću te ako te dadoše!
 Ako li te meni ne dadoše,
 ja ću gradit' dvore za gorome
 da ne slušam tvoje razgovore
 kad se, dušo, s majkom razgovaraš.“*
*Ona mlada njemu odgovara:
 „Ti ne gradi dvore za gorome
 da ne slušaš moje razgovore,
 već ti dođi večer po večeri:
 ostiću ti vrata otvorena,
 od kamare malo priklonjena.*

Ma ne vodi konja ni sokola
 ni sokolu o grlo prapojce
 jer je moja domišljata majka,
 svemu će se tomu domisliti!“
 Jedva čeka mlad neženjen Mirko,
 jedva čeka da mu danak prođe.
 Danak prođe, mrkla nojca dođe
 pa on ide mladoj pred dvorove
 i š njim vodi konja i sokola,
 a sokolu o grlo prapojce.
 Veže konja u bijele dvore,
 a sokola u žutoj naranči.
 Kad je bilo noći u ponoći
 konj zazviždi, a soko zatrepti.
 To začula lijepoj Slavki majka
 pa zavika iz grla bijela:
 „Ko lov lovi oko dvora moga?
 Nema ovđe lova ničesova
 nego Slavke luda i malahna,
 ona ne zna što je muška glava.“

A Mirko mi njojzi odgovara:
„Ne hvali se, lijepo Slavke majka,
nije t' Slavke ni toliko sramna:
kolika je noćas nojca bila,
svu noć mi je na ruku prespala,
rusom kosom ruku preštinula,
nijesam mogo konja osedlati
ni svijetle sablje pripasati!“

*** Dopunjeno iz: Lazzari 1889: Prčanj, br. L, str. 41.

O, djevojko, draga dušo moja (pr. 93)

Deseteračka pjesma *O, djevojko, draga dušo moja, / umori me ljepotica tvoja* bila je u 19. stoljeću poznata u raznim krajevima, ali je bila osobito omiljena u Boki. Njezina melodija je u Kubinom zapisu u početnom dijelu srodna melodiji osmeračke pjesme *Kad sam bila ja djevojka, / ljubila sam do tri momka*, koju nalazimo u Trogiru u notnom zapisu Ivana Bozzottija, na otoku Hvaru u trima notnim zapisima Antuna Dobronića i jednom zvučnom zapisu Jerka Bezića te u Dobronićevom zapisu iz Kaštel Novog. U srednjoj Dalmaciji pjesma se pretežno pjevala kao pratnja plesu *Due paši*, odnosno *Kvatro paši*. No, bila je popularna i kao plesna pjesma u zapadnoj Hrvatskoj (usp.: *Kraljica Jelena* 2011), pa je uvodni dio melodije postao uvodnim dijelom pripjeva popularne pjesme *Ja sam junak iz doline/ iz te ravne Podravine* (Topić i Luburić 2014: str. 170). Melodija pripjeva Kubinog zapisa gotovo je identična melodiji pripjeva svih ostalih navedenih zapisa.

VAR: *O, djevojko, draga dušo moja* Boka. 1. Alačević i Zarbarini 1888: br. 143, str. 275–277; 2. Lazzari 1889: Prčanj, br. L, str. 41. Šire područje. 1. *Alaj smo se...* 1914: br. 178, str. 170–171. Varijante melodije *Kad sam bila ja djevojka* 1. Bozzotti [oko 1900]: Trogir, br. 22, str. 15; 2. Dobronić 1947a: Jelsa (Hvar), br. 3892; 3. Dobronić 1947b: Kaštel Novi, br. 4114; 4. Dobronić 1948: Pitve (Hvar), br. 4148; 5. *ibid.*: Svirče (Hvar), br. 4283; 6. Bezić 1965: Dol (Hvar), br. 9; 7. *Kraljica Jelena* 2011.

O JAVORE, JAVORE

arr: Mario Katavić

Perast

T.
O, ja - vo - re, ja - vo - re, tvo - je dr - vo naj - bo - lje,
O, ja - vo - re, ja - vo - re, tvo - je dr - vo naj - bo - lje,

B.

5
pod to - bom sam vi - no pi - o i dje - voj - ke lju - bi - o,
te - ci vo - do, li - staj go - ro, zbo - gom, maj - ko, ja o - do'!

O, javore, javore,
tvoje drvo najbolje!
Pod tobom sam vino pio
i djevojke ljubio.

*Oj, javore, javore,
tvoje drvo najbolje!
Pod tobom sam pivo pio
i dragu ljubio.*

Oj, javore, javore,
tvoje drvo najbolje!
Pod tobom sam kosu plela,
svoga diku klela.
Oj, javore, javore,
tvoje drvo najbolje!
*Teci vodo, listaj goro,
zbogom, majko, ja odo'!*

*** Dopunjeno iz: Kuba 1890, 1892: Makarska, „Hercegovačka“, br. 134.

O, javore, javore (pr. 116)

Kate Niković iz Perasta je otpjevala svoju melodijsku varijantu šire rasprostranjene pjesme *O javore, javore*. Melodijske joj paralele krajem 19. i početkom 20. stoljeća nalazimo u raznim mjestima, osobito u Dalmaciji.

VAR. Boka. 1. Vasiljević 1965: Risan, br. 318, str. 233. Šire područje. 1. Karaman 1885: str. 86; Kuba 1890, 1892: Makarska, „Hercegovačka“, br. 134; 3. *ibid.*: Trogir, br. 200; 4. VSNL 1903: str. 54; 5. Bersa 1944 [1906–1907]: Makarska, br. 393, str. 133, 301-302; 6. *ibid.*: Split, br. 394, str. 133, 302; 7. Vasiljević 1965: Peroj, br. 530, str. 389-390.

Svojim poetskim tekstom ova pesma pokazuje da je bila deo repertoara prilikom raznih bokeških okupljanja, pogotovo onih muških, kada su na postojeće stihove, dodavani i mnogi drugi, aktuelni.

Ženska i muška nošnja iz Makarske, Dalmacija

OJ, MORE DUBOKO

arr: Mario Katavić

Muo

T.
Oj, mo - re du - ho - ko. sva ma - ja ra - do - sti,
Kad u - ti - šla si spať nek' la - ka ti je noć,
Ah, bla - že - no mje - sto na ko - me po - či - vaš,

B.

5
po - te - bi mi plo - vi svijet mo - je mla - do - sti.
an - de - li iz ra - ja ti bi - li u po - moć!
sre - tna o - na sta - za kom ti se o - bli - vaš!

*Oj, more duboko,
sva moja radosti,
po tebi mi plovi
svijet moje mladosti!*

Tu more duboko,
sva moja mladosti,
po tebi meni plove
sve moje radosti!

Ne mogu od mila
u more gledati,
mornare hoću pitati
za svoga dragoga.
„Vi, mladi mornari,
za pravo kaž'te mi,
oh, kuda je otišo
moj dragi suđeni?“

„On k moru pošo je
da robu kupuje
i skoro će se vratit'
u mili zavičaj.“

„Moj dragi suđeni,
u koj' si dubravi?
Napiši jedan listak
o našoj ljubavi!“
„Ah, ružo rumena,
ti men' si suđena
ko proljetni što dani
sunašcu žarkome.“
„Ko mjesec mjesecu,
sunašce sunašcu,
i ti mi ležiš, dragi,
na mome srdašcu.“

*Kad otišo si spať
nek' laka ti je noć,
svi anđeli iz raja
ti bili u pomoć!*

*Ah, blaženo mjesto
na kom počivaš,
ah, sretna ona staza
kom ti se oblivaš!“*

*** Dopunjeno iz: *Alaj smo se...* 1914: br. 77, str. 78–79.
Kuba donosi još dvije varijante ove pjesme sa Mula (v.: pr. 28 i 104).
Alternativni tekst v: pr. 28.

Oj, more duboko, Muo (pr. 79)

Kuba donosi čak tri melodijske varijante ove pjesme sa Mula, jednu u izvedbi mladića (pr. 28), a druge dvije u izvedbi djevojaka (pr. 79, 104). Sve tri melodije su izrazito dalmatinskog tipa. Prva je danas naširoko poznata, druga, odabrana u ovoj *Lirici*, tipično je dalmatinska s mnogim uporišnim VII stupnjevima i završnom kadencom VII-VI-IV-IV, a treća je u trodobnoj „valcerskoj“ mjeri s pomalo atipičnom završnom kadencom VI-V-VI-III. Sve ovo svjedoči o tome koliko je ovaj dalmatinski „klasik“ bio popularan u Boki, jer tekst pjesme u Dobroti bilježi i A. Milostić.

VAR. Boka. 1. Milostić 1902–1903: Dobrota, br. 62, str. 95–96. Šire područje. 1. Kuhač 1878: Kaštel Stari, br. 393, str. 312–312; 2. Kuba 1892: Brinje, br. 23, str. 42-43; 3. Bozzotti [oko 1900]: Trogir, br. 20, str. 13; 4. Bersa 1944 [1906–1907]: Solin, br. 413, str. 138, 308; 5. *Alaj smo se...* 1914: br. 77, str. 78–79; 6. *Napred junaci* [oko 1914]: br. 256, str. 284–286; 7. Duki [s.a.; ?1979]: album II, str. 90; 8. Buble 1991: br. 185, str. 630-632.

Ovo je jedna od pesama kojom je opevana večita tema nekadašnjih Bokeljki i primorki uopšte: neizreciva čežnja za dragim koji plovi u ko zna kom delu sveta. More se tu poima i kao biće kojem je moguće ispoljiti devojaku bol, ali i kao najveći krivac razdvojenosti dvoje mladih.

PALA MAGLA NA BOJANU

arr: Mario Katavič

Risan

Allegro

S.

Pa-la-ma-gla na Bo - ja - nu, pa-la ma - gla, na Bo - ja - nu. Si-na-ro-sa na li - va - du,

A.

11

ni - ke ro - su, preč' ne mo - že, sa-mo jed-na lije - pa. Ma - ra, ni o - na, je, preč' ne

21

mo - že. Iz-gu-bi-la s'ru - ke pr - sten, na - dje joj ga mla - da mom - če:
Oj,
Oj, na-dje joj gu

29

"Daj mi, mo - n - če, s'ru - ke pr - sten što sam mla - da, iz - gu - bi - la!"

*Pala magla na Bojanu,
sitna rosa na livadu.
Niko rosu preć' ne može,
samo jedna lijepa Mara:
ni ona je preć' ne može.
Izgubila s ruke prsten,
nađe joj ga mlado momče:
„Daj mi, momče, s ruke prsten
što sam mlada izgubila!“*

Pala magla na Bojanu (pr. 132)

Melodija ove pjesme srodna je melodiji *zetskog kola* (usp.: pr. 11, 50, 83, 128, 159). Kuba na češkom navodi da se dvije skupine u pjevanju antifonijski izmjenjuju i da se preferira rodno razdvajanje na žensku i mušku skupinu (usp.: pr. 105). Vladoje Bersa (1944 [1906–1907]: br. 254, str. 91, 250–251) donosi najbližu varijantu ove pjesme iz Ugljana u zaleđu srednje Dalmacije (usp.: pr. 135).

VAR. Šire područje. 1. Караџић 1841: Konavle, br. 116, str. 66-69; 2. Deželić 1865: br. 303, str. 379-383; 3. Kuhač 1880: Sremski Karlovci, br. 948, str. 135; 4. Bersa 1944 [1906–1907]: Ugljane, br. 254, str. 91, 250-251.

Svojim tekstom ova pesma pokazuje stare slojeve: lepa Mara je zapravo devojka pred udajom, koja simbolično gubi zlatan – verenički prsten. Ne može ga naći, ali joj u tome pomaže njen verenik, tim činom zapravo predstavivši da je venčanjem uvodi u novo životno doba.

PROBUDIH SE U LJUBAVI, ŽUĐENJE MOJE

arr: Mario Katavić

Kotor

T.

1. Pro - bu - dih se___ u lju - ba vi,___ žu - de - nje mo - je, za - čuh vi - lu___ u du - bra - vi
 2. Vr - gob o - kom o - ko se - ba,___ vi - štih joj kru - nu, i vi - li - nu___ ru - su ko - su

B.

6

đe pje - sam po - je, a uz pje - sam đe pre - pje - va___ vi - la od go - re,
 bi - se - ra pu - nu, ja joj na - zвах: "Do - bro ju - tro,___ du - šo đe - voj - kol!"

10

a uz pje - sam___ đe pre - pje - va vi - la od go - re.
 O - na me - ni:___ "Bog na po - moć, do - bri ju - na - će!" Oj!___

*Probudih se u ljubavi, žuđenje moje,
začuh vilu u dubravi đe pjesam poje,
a uz pjesam đe preprijeva vila od gore.
Vrgoh okom oko sebe, viđeh joj krunu
I vilinu rusu kosu bisera punu.
Ja joj nazvah: „Dobro jutro, dušo
djevojko!“
Ona meni: „Bog na pomoć, dobri junače!“*

I rekoh joj: „Dođ' do mene, žuđenje moje!“
Prije j' meni doletjela no strijela perla,
slađi mi je cjeliv dala, slađi od meda,
a ja njojzi vas moj život, vas moj umrli,
ona meni rajski pokoj kad me zagrla.
Dođe drugi iza mene pa m' je premami.
Ne pasao treći danak, sam se pokajah
što ne gradih bijele grade da je zatvorim
i ne kovah zlatne ključe da je zaključam,
da ne vidi zdrak sunčani koj' svijet obasja!
Jadno mi je srce moje kad je čujem ja,
još jasnija duša moja kad ju vidim ja,
da joj drugi lice ljubi, a ne jedan ja!

*** Preneseno iz: [S. n.] 1854: Budva, br. XIII.

Probudih se u ljubavi, žuđenje moje (pr. 10)

Ova ljubavna pjesma, oblikovana u popularnom bokeljskom usmeno-književnom metru trinaestercu (4+4+5), sadrži lokalnu ljubavnu poetiku i melodiku. Bila je iznimno popularna u Boki i Crnogorskom primorju u 19. i 20. stoljeću. I nju, kao i počasnicu *Oružan junak Dunaj prepliva*, nalazimo već u peraškom Zborniku Nikole Burovića s kraja 17. stoljeća (usp.: pr. 3). Miodrag Vasiljević (1965: str. 165) naglašava da se u ranijim vremenima pjevala kao *protezalica* u kolu i na Đurđevdan. Milica Gajić, pozivajući se na Vasiljevića, pokušava dokazati da je lokalna zajednica stoljećima bila svjesna da je *to umjetnička pjesma* koja je davno „potonula“ u narod, kao u Krušalinom slučaju (v.: pr. 89). Za njezinu melodiju u zapisu Vasiljevića iz Prčanja (br. 270, str. 195) Gajićeva smatra da ima jasne talijanske utjecaje (Gajić 1984: 88–90), premda to nije ni iz čega vidljivo osim možda iz šestosminske mjere, jer melodija u opsegu kvinte pripada starijem bokeljskom tradicijskom jednoglasju.

VAR. Boka i Crnogorsko primorje. 1. [S.n.] 1854: Budva, br. XIII; 2. Lazzari 1889: Prčanj, „gđa. Antica Bellavita“, br. XI, str. 7-8; 3. ibid: Prčanj, „gđa. Neže Ratković“, br. XLIV, str. 38–39; 4. Milostić 1902–1903: Dobrota, br. XXX „Za kolo“, str. 49–51; 5. Vukmanović 1960: Paštrovići, str. 325; 6. Vasiljević 1965: Paštrovići, br. 345, str. 257; 7. ibid.: Prčanj, br. 270, str. 195-196; 8. ibid.: Prčanj, br. 293a, str. 214; 9. Gregović 2006: Boka, str. 34; 10. Marjanović 2011: Paštrovići, br. 637–643, str. 839-845. Šire područje. 1. IVSNL 1893: br. 28, str. 215–216; 2. Fisković 1971: Orebić, str. 290.

U pesmi je opevana ljubav između vile i čoveka, za tradiciju ovog područja veoma neobičnog raspleta. Mladić ne uspeva da sačuva svoju voljenu, otima je drugi, ali se on ne ljuti na nju, već na sebe, jer je nije zaključao.

SASTASMO SE, ŠALAJ, MLAĐANI, OKO ČAŠE VINA

arr: Mario Katavić

Muo:

T.
Sa - sla - smo se, ša-laj, mla-đa - ni, o - ko ča - še vi - na,
"Ve - sel' - te se, ša-laj, mla-đa - ni, o - kol' ča - še vi - na,

B.

9
o - vaj ži - vot, ša-laj, ne tra - je, hi - lja - du go - di - na!
jer taj ži vot ša laj, ne tra je, hi lja du go di na!"

*Sastasmo se, šalaj, mlađani
oko čaše vina,
ovaj život, šalaj, ne traje
hiljadu godina!*

Dolinom se šetala
djevojčica mala,
sitno cvijeće brala,
plakala od jada.
„Čemerna mi života
na ovome svijetu,
uvenut ću sirota
u najljepšem cvijetu!

Imala sam dragoga,
još ga duša ljubi,
a sad čujem, nevjera,
drugu će da snubi.“
To je čuo pastir mlad
pasuć' svoje stado
te sa brijega zapjevo
pastir, momče mlado:

*„Vesel'te se, mlađani,
okol' čaše vina
jer taj život ne traje
hiljadu godina!“*

*** Dopunjeno iz: *Alaj smo se...* 1914: br. 99, str. 100, 101.

Sastasmo se, mlađani, oko čaše vina (pr. 81)

Melodija Kubinog zapisa nesumnjivo je došla sa sjevera, ali je s vremenom dalmatinizirana. Kao i u pr. 70 *Kada se, dušo, sa majkom karaš*, nakon početnog melostiha, koji su vjerojatno otpjevali dvoje pjevača u tercama, uključili su se u pripjev zajedno muljanske djevojke i momci pa je izvedba bila četveroglasna i troglasna. Tekst pjesme je u starijim pjesmaricama poznatiji kao *Dolinom se šetala djevojčica mala*. Poznate su varijante ove pjesme kao starogradske pjesme (Petrović 1996: 41; Hadžihusejnović Valašek 2003: 25), sevdalinke (npr. u izvedbi Ksenije Cicvarić) i klapske pjesme (čuvena izvedba *Skupiše se seljani* Okteta DC iz Vranjica).

VAR. Šire područje. 1. Kuba 1890: Nikšić, br. 58, str. 100; 2. *Alaj smo se...* 1914: br. 98, str. 99–100; 3. *ibid.*: br. 99 str. 100–101; 4. Odobašić 1933: sv. II, str. 76–77; 5. Dobronić 1949: Sućuraj (Hvar), br. 5119; 6. Милошевић 2000: Podgorica, br. 137, str. 71, 179; 7. Kljenak i Vlahović 1979: br. 164 str. 392–393; 8. Filipčić i Šaban [s.a.]: album X, str. 25; 9. Petrović 1996: br. 42, str. 41; 10. Cicvarić 1998b: CD 1, br. 3; 11. Oktet DC 1995: CD 1, br. 10; 12. Петковић 2002: Podgorica: br. 45, str. 108; 13. Hadžihusejnović Valašek 2003: Pleternica, br. 11, str. 25.

Ovo je jedna od pesama kojom su Bokelji opevali razne ljubavne zgode, čežnju za dragim ili svoja veselja, onako kako su naučili od starijih, ali i prema nekim aktuelnim dešavanjima.

SINOĆ JOVO IZ MOSTARA DOĐE

arr: Mario Katavić

†crast

S.

Si - noć Jo - vo, si - noć Jo - vo iz Mo - sta - ra do - de,
 Si - noć Jo - vo, si - noć Jo - vo iz Mo - sta - ra do - de,
 Ne pi - ta je, ne pi - ta je ni: "Ka - ko si maj - ko?"
 "Ka - sno, si - ne, ka - sno si - ne", kroz plač ve - li maj - ka,

A.

Oj,

3

si - noć Jo - vo, Sa - ra - je - vu h - lu, iz Mu - sta - ra do - de.
 sta - ru maj - ku, sta - ru maj - ku na vra - ti - ma na - de.
 Već je pi - ta, već je pi - ta: "Gdje je mu - je zla - to?"
 "Tvo - je zla - to, tvo - je zla - to za dru - gog je da - to!"

*Sinoć Jovo, sinoć Jovo,
 iz Mostara dođe,
 sinoć Jovo, Sarajevo bijelo,
 iz Mostara dođe.*

*Sinoć Jovo iz Novoga dođe,
 svoju majku na vratima nađe.
 On ne veli ni: „Kako si majko?“,
 već on pita: „Kamo moje zlato?“*

*„Tvoje zlato u drugoga dato,
 tvoje srebro uz drugoga leglo.“*

Jovo uze sedefli šargiju,
 pa on ide dragoj pod pendžere:
 „Moja draga, zar si se udala?“
 „Jesam, bogme, i sina rodila,
 tvoje ime od mila nadila.

Kad ja sinu pjevam uz bešiku:
 'Spavaj, sine, ne bio ti babo,
 ostala ti udovica majka
 pa otišla za prvog sevdaha!'"

*** Dopunjeno iz: Kuba 1984: Stari Majdan, br. 434, str. 122, 330.
 Kuba donosi i varijantu ove pjesme s Mula
 (pr. 37 „Sinoć Ivo iz Mostara dođe“).

Sinoć Jovo iz Mostara dođe (pr. 117)

Kuba donosi dva zapisa ove pjesme: prvi u troglasnoj izvedbi muljanskih mladića i drugi, odabran za ovu *Liricu*, u izvedbi Kate Niković iz Perasta. Melodije dviju izvedbi međusobno se razlikuju tek u detaljima. Da je riječ o izravnom utjecaju pjevanja *na bas* svjedoči među ostalim i karakteristično „gutanje“ zadnjeg sloga riječi u finalisu i kvintni završetak, što je i danas često prisutno u tradicijskom pjevanju u Slavoniji i Vojvodini. Zlata Marjanović (Primorac, Marjanović 2015) zamjećuje da je uvodna fraza slična istoj frazi u poznatoj pjesmi *U livadi pod jasenom voda izvire*. Tekst pjesme nismo nadopunili danas standardnom varijantom (npr.: Čolaković 1982), već usmenom pjesmom iz Novog Vinodolskog *Sinoć Ivo iz Novoga došo*, koju donose Đuro Deželić i Franjo Kuhač. Tekst varijante iz Perasta nadopunjen je Kubinom tekstovnom varijantom *Sinoć Jovo iz Novoga dođe* iz Starog Majdana u Bosni.

VAR. Šire područje. 1. Deželić 1865: br. 388, str. 508, 509; 2. Kaznačić 1872: str. 44; 3. Kuhač 1879: Novi Vinodolski, br. 423, str. 19; 4. Kuba 1984 [1893]: Stari Majdan, br. 434, str. 122, 330; 4. *ibid.*: Bilek, br. 945, str. 205, 206, 432; 5. Čolaković 1982.

Pesmom je opevan motiv iz nekadašnjeg porodičnog života. Prema varijantama, kao i turcizmima koje su i Bokelji praktikovali, nastala je najverovatnije u muslimanskoj tradiciji.

SOKO LETI PREKO SARAJEVA

arr: Mario Kalavić

Perast

S.

So - ko le - ti, so - ko le - ti pre - ko Sa - ra - je - va,
 Tra - ži 'la - da, tra - ži 'la - da gdje će 'la - do - va - ti,
 Na - de je - lu, na - de je - lu na - sred Sa - ra - je - va,
 Na vo - di - ci, na vo - di - ci Zum - bul u - do - vi - ca

A.

5

so - ko le - ti, so - ko le - ti pre - ko Sa - ra - je - va.
 tra - ži 'la - da, tra - ži 'la - da gdje će 'la - do - va - ti.
 i pod je - lom, i pod je - lom stu - de - na vo - di - ca.
 i dje - voj - ka, i dje - voj - ka pi - to - ma Ru - ži - ca.

*Soko leti preko Sarajeva,
 traži 'lada gdje će 'ladovati.
 Nađe jelu nasred Sarajeva
 i pod jelom studena vodica,
 na vodici Zumbul udovica
 i djevojka pitoma Ružica.
 Stade soko misli razmišljati:
 il' će ljubit' Zumbul udovicu
 il' djevojku pitomu Ružicu.*

Sve mislio, na jedno smislio,
 pak je onda tijo govorio:
 „Bolje zlato i poizderato
 nego srebro iz nova kovato!“
 Pak on ljubi Zumbul udovicu.
 Ljuto kune Ružica djevojka:
 „Sarajevo, cvalo, ne rodilo,
 zašt' običaj u tebi postade
 mladi momci da ljub' udovice,
 stari starci lijepe djevojke?“

*** Dopunjeno iz: Караџић 1814: br. 11, str. 29.

Soko leti preko Sarajeva (pr. 118)

Kate Niković je otpjevala gradsku melodiju podrijetlom sa sjevera, kojoj nismo pronašli izravnu paralelu, na tekst koji je bio popularan u raznim krajevima. Melodija prvih četiriju taktova u izvjesnoj je mjeri srodna melodiji četiriju uvodnih taktova Kubinog zapisa br. 47, *Kada sunce za'odaše*, odnosno *Ljubio se bijeli golub*. Tonski niz 5. i 6. takta srodan je tonskim nizovima 5. i 6. takta u sljedećim zapisima: 1. u Kubinim primjerima *Sitna je kiša padala* (pr. 25) i *Paslo stado, bijelo stado* (pr. 29); 2. u popularnoj melodiji pjesama *Slav'jo poje u lugove* i *Djevojka je ružu brala* (usp.: Vasiljević 1965: Prčanj, br. 285, str. 208-209; Gregović 2006: Prčanj, str. 18, 35).

VAR. Šire područje. 1. Караџић 1814: br. 11, str. 29; 2. Karadžić 1824: br. 213, str. 143, 144; 3. Караџић 1841: br. 436, str. 319-320; 4. Караџић 1841: Dubrovnik, br. 437, str. 320-321; 5. Deželić 1865: br. 419, str. 538-539; 6. Kuhač 1941: okolica Sarajeva, br. 1907, str. 330, 331; 7. Kuba 1984 [1893]: Žepče, br. 730, str. 168, 391; 8. ИВЧНЛ 1893: br. 120 str. 274, 275; 9. VSNL 1903: str. 847; 10. Милошевић 2000: Podgorica, br. 117, str. 63, 169; 11. Orahovac 1968: 104, 334.

Ovom pesmom je takođe opevan deo života muslimanskog življa (iz Sarajeva?), prema kojoj soko – odnosno junak, odabira za svoju ljubav udovicu, a ne devojku, koja zbog toga kune ne momka, već Sarajevo, kao sredinu u kojoj ovakve ljubavi postaju uobičajene.

Nošnja iz Sarajeva

S ONU BANDU DUBRAVE

arr: Mario Katavić

Tivat

Andante

T. S'ò - nu ban - du du - bra - ve, s'ò - nu ban - du
 Pod njom sje - di de - li - ja, pod njom sje - di
 On dje - voj - ci go - vo - ri, ar - bu - na - ški
 Jer ja i - mam de - vet grad', u sva - ko - me
 Sva - ka maj - ka i - ma si - ma, a naj - mla - da

B. S'ò - nu ban - du, s'ò - nu
 Pod njom sje - di, pod njom
 On go - vo - ri, un -
 Jer ja i - mam, i - mam
 Sva - ka maj - ka si - ma

6

T. du - bra - ve, s'ò - nu ban - du du - bra - ve ze - len ča - dar mu - ra - je,
 de - li - ja, pod njom sje - di de - li - ja, na ru - ke mu dje - vaj - ka.
 za - no - si: Što se, cu - ro, ne vje - raš, u me - ne se ne uz - daj.
 lju - bim drag', jer ja i - mam de - vet grad', u sva - ko - me lju - bim drag'!
 je - dou šcer, ja je pro - sim da m' je da, o - na ne - da ter ne - da!"

B.

*S onu bandu dubrave
 zelen čador muraje.
 Pod njim sjedi delija,
 na ruke mu djevojka.
 On djevojci govori,
 arbanaški zanosi:
 „Što se, curo, ne vjeraš?
 U mene se ne uzdaj
 jer ja imam devet grad',
 u svakome ljubim drag'
 Svaka majka ima sina,
 a najmlađa jednu šcer.
 Ja je prosim da m' je da,
 ona ne da ter ne da!"*

S onu bandu dubrave (pr. 152)

Sestre Rajčević iz Tivta otpjevale su Kubi jednostavnu melodiju gradskog tipa u tercama na osmerački tekst koji je bio prisutan u Boki, ali i puno šire, a potječe iz usmene tradicije (Primorac, Marjanović 2015: pr. 152).

VAR. Voka. 1. Васиљевић 1965: Bijela, br. 195, str. 132–133; 2. Вукомановић 1959: Škaljari, str. 11-12. Šire područje. 1. Караџић 1841: br. 578, str. 417–418; 2. Pesmarica 1868: str. 46; 3. J. P. 1879: br. 2, str. 33-34; 4. Kuhač 1879: Trebinje, 724 str. 150–151; 5. ibid.: Srbija, br. 724, str. 151; 6. ibid.: Orahovica, br. 725, str. 152; 7. Kuba 1984 [1893]: Čajniče, br. 127, str. 70, 266; 8. Милошевић 2000: Podgorica, br. 122, str. 65, 171; 9. Васиљевић 1965: Podgorica, br. 24, str. 17; 10. Ћетковић 2002: Podgorica: br. 36, str. 100.

Veoma je moguće da je ovom pesmom opevan neki velikaš iz starih vremena. On je bogat, ima mnoge gradove, takođe je i bahat, jer u njima ljubi mnoge devojke, ali im otvoreno predočava da se neće njima ženiti. Njegov je odabir devojka koju njena majka ne želi da mu da, najverovatnije poznavajući njegovu narav.

Poručnik Tripo Smodlaka, 1910. godine, Boka Kotorska

TAKO ĆE MALO, POMALO, SVRŠITI MLADOST MOJA

arr: Mario Katavić

Mus:

S.

Ta - ko će ma - lo, po - ma - lo svr - ši - ti mla - dost mo - ja,
 Dijeli se, du - šo, di - je - li, ko - mu ćeš raz - log da - vat?
 E - vo ti sr - ce mo - je. raz - dri ga na dvi po - le.

A.

9
 ne - ha - ma lju - bav tvo - ja u znak će to - me bit!
 Ti ćeš se me - ne sje - ćat', a za - što, sam Bog zna!
 u njem' ćeš na - či bo - lest, bo - lest od lju - ba - vi!

*Tako će malo, pomalo
 svršiti mladost moja.
 Neharna ljubav tvoja
 u znak će tome bit'!*

*Sve malo i pomalo
 proći će mladost moja.
 Nevirna ljubav tvoja
 svemu je uzročna!*

*Dijeli se, dušo, dijeli,
 komu ćeš razlog davat'?
 Ti ćeš se mene sjećat',
 a zašto, sam Bog zna!*

*Evo ti srce moje,
 razdri ga na dvi pole,
 u njem' ćeš naći bolest,
 bolest od ljubavi!*

*** Dopunjeno iz: *Klapa Makarska* 2010: br. 3.

Tako će malo, pomalo, svršiti mladost moja (pr. 56)

Pjesma je sadržajem teksta i organizacijom stiha i strofe bliska popularnoj dalmatinskoj pjesmi *Zbogom, neharna dušo*. Kuba ovdje donosi tipičnu dalmatinsku dursku melodiju u trodobnoj mjeri, sa solo uvodnom frazom u prvom melostihu i nastavkom melodije oblikovanim u uskom slogu tercnog dvoglasja, s tipičnom dalmatinskom kadencom VI-VII-VI-IV-III u posljednja dva takta. Tekst smo nadopunili varijantom koju je izvodila klapa Makarska.

VAR. Šire područje. 1. Filipčić i Ivić [s.a.]: album XI, str. 75; 2. Buble 1992: br. 88, str. 518-521; Klapa *Makarska* 2010: br. 3.

Ovo je jedna od pesama veoma karakterističnih za primorsku tradiciju, posvećena tužnoj ljubavi. Ostavljenom, prolazi mladost, ali ne i duboka nepromenjena osećanja všom ljubavi.

Djevojka i ratnik iz Krivošija, zaleđe Risna, Boka Kotorska

VESELE 'TICE U GORI POJU

arr: Mario Katavić

Muz

T.
 Ve-se-le 'ti-ce u go-ri po-ju, Ma-ri-ce mo-ja, lju-bim te ja!
 Po-kle mi či-niš dva o-ka slije-pa, cu-ri-ce lije-pa, lju-bi me ti!
 Za lju-bav tvo-ju pro-đem kroz mli-ne, sr-ce mi gi-ne, lju-bi me ti!
 A kad u ko-lu hi-tro i-gra-ješ, ja-de mi da-ješ, lju-bi me ti!
 I kad se, du-šo, ti s'maj-kom še-ćeš, mi-ra mi ne daš, lju-bi me ti!

B.

*Vesele 'tice u gori poju,
 Marice moja, ljubim te ja!*

*Pokle mi činiš dva oka slijepa,
 curice lijepa, ljubi me ti!
 Za ljubav tvoju prođem kroz mline,
 srce mi gine, ljubi me ti!
 A kad u kolu hitro igraješ,
 jade mi daješ, ljubi me ti!
 I kad se, dušo, ti s majkom šećeš,
 mira mi ne daš, ljubi me ti!*

*** Dopunjeno iz: Bersa 1944 [1907]: Zlosela, br. 322, str. 112, 275.

Kuba donosi još jednu varijantu ove pjesme s Mula
 (pr. 70 „Kada se, dušo, sa majkom karaš“).

Vesele `tice u gori poju (pr. 97)

Ova pjesma muljanskih djevojaka je melodijska varijanta Kubinog zapisa br. 70, *Kada se, dušo, sa majkom karaš*, koji su zajedno izveli muljanske djevojke i mladići. Tekst smo nadopunili varijantom teksta iz Pirovca (Zlosela), koju donosi Vladoje Bersa (1944 [1906-1907]: br. 322, str. 112, 275).

Reč je o ljubavnoj pesmi, upućenoj devojci, kojom su oslikani i detalji života dvoje mladih: on uživa, ali i pati za devojkom kad god je vidi, i u kolu dok pleše i kad se šeta sa majkom.

VESEL'MO SE, BRAĆO, KAD SE SASTASMO

arr: Mario Katavić

Kotor-Perast

T.
 Ve-sel'mo se, bra - ćo, kad se sa-sta-smo. Tu-ga, ža-lost pro - đe, kad se vi-dje-smo.
 Je li ta-ko, bra - ćo, Bog nas ži-vi - o, svuk iz svo-je ču - še vin-ce i-spi - o!

B.
 bra - ćo, kad se sa-sta-smo, sastasmo pro - đe, kad se sa-sta-smo.
 bra - ćo, Bog nas ži-vi - o, ži-vi - o, ča - še vin-ce i-spi - o!

Ve-sel'mo se kad se sa-sta-smo Tu-ga, pro-đe kad se sa-sta-smo
 Je li ta-ko, Bog nas ži-vi - o, svuk iz svo-je vin-ce i-spi - o!

T.
 Sva-ki u-zmi svo-ju ča-šu, vrijed-an je-si lju-bav-na-šu! L'je-po i - me (I - vo), Bog te ži-v - o!

B.

*Vesel'mo se, braćo, kad se sastasmo,
 tuga, žalost prođe kad se vidjesmo.
 Svaki uzmi svoju čašu, vrijedan jesi ljubav našu!
 Lijepo ime Ivo, Bog te živio!
 Je li tako, braćo, Bog nas živio?
 Svak iz svoje čaše vince ispio!
 Svaki uzmi svoju čašu, vrijedan jesi ljubav našu!
 Lijepo ime Ivo, Bog te živio!
 Stalnost prijateljstva ništa ne kvari,
 za dušmansku zlobu nitko ne mari.
 Svaki uzmi svoju čašu, vrijedan jesi ljubav našu!
 Lijepo ime Ivo, Bog te živio!*

*** Dopunjeno iz: Deželić 1865: br. 585, str. 718–719.

Veselmo se, braćo, kad se sastasmo (pr. 5)

Ova poznata napitnica iz narodno-preporodnog razdoblja prve polovice 19. stoljeća sadrži melodiju čiji je pripjev „Lijepo ime [...]“ i danas popularan u Boki i Dalmaciji (usp.: Butorac 2011: str. 542).

VAR. Boka. 1. De Sarno 1896: Perast, str. 3–4; 2. Bersa 1944 [1906–1907]: Dobrota, br. 100, str. 43, 195. Šire područje. 1. Deželić 1865: br. 585, str. 718–719; 2. Glavić 1887: Ston, sv. XIII. („svatovske pjesme“), br. 670, str. 2129; 3. Bersa 1944 [1906–1907]: Baška Voda, br. 98, str. 42, 195.

Pesmom poput ove se uveličavaju mnoga okupljanja, uz obavezno navođenje dobrih želja i imena svih učesnika.

Dobročani u bokeljskoj nošnji

ZLATNI KOVE I SREBRENI, DA TI MNOGO SJAŠ

arr: Mario Kutavić

Perast

Andante

S.

Zla-tni ko-ve i sre-bre-ti, da ti mno-go sjaš, zla-tni ko-ve i sre-bre-ti,
 Do-ma-ći-ne, mu dra-gla-vo, da mno-go ti znaš, do-ma-ći-ne, mu dra-gla-vo,
 U vi-je-ću se-o-sko-me, ve-lik ti je glas! U vi-je-ću se-o-sko-me.

A.

8

da ti mno-go sjaš,
 da mno-go ti znaš, i o-ko i će-lo, sve ti (I-vo) ve-se-lo
 ve-lik ti je glas!

15

ve-se-lo, i o-ko i će-lo, sve-ti (I-vo) ve-se-lo ve-se-lo!

*Zlatni kove i srebreni, da ti mnogo sjaš,
 domaćine, mudra glavo, da mnogo ti znaš,
 u vijeću seoskome velik ti je glas!
 I oko, i čelo, sve ti, Ivo, veselo, veselo!
 U tebe su zlatni noži i svileni pas.
 Više valja, domaćine, tvoj pošteni glas
 nego tvoji zlatni noži i svileni pas!
 I oko, i čelo, sve ti, Ivo, veselo, veselo!*

*** Dopunjeno iz: Караџић 1849: Risan, str. 83.

Zlatni kove i srebrni, da ti mnogo sjaš (pr. 2)

Zanimljivu perašku varijantu ove počasnice, koja potječe još iz mletačke vladavine nad Bokom, donosi Vuk Karadžić 1841. godine. U njoj se „domaćina Stijepa“ časti frazom: „U senatu mletačkome velik ti je glas!“ Karadžić navodi da se ova počasnica pjeva „kakome pametnom čovjeku“. Za izvedbu ove pjesme u Risnu 1898. on, međutim, navodi: „Pak ove iste riječi sve redom svatovima kako je koji iza kojega stariji“.

U Karadžićevoj risanskoj varijanti iz 1849. postoji i dulji pripjev: *Čast da ti je, domaćine, i crveno vino! Popij i tu i drugu, da ti obje probudu!* takođe i u Dobroti prema spisima don Antona Miloševića:

Domaćinu

*Žarki kove i srebrni, da divno li sjaš!
Domaćine mudra glavo, da mnogo li znaš!
U tebe su zlatni noži i svileni pās;
Više valja domaćine, tvoj pošteni glas
Nego tvoji zlatni noži i svileni pās.
Čast da ti je domaćine
I crveno vino!
Popi i tu i drugu
Da ti obje probudu!*

(i tako od prilike redom svima ostalima).

Standardni svadbeni pripjev „I oko i čelo, sve ti [...] veselo, veselo“ ponajviše se javlja u Boki Kotorskoj, drugim dijelovima Crnogorskog primorja i južnoj Dalmaciji, osobito na dubrovačkom području. U njega se na odgovarajuće mjesto umeće osobno ime ili nadimak sudionika svadbe, krsnog imena ili drugog slavlja, kojemu se pripijevajuća pjesma ili počasnica pjeva (usp.: Butorac 2011: 541, 542). Tako se uz ovaj primjer to odnosi i na ostale Kubine primjere s navedenim pripjevom: br. 3, 4, 84 (prema dopunjenom tekstu) i 153.

VAR. Boka i Crnogorsko primorje. 1. Караџић 1841: Risan, br. 117, str. 69, 70; 2. ibid.: Perast, br. 140, str. 85; 3. Караџић 1849: Risan, str. 83; 4. Karadžić 1898: Risan, str. 13; 5. Караџић 1973 [s.a.]: br. 53, str. 35; 6. Lazzari 1889: Prčanj, „Ročašnica kumu“, str. 49; 7. Kamenarović 1953 [oko 1900]: Dobrota, str. 203; 8. Васиљевић 1965: Dobrota, br. 215b, str. 149; 9. ibid.: Bijela, br. 188a, str. 128; 10. Вукомановић 1960: Paštrovići, str. 323-324; 11. Vukmanović 1970: Dobrota, str. 234; 12. Милиновић 1974: Morinj, str. 53; 13. Марјановић 2005: Grbalj, br. 280, 283, str. 420, 422; 14. Марјановић 2011: Paštrovići, br. 731, str. 936. Šire područje. 1. Liepopili i Danilo 1892: Konavle, str. 203, 204; 2. Fisković 1971: Orebić, str. 291, 292; 3. Grđić Bjelokosić 1926: Gacko, str. 104.

Jovan Milošević

Jovan Milošević (1895–1959) je kompozitor, dirigent, umetnički rukovodilac, pedagog, vojni kapelnik, muzički organizator i, u kontekstu ove *Lirice* najvažnije, prvi crnogorski melograf. Muzičko obrazovanje (kompozicija i dirigovanje) je stekao 1922. godine na Praškom konzervatorijumu (J. Foerster, K. Jiráček). Po završetku studija se vraća na rodno Cetinje i zapošljava se u gimnaziji, pjevačkom društvu „Njegoš“, a nešto kasnije i kao kapelnik vojne muzike (1926. godine). Njegovom zaslugom Cetinje dobija prvu muzičku školu (1932), u kojoj radi kao direktor i nastavnik nekoliko muzičkih predmeta. Postavljajući temelje muzičke kulture, izvodi fragmente opere *Prodana nevesta* Bedžiha Smetane sa solistima, horom društva „Njegoš“ i orkestrom vojne muzike (1924), priređuje svečani koncert povodom obeležavanja stogodišnjice smrti Ludviga van Betovena (1927) itd.

Koliko je poznato, on je prvi Crnogorac koji se bavio melografskim radom. Pored beleženja tradicionalnog pevanja na Cetinju, istim povodom je između 1936. i 1955. godine putovao u mnoge krajeve Crne Gore (Žabljak, Vasojeviće, Nikšić, Krivošije, Grahovo, Podgoricu, Ivangrad, Berane, Gusinje, Bijelo Polje, Pljevlja, Kolašin, Andrijeviću, Donju Moraču, Budvu, Risan, Perast, Bijelu, Škaljare, Prčanj, Paštroviće, Sutomore). U svom rukopisu je zabeležio 174 pesme, prema pevanju većinom školovanih ljudi, učenika muzičke škole, učitelja, profesora, sveštenika ili profesionalnih pevača. Uz zapise, u rukopisu uz neke pesme, beleži i bitne podatke, kada se pesma peva, svestan važnosti strukture pesme, te beleži lukove, refrene, varijante, agogiku itd. (v. u: Vlahović 1984; Rogošić 2000; Marjanović 2000 u: Milošević 2000).

Pesma *Dušo Mare, zumbul plavi* iz Bijele prema zapisu Jovana Miloševića (2000: pr. 84) je jedna od onih odabranih, postavljenih na portalu *Međunarodnog festivala klapa u Perastu*. Svojim osobenostima, nadahnula je Marija Katavića da je obradi. Takođe, nekada je ova pesma bila veoma omiljena u narodu, ali je vremenom sve više nestajala iz prakse. Iako je ovu pesmu za klapsko pevanje takođe prema Miloševićevom zapisu već obradio Nikola Nikša Čučić (v. u *Lirici* br. 3, str. 102), upravo je ova, umalo zaboravljena pesma jedan od razloga zašto je i Mario Katavić odabira, pruživši tako svima onima koji dele njegovu ljubav prema ovoj i njoj srodnim pesmama mogućnost da uživaju u izvođenju ili slušanju.

DUŠO MARO, ZUMBUL PLAVI

arr: Mario Katavić

Boka Kotorska

T.

1. Du - šo Ma - ro, zumbul pla - vi,
 2. Il' ga no - si, il' se ma - ni,
 3. Ku - ća ti je u - kraj pu - ta,
 4. Uz pro - zo - re ja po - gle - dam,
 5. De mi sje - diš na sto - či - ću,

B.

5

na te - be mi pr - sten ma - li,
 za to - bom se živ po - ma - mih.
 kad pro - la - zim po - sto pu - ta.
 pa i te - be ja u - gle - ćam.
 na svi - le - nom ja - stu - či - ću.

Dušo Mare, zumbul plavi

*Dušo Mare, zumbul plavi,
 Na tebe mi prsten mali,
 Il' ga nosi, il' se mani,
 Za tobom se živ pomami.
 Kuća ti je ukraj puta,
 Kud prolazim po sto puta,
 Uz prozore ja pogledam
 Al' i tebe ja ugledam,
 De mi sjediš na stoliću,
 Na svilenom jastučiću,*

U ruci ti jedan češalj,
 A u drugoj ogledalo,
 Te ti svoje kose gladiš,
 A iz mene srce vadiš.
 Ne glad`, ne glad`, kose
 tvoje,
 Ah, ne vadi srce moje!
 Tvoja majka, luda glava,
 Ona tebe svakom dava,
 I sa mnom te omrzila
 I zavijek rastavila!

Dušo Mare, zumbul plavi (Bijela)

Ovo je najverovatnije gradska pesma, nastala početkom 19. veka. Ako je suditi po jednom od njenih najstarijih zapisa, kojeg potpisuje Franjo Kuhač, bila je prvenstveno deo tradicije slavonskog mesta Orahovice:

373. Zaboravit tebe neću.

Andante moderato ♩ = 74.   Iz Orahovice u Slavoniji.

mf Oj dje-voj - ko zumbul pla-vi,   na te - bi je man-til ma - li.

<p>Oj djevojko zumbul plavi, Na tebi je mantil mali; Il ga nosi, il se mani, Za tobom se ja pomamih. Tvoja kuća u kraj puta, Kud ja prodjem svaki puta, Na kući ti staklen pendžer, Kud ja prodjem svaku večer. Na pendžeru kosu gladiš,</p>	<p>A iz mene srdce vadiš. Gladi, gladi kose svoje, Al ne vadi srdce moje. I ti tvoji sitni zubi, Sretan bio, tko ih ljubi; I to tvoje sitno čelo, Veselit me već počelo; I te tvoje plave kose, Koje moje srdce nose.</p>	<p>Uzmi pušku i ubij me, S tvojom rukom sahrani me, Sahrani me pokraj puta, Kud prolaze momci svuda. I kad legnem i ustanem, Viek za tobom ja uzdahnem, Kad užegu smrtnu sveću, Zaboravit tebe neću.</p> <p style="text-align: right;"><i>(Iz moje sbirke tekstova.)</i></p>
--	---	--

Kuhač 1878: pr. 373

Već po Kuhačevom zapisu, a onda i prema dostupnim izvorima vezanim za tradiciju građanskog staleža Slavonije i Vojvodine 19. veka, može se konstatovati da je ova pesma sastavljena od niza dvostihova. Osnovna nit koja je te stihove povezivala jeste opevanje devojačke ljubavi, lepote itd., ali i nekih lokalnih, aktuelnih događaja (Nikolić 1976).

Trodelna taktovna podela, kao melodijska linija i Kuhačevog i Miloševićevog zapisa, međutim, ukazuje na tradiciju primerenu primorcima. Tome u prilog idu i dostupne varijante, po kojima je ova pesma zaista bila popularna i na primorju, pogotovo južnodalmatinsko-bokeškom. Tako se u varijantama sa primorja, umesto obraćanja nekoj devojci, navodi njeno konkretno i veoma često ime – Mare. Navedenom u prilog ide Miloševićev zapis ove pesme, zabeležen u bokeškom mestu Bijela 1936. godine. Izvela mu je učiteljica Ljubica Milošević i iako nema podataka od koga je ovu pesmu naučila, sasvim je moguće da je to bilo po pevanju starijih meštana iz Bijele, možda čak i od Milice Šerović, dev. Balić iz Jošica (1866), koja je ovu pesmu naučila u detinjstvu, boraveći ili živeći u Dubrovniku (Васиљевић 1965: pr. 201). Prema tome, ova je pesma svakako bila tokom 19. i prve polovine 20. veka deo tradicije šireg područja, objedinivši slavonsko, vojvođansko, dubrovačko i bokeljsko pevanje.

Nikola Hercigonja

Nikola Hercigonja (1911–2000) je kompozitor, muzikolog i melograf. Studirao je kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Svojim radom je ostavio značajnog traga na tadašnji, jugoslovenski muzički život posleratnog perioda, postavivši tome temelje još tokom Narodno-oslobodilačke borbe. Iskreno i sa velikim žarom učestvovao je u kreiranju i sprovođenju ideologije nove socijalističke Jugoslavije. Jedan je od predstavnika socijalističkog realizma u muzici, a i kao muzikolog, koji istorijske i aktuelne muzičke pojave tumači estetikom marksističkog stvaralaštva (v. u: Радовић 2001: 104; Веселиновић Хофман и Милин 2011).

Od 1950. do 1975. godine bio je profesor istorije muzike i muzikologije na Muzičkoj akademiji u Beogradu. Autor je više od 300 muzičkih dela različitih žanrova, od monumentalnih muzičko-scenskih dela (muzičko-scenska vizija *Planetarijum*, opera-balet *Stavte pamet na komediju*, oratorijum *Jama*, *Sluga Jernej i njegovo pravo*, masovne pesme, poput *Svečane pesme*, *Crvenih makova*, *Druže Tito mi ti se kunemo* itd). U kontekstu muzičke kulture Crne Gore, posebno je značajan njegov scenski oratorijum *Gorski vijenac*, zbog koga se polovinom 20. veka uputio u Crnu Goru, ne bi li na terenu, među narodom, našao onaj pravi, prepoznatljiv, adekvatni motiv. Otuda magnetofonom snima tradicionalnu muziku Kolašina i okoline, Boke kotorske, Paštrovića, Spiča, Bara i Ulcinja.

Najbolja ilustracija Hercigonjinog stava prema tradicionalnom pevanju Crne Gore se može naći u brojim beleška iz njegovog dnevnika, poput sledeće:

Mora se počiti u Crnu Goru na folklor, pa ma šta bilo! O tom sirotom folkloru i po njemu, tolike se budalaštine i gov...rije rade, da nema smisla ništa drugo nego se, svima uz inat, posvetiti njemu, otkriti ga i pomoći da se jednom pronade ono što svima od reda fali: posmatranje folkloru kao etike! Dosta je tih Krilovljevih svinja što potkopavaju hrast! ... Pa narodna melodija nije gotovo jelo, to je sirovina, to je sjeme. Umjetnik treba da ga skuha, odgoji, odnjivi, da se vidi u što će se razviti. To nije koristan predmet nego sila kojoj klija sjeme (13. septembar 1957, rukopis: 3, 4) (Marjanović 2016: 258).

Čini se da je svojom emocijom i profesionalnim stavom prema narodnoj pesmi i Mario Katavić istomišljenik Hercigonjin, odabravši za obradu jednu od pesama iz bokeškog mesta Risan.

DJEVOJKKA JE MOMKU PRSTEN POVRAĆALA

arr: Mario Katavić

Risan

♩ = 92

S.I
S.II

Dje-voj-ka je mom-ku pr-sten po-vra-ća - la. dje - voj - ka je mom-ku, mom-ku,

A.I

dje - voj - ka je mom-ku,

A.II

7

pr - sten po-vra - ća - la. Kad ga je vra - ća - la gor-ko je pla - ka - la,

pr - sten po-vra - ća - la. Kad ga je vra - ća - la gor-ko je pla - ka - la,

13

kad ga je vra - ća - la gor - ke je pla - ka - la. Hm_____

kad ga je vra - ća - la gor - ke je pla - ka - la. Hm_____

Ja ti vr-ćem pr-sten,

19
 hm ja ti vr-ćem pr-sten, vr-ćem.mej te rod ne lju - bi.
 hm ja ti vr-ćem pr-sten, mej te rod ne lju - bi.
 mej te rod ne lju - bi,

25
 Ni o - tac, ni maj - ka, ni brat, ni se - stri - ca, ni o - tac, ni maj - ka, maj - ka,
 Ni o - tac, ni maj - ka, ni brat, ni se - stri - ca, ni o - tac, ni maj - ka,
 ni brat, ni se - stri - ca. Da se ja na - zo - vem tvo - ja vje - re -
 ni brat, ni se - stri - ca. Da se ja na - zo - vem tvo - ja vje - re -
 ni - ca, da se ja na - zo - vem tvo - ja vje - re - ni - ca.
 ni - ca. da se ja na - zo - vem tvo - ja vje - re - ni - ca.

31
 ni - ca, da se ja na - zo - vem tvo - ja vje - re - ni - ca.
 ni - ca. da se ja na - zo - vem tvo - ja vje - re - ni - ca.

36

Djevojka je momku prsten povraćala

*Djevojka je momku prsten povraćala,
Kad ga je vraćala, gorko je plakala:
„Ja ti vrćem prsten, moj te rod ne ljubi,
Ni otac, ni majka, ni brat ni sestrice,
Da se ja nazovem tvoja vjerenica“.*

Tonski zapis Nikole Hercigonje, u: Marjanović 2002: pr. 197

Djevojka je momku prsten povraćala, Risan

U Risnu, malenom bokeškom mestu bogate tradicije i dinamičnih istorijskih zbivanja, Nikola Hercigonja boravi u dva navrata polovinom 20. veka. Opijen je lepotom i ovog dela zaliva, pa u svom dnevniku beleži risansko okruženje:

Srebrni odsjevi na brdu koje je prekriveno maglom po čitavom hrptu (brdo iznad Kostanjice, primedba iz 1963. godine). Sjaj kamenja mokrog od kiše, kao onda 1943. godine na Durmitoru. Bijeli pramenovi vate na Vrmcu iza Orahovice (7. februara 1953. godine) (Marjanović 2002: str. 21).

U Risnu Hercigonja beleži skoro sedamdeset pesama, većinom tradicionalnih svadbenih, božićnih itd. Među njima je i pesma *Djevojka je momku prsten povraćala*, čiji zapis nastaje prema pevanju nepoznatih izvođača 18. jula 1955. godine. Ona svedoči da su Rišnjani po svojim pesmama bili i deo tradicije Boke, ali i šireg kulturnog područja. Ispavana je jednostavnom melodijom užeg, kvintnog opsega (Marjanović 2002: pr. 197) a spojena sa temom zabranjene, neprihvaćene ljubavi. Prema dostupnim izvorima, ova je pesma od početka 19. veka bila poprilično omiljena u raznim krajevima. Početkom 19. veka je beleže Vuk Karadžić (1841: pr. 609; 1879: 241, 242) i Gjuro S. Deželić (1865: 417), a brojne varijante notnih zapisa iz Srbije, Bačke, Petrinje, Visa, Hvara itd., publikuje i Franjo Kuhač (1879: pr. 711–714). Takođe, ova pesma je zabeležena 1887. godine i u Boki, prema pevanju izvesne *Bijeljanke Milke* (najverovatnije Bokeljke iz Bijele?) (Šegvić (Verona) 1887: 29).

U svojoj zbirci Kuhač, međutim, ne samo da nam pruža varijante ove pesme, već i značajan podatak oko nje. Prvi ovu pesmu beleži i publikuje njegov savremenik, melograf Emanuel Kolarević u *Srbskom ljetopisu* iz 1828. godine, uz objašnjenje da je to jedna od narodnih pesama, odnosno jedna od pesama koje nemaju dodira sa tzv. umetničkom poezijom. Na istom mestu Kuhač obelodanjuje i da je ovu pesmu Kolareviću izveo Josif Šlezinger (1794–1870) (prema: Kuhač 1879: str. 241, 242), muzičar i kapelnik, koji dolazi u Kragujevac 1829. godine kako bi osnovao i razvio muzički život u tadašnjoj kneževini Srbiji (Т. II. [s. a.]).

Opazka. Pokojni Emanuel Kolarović priobčio je u Srbskom ljetopisu od god. 1828 deset pjesama sa melodijama, i to ove: 1) Devojka junaku prsten povraćala, 2) Što s' ono čuje na onoj strani, 3) More jesi li se naspala, 4) Lepa ti je u Alage ljuba, 5) Devojka se u Drenovu kupa, 6) Sunce zadje među dvie planine, 7) Devojka je ružu brala, 8) Pod onom gorom zelenom, 9) Pade magla na livade i 10) Odbi se grana od jorgovana.

K ovim pjesmama pisao je Kolarović sljedeći predgovor:

„Pod imenom „Serbski narodni pesama“ razumemo samo one, koje su Serbiji bez svakog literarnog izobraženija samo po svom s njima rođenom narodnom ukusu, koji ničijom huđožestvenom poezijom nije preobražen bio, pravili, i koje i danas još u istom stanju sastavljaju. Te pesme osim toga, što su prostrano i bezopasno skrovište narodnog blaga za izpitatelje našeg jezika, jesu nam svima zaista na uveselenije i u poetičskoj struki na otičije, čemu nam toliki tuđi najizobraženiji narodi čestitaju, da ji u svoje jezike prevode.

Pesme te narodne žive i obdržavaju se u usti naroda samo pevanjem, a ne deklamiranjem ni recitiranjem. Po čemu se može kazati, da ta s njima rođena narodna poezija onda svoja tako reći krila dobiva, kad se u svojoj narodnoj muziki, kao u svom odelu, predstavlja. Celost dakle ti naši narodnosti iziskuje, da se svake pesme i tekst i njegova prava narodna muzika zajedno skuplja i objavljuje.

Želeći, da se nađe, koji će i više ot narodne muzike javljati, javljam i javlat ću ot vremena do vremena putem serbskog letopisa po nekoliko parčeta iz narodne 1) pevača, 2) pevace i 3) igrača muzike, kako mi koje do ruke dodje.

Da su sve te melodije zaista nacionalne, o tom nije sumnje. A je li svaka uprav' poreklom čisto nacionalna, ili je koja ot sosedni slavenski ili drugi naroda cela uzajmljena, to je pitanje, koje ovamo uprav ne prinadleži.“

Gdikoje pesme imaju sasvim jednak razmer (metrum,) jednako čislo slogova i jednu ariju pevaju. Zato je teško pogoditi, koja je uprav arija ot gdikoje pesme.

Ot gdikoje melodije tekst se pravi nezna, kao što se i ot gdikoji tekstova melodije prave ne znaju. Zato će kadkad, može biti sama melodija, bez teksta biti.

U pevačoj muziki gdigdđ se uz pevanje teksta i igra, n. p. „Jao Vrbasu grk Steva na glasu.“ i t. d.; a uz pravu igraču samo se igra bez pesama; zato će bez teksta stajati.“

U Karloveci I Januaria, 1828. Emanuel Kolarović.

Kolarović nije rekao, tko je te popievke ukajdio, da li on sam, ili tko drugi, nu ja sam to saznao, i to od samoga ukajditelja Josipa Šlezingera, bivšega upravitelja knjaževske svirke u Beogradu. Isti mi pripovieda, da ga je Kolarović god. 1826 ili 1827 k sebi pozvao u sriemske Karlovee, gdje je za onda Kolarović stanovao, moleći ga, da bi mu nekoliko narodnih melodija ukajdio, koje će mu sam pjevati ili ljuđi, koji se nedavno iz Srbije amo doseliše. Šlezinger učini to dragovoljno, te je za 8—10 dana, što je u Karlovecih bio jedno 60 do 100 popievaka ukajdio.

Šteta je, što nije Kolarović sve ove melodije u Ljetopisu priobčio, kako je to obećao bio, ili da je, kada toga učinio nije, bar rukopis bolje sačuvao. Ja sam se u Karloveci popitao za Kolarovićevu ostavštinu, nu ni bibliotekar, ni tko drugi nije mi znao kazati, kamo su mu knjige i rukopisi došli.

Kolarović ili pravo rekuć Šlezinger zabilježio je napjev pjesme „Devojka junaku prsten povraćala“ ovako:

De-voj - ka ju - na - - ku pr-sten po - vra - ća - - - la; de - voj - ka ju -
na - ku pr - sten po - vra - ća - la.

Koliko je ova pesma bila omiljena u narodu svedoče njene brojne varijante. U 20. veku je konstatovana u nekim crnogorskim krajevima, poput Bijelog Polja (Васиљевић 1953: пр. 186) ili Podgorice (Ћетковић 2002: пр. 92), ali je osobito bila pevana u primorskim krajevima, poput Vrlike (Bersa 1944: пр. 194), Trogira (Buble 19909: пр. 42), Boke Kotorske (Herceg Novi, Ђорђевић 1929: 21; Gornja Lastva, prema pevanju Josipa Joza Nikolića, rođ 1906. godine, Марјановић Крстић 1998: пр. 67; Morinj, Милиновић 1974: пр. 59; Grbalj, pevaio Stevo Ljubanović, rođ. 1926. godine, Марјановић 2005: пр. 111), Paštrovića (Buljarice/Petrovac na Moru, пр. 658, pevala Anđelika Gregović rođ 1920) itd. Uz sve navedeno, treba istaći varijantu ove pesme koju prvom crnogorskom melografu Jovanu Miloševiću (2000: пр. 86) izvodi – Tripo Tomas (1885–1975), čuveni kotorski *meštar od muzike*, koji je ostavio snažan pečat na polju bokeške i osobito kotorske tradicije: kao instrumentalista i kapelnik *Gradske muzike*, kompozitor, pedagog (Milošević 1982), a svakako i kao dragoceni kazivač pesme *Djevojka je momku prsten povraćala* (o kojem je bilo više reči u *Lirici br. 3* iz 2015. godine).

Kapetan i žena iz Dobrote, Boka Kotorska

Vida Matjan

Vida Matjan (1896–1995) je kompozitorica za decu, muzička pedagoškinja, direktorica prve privatne i državne muzičke škole u Kotoru, rođena u Ljubljani. Odrasla je uz majku Antoniju Učak, slovenačku muzičarku koja je muzičku klasu solo pjevanja završila kod prof. Franca Gerbića, sa kojom je Vida naučila prve note okarine i klavira.

Muzička biografija Vide Matjan počinje 1911. godine. Uporedo sa pohađanjem gimnazije upisuje *Glazbenu maticu*, čime otpočinje rad kod Vaclava Talicha, Vide Prelesnik, J. Chumecke i profesora Antuna Trosta. Priprema za bečku Muzičku Akademiju sa profesorom Trostom, za kratko je usporila smrt njene majke (1913). Uz muziku pohađa i časove scenografije i režije kod Marije Kmetove, koja je priređivala predstave u kojima je i Vida glumila. Uspešno je maturirala 1914. godine. Njeni maternji jezici su slovenački i srpski. Početak I svjetskog rata onemogućio je

njene planove da se školuje u Beču, na planiranoj Muzičkoj akademiji. Pred kraj rata, 1917. god. udaje se za Alojzija Matjana, koji je studirao tehniku, svirao na orguljama i amaterski slikao. Željna da završi svoje muzičko obrazovanje, godine 1930. odlučuju da se nastane u Beogradu, gdje pohađa školu u klasi Emila Hajeka, u Muzičkoj školi *Stanković*.

Njen pedagoški rad predstavlja značajan dio njenog profesionalnog života. U Beogradu se bavi privatnim pedagoškim radom sa đacima i postaje prestižna muzička pedagoškinja sa velikim brojem učenika. Nakon bombardovanja Beograda 1941. godine, u kojem je stradala kuća u kojoj su živjeli, prelazi u Kotor gdje boravi njen muž od 1936. godine. Tamo organizuje prvu privatnu muzičku školu u Kotoru, a počev 1947. godine škola postaje državna. U njoj je Matjan nastavnica, potom od 1949. godine do odlaska u penziju (1969) direktor.

Uporedo se bavi detaljnim terenskim istraživanjem plesne i muzičke tradicije Dobrote i Škaljara između 1946. i 1948. godine, koju je obradila i namenila sceni. Rezultate svojih istraživanja je objavila u knjizi *Igre i pjesme Dobrote i Škaljara*. Poznato je da su njena istraživanja zasnovana na kazivanjima tada najstarijim meštanima o tamošnjem autentičnom načinu pevanja i igranja.

Od 2007. godine muzička škola u Kotoru nosi ime Vide Matjan.

Muzička škola Vida Matjan u Kotoru

U knjizi Vide Matjan Mario Katavić nalazi jednu od pesama koja je u prošlosti izvođena kao pratnja starom dobrotskom plesu. Osim činjenice da taj deo dobrotške tradicije uvek pobudi najlepše asocijacije na prefinjenost gospodskog i primorskog života i kulture nekadašnjih dobrotških kapetana, njihovih supruga i kćeri, na ovu je pesmu odabir pao i zbog činjenice da je skoro pa sasvim zaboravljena. Nekako je ovu pesmu potisnula pesma *Tiho duva vjetar s gore* (Matjan 1984: 23). Kako konstatuje dr Miloš Milošević, pesma *Tiho duva vjetar s gore* se nalazi u zbirci pesama Jovana Sundečića, ali nije jasno da li je njen autor Sundečić ili se radi o prerađenoj narodnoj pesmi (1984: 106). Stoga je Mario Katavić svojom obradom pesme *Javore zeleni, koj pod gorom rasteš* svakako pružio mogućnost za njen povratak u praksu, i mogućnost da bude ponovo pratnja tradicionalnom dobrotskom plesu.

BOS'NSKA

arr: Mario Katavić

Dobrota

T.I
Ja-vo-re ze - le - ni... koj' pod go-rom sto-jiš, ka-ži pra-vo me-ni... za ko-ga se

T.II
Ja - vo - re koj' pod go-rom sto-jiš, ka-ži pra-vo me - ni... za ko-ga se

B.I
B.II

8
ga-jiš, ga-jiš li se za me il' za bra-ta mo-ga, ka-ži pra-vo me-ni... že-lji sr-ca svo- ga?

ga-jiš, ga-jiš li se za me il' za bra-ta mo-ga, ka-ži pra-vo me-ni... že-lji sr-ca svo- ga?

17
a kus-no ću do-ći, al' se te-be, vi- lo... ne-ću nig-da

O-di-ću po svi-je-tu a kus-no ću do-ći, al' se te-be, vi- lo... ne-ću nig-da

25

pro-ći, ni te-be, ma vi-lo, ni tvo-je lju-ba-vi, jer mi sr-ce mo-je o-dav-na za-tra-vi.

34

Bog će, Bog će ća-ti, da ću vo-je-va-ti, ho-ćeš li ti za me, su-ze pro-lje
 ća-ti, da ću vo-je-va-ti, ho-ćeš li ti za me, su-ze pro-lje

42

va-ti? Na pr-vom di-je-lje-nju ljep-ša si od sun-ca, ko-ja si za-n'je-la po mo-je-ga
 va-ti? Na pr-vom di-je-lje-nju ljep-ša si od sun-ca, ko-ja si za-n'je-la po mo-je-ga

50

sr-ca. Na dru-gom dije-lje-nju bu-di me-ni vjer-na, duš-ma-ni će na-ši
 sr-ca lje-nju bu-di me-ni vjer-na, duš-ma-ni će na-ši

57

or-knu-ti od je - da, na tre-ćem di - je - lje-nju ne-mam ti što re - ĩi,

or-knu-ti od je - da, na tre-ćem di - je - lje-nju ne-mam ti što re - ĩi,

63

ne-go zla-ćen pr - sten na ru - ke na - ta - ĩi.

ne-go zla-ćen pr - sten na ru - ke na - ta - ĩi.

Javore zeleni, koj pod gorom stojiš

*Javore zeleni, koj pod gorom stojiš,
Kaži pravo meni za koga se gojiš?
Gojiš li se za me, ili brata moga,
Kaži pravo meni, želji srca svoga.
Odiću po svijetu, a kasno ću doći,
Al' se tebe, vilo, neću nigda proći.
Ni tebe m'a vilo, ni tvoje ljubavi,
Jer mi srce moje odavna zatravi.*

*Bog će, Bog će dati, da ću vojevati,
Hoćeš li ti za me suze proljevati?
Na prvom dijeljenju ljepša si od sunca,
Koja si zanjela po mojega srca.
Na drugom dijeljenju budi meni vjerna,
Dušmani će naši crknuti od jeda,
Na trećem dijeljenju nemam ti što reći,
Nego zlatan prsten na ruke nataći.*

Bos`nska: Javore zeleni, koj pod gorom rasteš

Pretpostavlja se da je ova pjesma pratila stari ples bosanskog porekla, prihvaćen među Dobročanima, kao uticaj doba osmanske vladavine u pojedinim delovima Boke (u hercegnovskom i risanskom delu zaliva). Tome posebno u prilog idu svakako naziv ove pesme (*bos`nska*), kao i sačuvan trag o davnašnjem poreklu nekih dobrotskih bratstava (Ivanovića, Kosovića, Dabinovića, Miloševića) (v. u Милошевић 1984: 106). Međutim, prema mišljenju Jakše Primorca, moguće je da je pevanje na *bos`nsku* kao pratnja plesu ustaljeno kasnije, u 19. veku, iz građansko-nacionalnog načina razmišljanja u stilu romantizma. Na ovo navode zapisi varijanti ove pesme s kraja 19. veka iz rukopisa Brna Lazzarija iz Prčanja (*Javore zeleni koj pod gorom stojiš*, 1889: LXX), Ludvika Kube sa Mua (Primorac, Marjanović 2015: pr. 102).

Pored ovih varijanti, svakako je vredna pomena i ona koju beleži Jovan Milošević od Tripa Tomasa (2000: pr. 87), uz naznaku da je, naravno, iz Dobrote. Tu su i zapisi Miodraga Vasiljevića, koji ovu pesmu nalazi na Prčanju prema pevanju Tereze Usanović Stjepčević (rođ. 1890) i u Dobroti prema pevanju Pave Radimiri Kamenarević (rođ. 1882) (1965: pr. 216). Navedeno svedoči ne samo o nekadašnjem pevanju kao pratnji plesu karakterističnom za stariji sloj bokeškog stanovništva, već i o činjenici da su ga – bez obzira na period nastanka – Dobročani najviše praktikovali. Otuda se javlja možda smela pomisao da je ovaj ples upravo u Dobroti i osmišljen (a onda imao svoje „odjeke“ i u tradiciji drugih mesta, poput Mula ili Prčanja).

Reč je o prilično razigranom i poletnom plesu, relativno bržeg tempa, kojeg su Dobročani plesali na tri načina, tokom svadbe, ali i raznih zabava, na pontama ili u dvorištima. Prema mišljenju Vide Matjan, koja je zapisuje, jednostavna melodija kvartnog opsega koja prati ovaj ples je deo starije tradicije Bokelja, i zapravo je melodijski model, jer se njome izvode i drugi poetski tekstovi (1984: 29). Izabrani tekst, *Javore zeleni, koj pod gorom rasteš* se smatra starijim, ali svakako svedoči da su Dobročani i svojom muzikom bili deo jedne urbane primorske tradicije. Otuda su opevali ljubavne jade, konkretno rastanak dvoje mladih, uzrokovan odlaskom mladićevim na dugu plovidbu i to zbog vojevanja. Njemu snage da izdrži daje upravo njegova verenica, koja će, želi mladi Bokelj, za njim žaliti i biti mu verna. Sve je to u pesmi još obavijeno starim narodnim verovanjima da se u gori nalaze razne, onostrane sile, i dobre i loše po ljude. Tu je i zeleni javor, koji bi mogao biti jedan od simbola svadbenog rituala ili samog mladoženje, a njegova je draga, primereno navedenom, vila. Njena je lepota veća od sunčeve, i nije samo spoljašnja, krase je i uobičajene devojačke vrline (navedena vernost). Dakle, devojka je uzorna, i unatoč dušmanima, svih onih koji bi mogli da oskrnave njihovu sreću dok je mladić na moru, njihova će ljubav biti krunisana svadbom (zlatnim prstenom) po *mrnarevom* povratku.

Zlata Marjanović

Zlata Marjanović (1966) je etnomuzikolog iz Pančeva. Na Katedri za etnomuzikologiju Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu diplomirala je 1990. godine, magistrirala 1997. godine radom „Vokalna muzička tradicija Boke Kotorske“ i doktorirala 2013. godine na temu „Narodna muzika Boke Kotorske i Crnogorskog primorja“, pod mentorstvom dr Dimitrija O. Golemovića. Od 2005. godine radi kao profesor etnomuzikologije, tradicionalnog pevanja, tradicionalnog sviranja i narodnih ansambala na odseku za tradicionalnu muziku u Srednjoj muzičkoj školi „Stevan Mokranjac“ u Kraljevu, beležeći brojne uspešne nastupe u zemlji i inostranstvu (Sloveniji, Slovačkoj, Crnoj Gori, Norveškoj itd). Preko tri decenije istražuje probleme vokalne, vokalno-instrumentalne i instrumentalne tradicije u Crnoj Gori (Boka Kotorska, primorje sa zaleđem, Cetinje, Kolašin i okolina) i Srbiji (istočna, jugoistočna i severozapadna Srbija i jugoistočno Kosovo). Oblasti njenog interesovanja jesu: istorijski izvori u etnomuzikologiji i muzička tradicija i praksa Boke Kotorske, Grblja, Budve, Maina, Pobora, Brajića, Paštrovića i Spiča, kao i kontinentalnih delova Crne Gore. Autor je četiri knjige i koautor jedne, a njenih oko četrdeset naučnih i stručnih radova objavljeni su u časopisima, zbornicima radova i monografijama u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Mađarskoj, Litvaniji i Austriji. Član je Srpskog etnomuzikološkog društva i Međunarodnog saveta za tradicionalnu muziku (ICTM), u okviru kojeg deluje kao kontakt-osoba (*Liaison Officer*) za Crnu Goru.

Iz publikacija Zlate Marjanović je izdvojen određen broj notnih zapisa i objavljen na portalu *Međunarodnog festivala klapa u Perastu*. Među njima su i tri zapisa koja odabira Mario Katavić, vođen njihovim „zvukom“, odnosno osobenostima njihovih muzičkih komponenti koje su ga nedvosmisleno asocirale na pevanje primoraca.

PRIMORKINJA KONJA JAŠE

arr: Mario Katavić

Paštrović

S.I

Pri-mor - ki - nja ko - nja ja - še, pri - mor - ki - nja ko - nja ja - še,

S.II

A.I

A.II

3

sre-br - nom se dor dom pa - še, sre-br - nom se dor dom pa - še. Oj,

Oj, sre-br - nom se dor dom pa - še. Oj,

Na Du - nav, se uad - zi - ra še

Oj,

6

oj, go-vo - ra - še: "Oj! Fa-la te - bi, vi-šnji Bo-že,

oj, go-vo - ra - še: "Oj! Fa-la te - bi, vi-šnji Bo - že.

sa- ma_ so-boim go-vo - ra - še: "Oj! Fa-la te - bi, vi-šnji Bo - že,

9
oj, go-vo - ra - še: "Oj! Fa-la te - bi, vi-šnji Bo - že,

što bez te-be bit' ne mo-že. Div-nal' ti sam i ru-me-na, još da_ su mi cr-ne o - či

što bez te-be bit' ne mo-že. Div-nal' ti sam i ru-me-na, još da_ su mi cr-ne o - či.

što bez te-be bit' ne mo-že. Div-nal' ti sam i ru-me-na, još da_ su mi cr-ne o - či

što bez te-be bit' ne mo-že. Div-nal' ti sam i ru-me-na, još da_ su mi cr-ne o - či.

12

Fa-la te - bi, vi-šnji Bo-že, što bez te-be bit' ne mo-že. Tri bih gra - da pre-ma-mi-la,

Fa-la te - bi, vi-šnji Bo-že, što bez te-be bit' ne mo-že. Tri bih gra - da pre-ma-mi-la.

Fa-la te - bi, vi-šnji Bo-že, što bez te-be bit' ne mo-že. Tri bih gra - da pre-ma-mi-la,

Fa-la te - bi, vi-šnji Bo - že, što bez te-be bit' ne mo-že. Tri bih gra - da pre-ma-mi-la,

15

tri bih gra-da pre-ma-mi-la. Fa-la te - bi, vi-šnji Bo-že, što bez te - be bi' ne mo-že

tri bih gra-da pre-ma-mi-la. Fa-la te - bi, vi-šnji Bo-že, što bez te - be bi' ne mo-že

tri bih gra-da pre-ma-mi-la. Fa-la te - bi, vi-šnji Bo-že, što bez te - be bi' ne mo-že

tri bih gra-da pre-ma-mi-la. Fa-la te - bi, vi-šnji Bo-že, što bez te - be bi' ne mo-že

18

oj!" U-hva - ti - še pri-mor - ki - nju, mje - ri - še joj ma-čem ko-su,

oj!"

oj!"

oj!"

oj!"

21

Kad li ko - se do-sta du-ža, ksd l' ko - sa do-sta du-ža. A od ma - ča ju-na-čko ga,

Oj. oj. du-sla du-ža. A od ma - ča ju-na-čko ga,

A od ma - ča ju-na-čko ga,

A od ma - ča ju-na-čko ga,

24

pa je — bi - la be - ga lju - ba. Fa - la te - bi, vi - šnji Bo - že, —
 pa je — bi - la be - ga lju - ba. Fa - la te - bi, vi - šnji Bo - že, —
 pa je bi - la be - ga lju - ba. Fa - la te - bi, vi - šnji Bo - že, —
 pa je bi - la be - ga lju - ba. Fa - la te - bi, vi - šnji Bo - že,

26

što bez — te - be bi' ne mo - že. Oj! —
 što bez — te - be bi' ne mo - že. Oj! —
 što bez — te - be bi' ne mo - že. Oj! —
 što bez — te - be bi' ne mo - že. Oj! —

Primorkinja konja jaše

*Primorkinja konja jaše,
Nad Dunav se nadziraše.
Sama sobom govoraše:
– Lijepa sam, višnji Bože,
Još da su mi crne oči,
Crne oči, kosa plava,
Tri bi grada premamila,
I u gradu Ali-bega,
Ali-bega, il mu sina,
Il` njegova bratučeda.
To dočule begu sluge,
Pa su begu kazivale.*

Beg slugama govorio:
– Fatite mi Primorkinju,
Mjerite joj mačem kosu,
Ako bude do sprem mača,
To će biti begu ljuba,
Ako bude do sred mača,
To će biti bratučeda.
*Uhvatiše primorkinju
Mjeriše joj mačem kosu
Kad li kosa dosta duža
Od mača junačkoga.*

Prema pevanju Anđelike Gregović (Andrići /Petrovac na Moru, rođ. 1920)
Марјановић 2011: pr. 710

Primorkinja konja jaše

O pesmi *Primorkinja konja jaše* i o njenim brojnim varijantama je već u ovoj *Lirici* bilo više reči, a sve to uz notni zapis ove pesme iz Perasta, prema De Sarnu. Ova je pesma zabeležena i u Paštrovićima, čija je melodija užeg, kvintnog opsega, blage, talasaste linije, odnosno, drugačija od peraške. Jedino što spaja perašku i paštrovsku varijantu je šestosminska taktovna podela, vrlo uobičajena u primorskom pevanju. Otuda sve navedeno u vezi sa pesmom *Primorkinja konja jaše*, bez obzira na navedene razlikosti, svedoči o tome da su Peraštani i Paštrovići stariji sloj primorskog stanovništva.

Do otprilike druge polovine 20. veka su Paštrovići ovu pesmu pevali u subotu uveče, uoči dana venčanja, kad se se gosti sakupljali u domu mladenaca, i to kao pratnju istoimenom plesu (*primorkinja*) (Миковић 1998: 55, 56; Марјановић 2011: 62; Седларевић 2016: 105–107). Iako više nije deo svadbenog rituala, ova je pesma i dalje veoma važna za Paštroviće. Prema istraživanjima Zlate Marjanović, počev od 2002. godine, mnogi Paštrovići je i dalje pamte i takođe, izvode je na nekim od okupljanja, pa čak i na pokojoj svadbi (Марјановић 2011: pr. 710–714; Марјановић 2018).

PRISPJELO JE "KUMANOVO"

arr: Mario Katavić

Prćanj

♩ = 112

T.

B.

pri - spje - lo je "Ku - ma
aj - te, 'va - mo, be - van
u be - van - di Bo - žo
a ka - ko se na - lju -

1. Pri - spje - lo je "Ku - ma - no vo, Ku - ma - no vo," _____
2. Aj - te, 'va - mo, be - van - de - ri, be - van - de - ri, _____
3. U be - van - di Bo - žo pli - va, Bo - žo pli va, _____
4. A ka - ko se na - lju - ti - o, na - lju - ti - o, _____

10

B.

no - vo" i do - rije - lo be - van - de, _____ pri - spje - lo je
de - ri, da pi - je - mo be - van - de, _____ aj - te, 'va - mo,
pli - va, i po - zi - va svi - ju nas, _____ u be - van - di
ti - o, sve je vi - no po - pi - o, _____ a ka - ko se

15

B.

"Ku - ma - ro - vo" i do - rije - lo be - van - de, _____
be - van - de - ri, da pi - je - mo be - van - de! _____
Bo - žo pli - va, i po - zi - va svi - ju nas, _____
na - lju - ti - o, sve je vi - no po - pi - o! _____

Prispjelo je „Kumanovo“

*Prispjelo je „Kumanovo“ i donijelo bevande:
 `Ajte ovamo, bevandijeri, da pijemo bevande!
 U bevandi Božo pliva i poziva sviju nas,
 A kako se naljutio, sve je vino popio!*

Марјановић Крстић 1998: пр. 332

Prispjelo je Kumanovo

Božo Usanović (1933–2017) sa Prčanja je 1996. godine otpevao Zlati Marjanović pesmu *Prispjelo je Kumanovo* (Марјановић Крстић 1998: пр. 332). Njome su Bokelji u vedrom, iskričavom duhu pesmom ovekovečili jedan od malih, ali njima bitnih momenata iz svakodnevnog života. Poštujući nasleđe svojih predaka, tokom 20. veka, Bokelji su se redovno okupljali u raznim prilikama i na raznim mestima: u domovima, na nekoj *pjaci* ili *ponti*, kod mesne *butige* itd. Bitno je bilo da se tada okupljeni *divertaju*, nekad i do *kasne ure* i naravno, obavezno uz pesmu i ples. I ova je pesma još jedno svedočanstvo da je u Boki vazda bilo *škercuna*, onih raspoloženih za šalu. Uz sve, tu je bilo i čašćavanje, kako *bevandom*, tako i šaljivom pesmom, i „na tuđ i na sopstveni račun“ – a prema istinitim događajima. Tako je Božo objasnio da je *Kumanovo* bio naziv brodića koji je u Boku svojevremeno donosio *bevandu* – san mnogih, ako bi u toj *bevandi* još i plivali, odnosno imali velike količine *bevande* na raspolaganju. Prilikom pevanja, namerno je naveo svoje ime na mestu u pesmi namenjenom navođenju nekog od aktuelnih učesnika, pogotovo onih koji su bili najopijeniji među njima.

Kao i sve ostale koje je pevao, Božo je i pesmu *Prispjelo je Kumanovo* izveo melodijom zasnovanom na durskom tonalitetu, prateći se harmonikom hromatskog tipa. To je instrument koji je u njegovoj porodici, ali i na Prčanju bio deo tradicije počev od 20. veka: na starijem obliku ovog instrumenta, *rastegači* (ručnoj harmonici dijatonskog tipa) su svirali njegov rođak Milan (1936) i otac Andrija (1903), koji su i njemu preneli ljubav prema ovoj vrsti bokeškog muziciranja..

*Iz arhive Zlate Marjanović
(fotografisano oktobra 1996. godine na Prčanju).*

USTAT ĆU RANO JA

arr: Mario Katuvić

Bijela

$\text{♩} = 76$

T.

1. U - stat ću ra - no ja, vi - djet je li zo - ra, je li mo - ja mi - le - na
 2. Pro - zor je o - tvor - en, a mi - le - ne ne - ma, joj, ... Bo - že, moj Bo - že,

B.

7

sje - la kraj pro - zo - ra, je li mo - ja mi - le - na sje - la kraj pro - zo - ra,
 lju - bi - ti se ne mo - že, joj, ... Bo - že, moj Bo - že, lju - bi - ti se ne mo - že!

Ustat ću rano ja

*Ustat ću rano ja, vidjet je li zora,
 Je li moja milena sjela kraj prozora.
 Prozor je otvoren, a milene nema,
 Joj, Bože, moj Bože, ljubiti se ne može!*

Ustat ću rano ja, vidjet je li zora,
 Je li moja milena pošla put Kotora.

Марјановић Крстић 1998: пр. 342; ista, 2004.

Ustat ću rano ja

Melodija pesme *Ustat ću rano ja* (Marjanoviћ Krstiћ 1998: pr. 342) je jedan od primera tradicionalnog pevanja građanskog sloja karakterističnog za period 19. veka, u doba romantizma i nacionalnog preporoda kod Južnih Slovena, te želje za njihovim ujedinjenjem. Spojenu sa ljubavnim tekstom, ovu melodiju su Zlati Marjanović počev od 1996. godine u više navrata izveli četvorica Bokelja iz Bijele, Jošica i Kamenara, malenih mesta nadomak Herceg Novog: Špiro Đuranović (1937), Dragan Đuranović (1951), Stevo Vuković (1934) i Aleksandar Vasiljević (1933). Svaki put je to bilo višeglasno (dvoglasno i troglasno), kao jedan od primera pevanja primorskog stanovništva.

*Iz arhive Zlate Marjanović
(fotografisano juna 2004. godine u Bijeloj)*

Varijanta ove pesme iz Bijele je samo jedna od zabeleženih u bokeljskoj tradiciji, u kojoj je izvođena i a cappella i uz instrumentalnu pratnju (mandolina itd.) (Ansambel *Bokelji* 1978) kao što je to zabeleženo i širom primorja (klapa *Šibenik*, klapa *Fumar*, klapa *Volosko* itd.). O tome kako su mnoge pesme, pa i ova, učene, negovane i prenošene, najbolje kazuju reči poznatog bokeškog profesora, istoričara umetnosti i publiciste, Lazara Seferovića iz Herceg Novog, jednog od članova čuvenog ansambla *Bokelji* (o kojima je bilo više reči u *Lirici* br. 3 iz 2015. godine):

„Je li moja milena sjela kraj prozora“: moj brat Duško i ja smo prvi put čuli od svoje bake Zorke (dev. Seferović, iz Zelenike, 1886–1956) – bila je Bokeljka od glave do pete, uvijek je pjevala – prije oko 70 godina i pjevali smo je u društvu i na školskim priredbama, a i znale su je šire mase ljudi u Boki i u kafanama su je pjevali. Iz priče sam znao da je pjevao i Uroš Seferović,* dalji rođak iz Morinja, čuven po dalmatinskim i bokeškim pjesmama sve do pariške Olimpije (s Pericom Radenkovićem i na Radio Beogradu). Kao mladići, nastavili smo je stalno izvoditi prvim turistima pred zeleničkim hotelom „Plaža“ 1966. godine i osnovanim ansamblom Bokelji na svim koncertima širom Evrope (Seferović 2018).

Prema dostupnim dokumentima, njena je melodija: 1) nepoznatog porekla i 2) može se shvatiti kao melodijski model šireg područja. Najverovatnije tokom 19. veka, a u 20. veku zasigurno, ovaj model je spojio kulturu građanskog sloja primoraca sa istim slojem u Slavoniji i Vojvodini. Stoga je ova melodija poslužila za ispevanje pesme nepoznatog autora *Sinoć kad je pao mrak* konstatovane u tradiciji Vojvodine (Kojadinović [s. a.]) i Slavonije (Nikolin [s. a.]), za ispevanje pesme *Moja mama ćilim tka* kao i u a cappella homofonom dvoglasnom izvođenju ženske grupe *Kraljice Bodroga* iz Bačkog Monoštora (Kraljice Bodroga [s. a.]) itd.

Melodijske razlike između slavonsko-vojvođanskih i primorskih varijanti postoje, ali nisu velike: u pesmi *Ustat ću rano ja*, njena linija je na početku fraze punktirana (uslovljena stihom teksta), a u kadencionom odseku prvog glasa skreće od vodice na niže kako bi završila tercom toničnog akorda, onako kako je to često u bokeškim i dalmatinskim pjesmama. Uz sve navedeno, ovaj melodijski model na osnovu kojeg su ispevane sve navedene pesme je moguće konstatovati i u delovima Grčke. Zahvaljujući temeljnim istraživanjima dr Jakše Primorca, prepoznatljiva melodijska varijanta izvedena takođe višeglasno je konstatovana u pevanju zabeleženom na Kefaloniji (*Kefalliniaki horodia* 1971), a prema istraživanjima dr Zoe Dionyssiou i u pesmi sa Krfa ([S. n. a.] ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΡΙΖΟΣΠΙΑΣΤΩ) (Dionyssiou 2018), svedočeci o kulturnoj povezanosti tradicije jadranskog i jonskog primorja delovima nekadašnjih venecijanskih poseda.

---

* Uroš Seferović je kao student, 1938. godine bio muzičar, koji je nastupao po mnogim beogradskim kafanama (većinom *Kod Rudničanina* na Slaviji), ali i redovni gost emisija Radio Beograda, a izdao je notnu zbirku svojih pesama (među njima i pesmu *Ne plači, Danijelo*). Uz svoje drugove i kolege, Mirka Markovića i Rašu Radenkovića, ostaće upamćen kao muzičar koji je modernizovao tadašnje narodne pesme urbanog stila, negujući i stvarajući predratne šlagere (Mmilovan. 2010).

Pesma *Ustat ću rano ja* je samo u Dalmaciji (koliko je poznato, ne i u Boki) spajana i sa strofom nekada veoma omiljene pesme *A ti tvoji zubići svi u jednom redu / kano mladi vojnici kad na frontu gredu* (Mala Floramye – *Ti tvoji zubići* 1962). Sve ove pesme nemaju mnogo poveznica po svom smislu, osim činjenice da se u svima opeva ženska lepota. Tako je pesma *Ustat ću rano ja* još jedna od mnogih pesama primorja koje „od renesanse u kontinuitetu u Dalmaciji i Boki slave ljepotu ženina tijela počevši od glave do nogu“ (v. i objašnjenje uz pesme *Ta tvoja usta kada progovore* i *Al` to tvoje čelo prekriveno vlasima*: Primorac, Marjanović 2015: pr. br. 23 i 72; Primorac 2018).

Zahvaljujući nastupu ansambla *Bokelji* u Omišu 1969. godine ova pesma je postala još više (i ponovo) popularna, pogotovo u klapskom svetu istovremeno, našavši svoje obožavaoce čak i u dalekim krajevima, poput Rusije:

Klape su je počele pjevati pod našim uticajem u Omišu: pjevali smo je i na susretu klapa u Omišu 1969. i 1970. godine i dopala se posebno Ivu Belamariću, uredniku Radio Zagreba i predsjedniku Omiškog festivala klapa. Mi smo tu pjesmu kao Bokelji snimili više puta i bila je jako omiljena. Na gostovanju 1982. godine u Rusiji izazvala je veliku pažnju i tražili su da im prevedemo tekst (Seferović 2018).

U Boki je, naposljetku, zabeležen spoj narodne dalmatinske pesme *Otvori prozor, milena moja* (Klapa *Tučepi*, u obradi Milana Jakića iz 1986. godine) sa pesmom *Ustat ću rano ja*, koja u pevanju klape *Stari Kapetan* iz Baošića (Klapa *Stari kapetan*) čini središnji deo pesme, poput refrena. Ovaj spoj je nastao svakako iz mnogo razloga, počev od svekolike ljubavi prema pevanju ove vrste pesama, a verovatno i zbog poveznice, reči *milena*, prisutne u oba teksta.

Kolo bokeljske mornarice

Bokeljska mornarica pred katedralom, između dva rata

O *Kolu bokeljske mornarice* ili *Kolu svetog Tripuna* je dosta pisano, pa mu je tako i u notnoj ediciji *Lirica*, petoj po redu od 2017. godine posvećeno dosta pažnje (Kovačević 2017: 164–167). Nastanak ovog plesa se vezuje za 13. januar 809. godine, kada su pripadnici Bokeljske mornarice iz Rosa u Kotor preneli *moći* (mošti) svetog Tripuna (Илијин 1953: 249; Milošević 1995: 9). Od tada je sveti Tripun zaštitnik Bokelja, koji se redovno slavi od 11. veka, svakog 2. i 3. februara. Ova velika, znamenita i zaista posebna bokeška svečanost, kao i dani oko nje su ispunjeni mnogim tradicionalnim zbivanjima. To su, na primer, *lode*, kada mali admiral 27. januara iznosi pohvale sv. Tripunu (ustaljene u 16. veku), 2. januara se prenose i čuvaju relikvija i mošti svetog Tripuna itd., ali je najsvetiji momenat kada se pleše ovo čuveno kolo. Plesanju *Kola bokeljske mornarice* je moguće prisustvovati i na Dan Bokeljske mornarice, na Dan opštine Kotor kao i tokom drugih bitnih svečanosti u Kotoru, a takođe i prilikom gostovanja Bokeljske mornarice u Crnoj Gori i inostranstvu (Milošević 1995; Butorac 1941; Dabinović 2009; Martinović 2010; Razni autori 2013; [S. n.] 2017 *Bokeljska mornarica Kotor*).

Smatra se da je *Kolo bokeljske mornarice* poteklo iz starih predhrišćanskih verovanja, oličenih u pojedinim elementima (otvoreni i zatvoreni krug, kružno, zmijasto, u prvoj liniji, provlačenje ispod podignutih ruku itd.) ali da su ga bokeški pomorci tokom stoletnog plesanja doterivali, unosivši svoja staleška obeležja u mnoge figure (Илијин 1953: 249, 250). Ples stoga čini dvanaest figura, svaka sa svojim nazivom, ali se najčešće izvodi samo osam: *Vrtlog pravi*, *Vrtlog obratni*, *Neprava veriga*, *Prava veriga*, *Sidro*, *Veliko kolo*, *Dva kola*, *Kolo u kolo*, *Osmica*, *Ušpug*, *Ušpug u obratnom smjeru* i *Ušpug oko časnika*. Svemu treba dodati i da je *Kolo bokeljske mornarice* zaštićeno zakonom, kao deo Bokeljske mornarice. Takođe, u toku je priprema kandidature Ministarstva kulture Crne Gore za upis ovog kola na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a (Nikolić 2018).

Kolo: IX figura «kolo u kolo»

Prema pisanim izvorima iz 1844. godine, *Kolo bokeljske mornarice* je praćeno „veselom“ svirkom bubnjeva i raznih tipova svirala (Raffaeli 1844: 35). Nije baš jasno koji bi to tačno instrumenti bili, kao ni kakve su melodije na njima izvođene. Ono šta je izvesno jeste da se kolo od 19. veka pleše (i) uz razvijenu melodiju trodelnog muzičkog oblika, zasnovanu na durskom tonalitetu nepoznatog autora. Ovu melodiju izvodi i tada, kao što je i dalje u praksi, *Gradska muzika* (možda su baš tu melodiju izvodili navedeni instrumenti iz Raffaelijevog spisa). Rečenom možda ide u prilog i podatak da je kapetan Pavo Božov Kamenarović (1821–1903) iz Dobrote – kome je takođe zaslužno posvećeno više pažnje u *Lirici br. 5: Priče o moru* (Kovačević 2017: 147) – spevao pesmu na opisanu melodiju (Илијин 1953: 250).

Delovi pesme kapetana Kamenarovića „nalaze“ i Marija Katavića, te ih on, spojene sa prepoznatljivom i navedenom melodijom kola obrađuje, namenjujući je i klapskom i horskom pevanju. Razlozi tome su svakako i lepota delova ove pesme, ali i činjenica da se ona (cela ili u delovima) sasvim neopravdano, ređe peva, te je verovatno želja Marija Katavića bila da i ona, ovako obrađena, kao deo Tripunjdanskih bokeških svečanosti, postane bezvremena, poput istoimenog kola. Stoga on odabira reči kojima je opevana bratska sloga svih onih kojima je Boka - Mati, sloga utemeljena mnogim motivima njihovog života, pa i zajedničkim plesom, onako kako su to stolicima unatrag ponosno činili njihovi preci.

Bokeljska mornarica pred katedralom

KOLO BOKELJSKE MORNARICE

arr: Mario Katavić

Boka Kotorska

S. 1. Dan od - vje - tni-ka ku - tor-skog,
2. Po na - rod - no-me o - d'je - lu

A. Dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan

T. Dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan

B. Dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan

5 bra - čo, ve - se-lo sla - vi-mo, dru - štva sta - ro-ga po - mor-skog
i po sjaj - no-me o - ru-žju, a - li naj - ve-će po dje - lu,

dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan

dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan

dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan

9

slav - no na - če - lo slij - di - mo. I - gru za - čni - mo sto - god - nu, pje - smu pje - vaj - mo
 iz - gled bu - di - mo o - kru - žju. I - gru za - čni - mo sto - god - nu, pje - smu pje - vaj - mo
 Va - zda zdru - že - ni u slo - gu, hva - le pje - vaj - mo
 Va - zda zdru - že - ni u slo - gu, hva - le pje - vaj - mo

dan dan dan dan dan dan - da - ra.

dan dan dan dan dan dan - da - ra. I - gru za - čni - mo sto - god - nu, pje - smu pje - vaj - mo
 I - gru za - čni - mo sto - god - nu, pje - smu pje - vaj - mo
 Va - zda zdru - že - ni u slo - gu, hva - le pje - vaj - mo
 Va - zda zdru - že - ni u slo - gu, hva - le pje - vaj - mo

14

na - rod - nu. Mor - na - ri - ca dav - na nek se di - čno po - no - vi,
 na - rod - nu. Da - kle, bra - čo, slo - žno, u lju - bav se zdru - ži - mo,
 svi - Bo - gu. Još - ter, bra - čo, slo - žno, mu - éc - ni - ku Tri - pu - nu,
 svi - Bo - gu. A na mno - ga lje - te Mor - na - ri - ca ži - vje - la,

La la la la la la la la la

na - rod - nu. Mor - na - ri - ca dav - na nek se di - čno po - no - vi,
 na - rod - nu. Da - kle, bra - čo, slo - žno, u lju - bav se zdru - ži - mo,
 svi - Bo - gu. Još - ter, bra - čo, slo - žno, mu - éc - ni - ku Tri - pu - nu,
 svi - Bo - gu. A na mno - ga lje - te Mor - na - ri - ca ži - vje - la,

Dan dan dan - da - ra dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan

19

1. 2.

i sve-ću - nost slav - na u ru - do - sni dan o - vi. slu - vi - mo. U -
 svi sku - pa po - bož - no sve - te mo - či
 pje - vaj - mo po - bož - no pje - smu hva - le pot - pu - nu. us - pje - la! Svi
 nje za - da - ća sve - ta bla - gim plo - dom

la la la la la la dan o - vi. sla - vi - mo.
 pot - pu - nu. us - pje - la!

i sve - ća - nost sla - vna u ra - do - sni dan o - vi. sla - vi - mo. U -
 svi sku - pa po - bož - no sve - te mo - či
 pje - vaj - mo po - bož - no pje - smu hva - le pot - pu - nu. us - pje - la! Svi
 nje za - da - ća sve - ta bla - gim plo - dom

dan dan dan - da - ra dan dan dan dan

24

lje - zi - mo svi u ko - lo, ra - ka - ma ru - ke pru - ži - mo, po -
 tvr - di - mo, uz pri - go - du, i mi k'o na - ši dje - do - vi, da
 za - jed - no, svi u ko - lo, ra - ka - ma ru - ke sti - sni - mo, po -
 slje - duj - mo to na - ěe - lo što da - še na - ma dje - do - vi, a

La la

lje - zi - mo svi u ko - lo, ra - ka - ma ru - ke pru - ži - mo, po -
 tvr - di - mo, uz pri - go - du, i mi k'o na - ši dje - do - vi, da
 za - jed - no svi u ko - lo, ra - ka - ma ru - ke sti - sni - mo, po -
 slje - duj - mo to na - ěe - lo što da - še na - ma dje - do - vi, a

La la

28

1. 2.

ka - ži-mo svim o - ko-lo da slo - gu bra-ťsku vrije - ži-me. Po si - no-vi.
 u ro-du, ne za - lu-du, jed - ne smo maj - ke
 tvr - di-mo svim o - ko-lo da slo - gu bra-ťsku lju - bi-me. Na si - no-vil
 Bog 6c dat' da ve - se-lo sl'je - dit nas hu - du

la la vrije - ži-me. si - no-vi.
 lju - bi-me. si - no-vil

ka - ži-mo svim o - ko-lo da slo - gu brat-sku vrije - ži-me. Po si - no-vi.
 u ro-du, ne za - lu-du, je - dne smo maj - ke
 tvr - di-mo svim o - ko-lo da slo - gu bra-ťsku lju - bi-me. Na si - no-vil
 Bog 6c dat' da ve - se-lo sl'je - dit nas bu - du

la la

 Kolo Bokeljske mornarice, druga od XII figura - "ortlog obratni"

KOLO BOKELJSKE MORNARICE

arr: Mario Katavić

Boka Kotorska

T.I
Dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan-da-ra

T.II
1. Dan od-vje-tni-ka ko - tor-skog,
2. Po na-rod-no-me o - d'je - lu

R.I
B.II
Dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan dan-da-ra

5
dan dan dan dan dan dan dan dan-da-ra dan dan dan dan dan dan-da-ra

hra - ćo, ve - se - lo sla - vi - mo, dru - štva sta - ro - ga po - mor-skog
i po sjaj - no-me o - ru - žju, a - li naj - ve - će po dje - lu,

dan dan dan dan dan dan dan dan-da-ra dan dan dan dan dan dan-da-ra

9
dan dan dan dan dan dan dan dan-da-ra. I - gru za - čni - mo slo - bo - dnu, pje - smu pje - vaj - mo
Va - zda zdru - žc - ni u slo - gu, hva - le pje - vaj - mo

slav - no na - čc - lo slije - di - mo. I - gru za - čni - mo slo - bo - dnu, pje - smu pje - vaj - mo
iz - gled bu - di - mo o - kru - žju. Va - zda zdru - žc - ni u slo - gu, hva - le pje - vaj - mo

dan dan dan dan dan dan dan dan-da-ra.

14

na - ro - du. Mer - na - ri - ca dav - na nek se di - čno po - no - vi,
na - ro - du. Da na mno - ga lje - ta mor - na - ri - ca ži - vje - la,
na - ro - du. Mer - na - ri - ca dav - na nek se di - čno po - no - vi,
na - ro - du. Da na mno - ga lje - ta mor - na - ri - ca ži - vje - la,
Dan dan dan - da - ra dan dan dan - da - ra dan dan dan - da - ra dan dan dan - da - ra

19

i sve - ča - nost slav - na u ra - do - sni dan o - vi. dan o - vi. Svi
njen' za - da - ća sve - ta, bla - gim plo dom us - pje - la. us - pje - la. Svi
i sve - ča - nost slav - na u ra - do - sni dan o - vi. dan o - vi. Svi
njen' za - da - ća sve - ta, bla - gim plo dom us - pje - la. us - pje - la. Po
dan dan dan - da - ra dan dan dan - da - ra

24

hajd' ra - ka - ma ru - ke sti - sni - mo hajd'
hajd' i mi k' o na - ši dje - do - vi, da hajd'
za - je - dno, svi u ko - lo, ra - ka - ma ru - ke sti - sni - mo, po - ter - di - mo svim
tvr - di - mo, uz pri - go - du, i mi k' o na - ši dje - do - vi, da u - ro - du, ne

29

1. 2.

da slo - gu bra - tsku lju - bi - mo, Svi lju - bi - mo,
 je - dnc smo maj - ke si - no - vi, Svi si - no - vi. I - gru za - čni - mo

o - ko - lo da slo - gu bra - tsku lju - bi - mo, Svi lju - bi - mo,
 za - lu - du, je - dnc smo maj - ke si - no - vi, Po si - no - vi. I - gru za - čni - mo

slo - bo - dnu, pje - smu pje vaj - mo na - ro - dnu. Mor - na - ri - ca da - vna

slo - bo - dnu, pje - smu pje vaj - mo na - ro - dnu. Mor - na - ri - ca da - vna

Dan dan dan - da - ra dan dan dan - da - ra

nek se di - čno po - no - vi, i sve - ča - nost sla - vna u ra - do - sni

nek se di - čno po - no - vi, i sve - ča - nost sla - vna u ra - do - sni

dan dan dan - da - ra dan dan dan - da - ra dan dan dan - da - ra dan dan dan - da - ra

1. 2.

dan o - vi. dan o - vi. Svi hajd' ru - ka - ma ru - ke
hajd' i mi k'o na - ši

dan o - vi. dan o - vi. U - lje - zi - me svi u ko - lo, ru - ka - ma ru - ke
tvr - di - me. uz pri - go - du, i mi k'o na - ši

pru - ži - me. hajd' da
dje - do - vi, hajd' jed -

pru - ži - me, po - ka - ži - mo svim o - ko - lo da
dje - do - vi, da u ro - du, ne za - lu - du, jed -

1. 2.

slo - gu bra - tsku vrije - ži - mo. Po si - no - vi!
ne smo maj - ke

slo - gu bra - tsku vrije - ži - mo. Po si - no - vi!
ne smo maj - ke

Umjesto zaključka

Bokeljski opus Marija Katavića ilustrovali smo odgovarajućim fotografijama i crtežima pretežno bokeljskih nošnji, pokušavajući, koliko je to bilo moguće, prilagoditi odabranu ilustraciju tekstu pjesme ili području na kojemu je zapisana. To je ujedno bila prilika da o tradicionalnoj bokeljskoj nošnji saznamo nešto više, s obzirom na izuzetni značaj i mjesto nošnje u kulturnom nasljeđu svakog naroda i podneblja.

Za uvod u ovaj segment bokeljske baštine, poslužit ćemo se citatom sa web stranice HF- narodne nošnje.

Nošnja koju odijeva stanovništvo određenog područja ponaša se kao živi organizam prilagođen sredini u kojoj se nalazi. Ona se uklapa u sliku kraja, nošnja otkriva osnovne grane gospodarstva, iz nje se čitaju klimatski uvjeti, na njoj se odražava blagostanje šire zajednice, bez obzira na imovinsko stanje pojedinca. No narodna nošnja krije u sebi i tragove onih povijesnih događaja koji su u prošlosti kraja bili značajni i koji su ostavili svoj pečat u njenom oblikovanju. Konačno narodna je nošnja slika vještine, likovnog shvaćanja i stvaralačkog dometa naroda, koji je i u tom za život neophodnom rekvizitu, našao medij kroz koji je progovorio iz dubine svoga bića, da bi na svoj način i svojim govorom izrazio svoju težnju za ljepotom. Tri faktora, tj. prirodna okolina, kulturno povijesni utjecaji i vlastiti stvaralački poriv naroda prisutni su uvijek u oblikovanju narodnog ruha i zbog toga nošnja predstavlja jedno od najkompleksnijih dometa narodnog stvaralaštva. Ali ruho što ga je narod oblikovao kroz stoljeća, osim praktične, uporabne namjene i više ili manje ispoljenih likovnih značajki, ima u sebi i dublji smisao, onaj irealni, magijski, kome su podređene često i praktična i likovna komponenta. Način odijevanja u krugu zatvorene seoske sredine sadrži povrh svega još i određena pravila ustaljena vjekovnom tradicijom, pravila kojih se narod strogo pridržava i od kojih su odstupanja rijetka.

Kroz ta, narodnom predajom ozakonjena pravila, nošnja dobiva i društveno značenje, ona postaje pokazateljem društvenog statusa pojedinca u seoskoj zajednici, nošnja je vidljivo vanjsko obilježje tog položaja, u neku ruku lična karta svakog člana te zajednice, u prvom redu ženske čeljadi u tom specifičnom društvu.

Svaka životna faza, svaki događaj i značajna promjena u životu od djetinjstva, preko djevojaštva, doba zaruka i udaje, mladovanje poslije svadbe, postizanje materinstva, zrela dob i udovištvo - sve se to često može odčitati u ruhu predviđenom i propisanom za neki određeni blagdan, pa usto na obrednu nošnju neizostavnu u pojedinim običajima, onda postajemo donekle svjesni koliko ćemo bogatstvo raznovrsnih tipova, vrsta i suvrstica sresti u narodnom ruhu i kako je to narodno blago neiscrpiva riznica koju tek treba otkrivati, upoznavati i shvatiti vrijednosti što ih ono u sebi krije.

Zahvaljujemo se našim vjernim saradnicima Zoranu Radimiru i Slavku Dabinoviću iz Dobrote na fotografijama koje su nam dostavili iz svojih porodičnih albuma. Gospodin Radimir nas je uputio i na detaljnu studiju Jovana Vukmanovića iz 1953. godine o bokeljskoj muškoj i ženskoj nošnji, koju ovdje donosimo u cjelosti.

Јован Вукмановић,
изводи из радова
Ношња и оружје Бокелјске морнарице, 215-225
и Женска ношња у Доброти, 227-234,
публикованих у Zborniku radova CIII 1953. године,
Београд: Српска академија наука.

MUŠKA BOKELJSKA NOŠNJA

U narodu se smatra da je prava bokeljska nošnja za žene dobrotska, a za muškarce starinska bokeljska, odnosno dobrotska, koju je nešto izmjenjenu sačuvala »Bokeljska mornarica« čije je sjedište bilo u Kotoru.

Geografska rasprostranjenost nošnje »Bokeljske mornarice«. – Ova nošnja se danas u narodu nosi samo u izuzetnim slučajevima. Jedino su je redovno oblačili članovi »Bokeljske mornarice«, stare društvene organizacije, koja danas postoji kao istorijsko-kulturno društvo. Zadaci su »Mornarice«, prema njenom pismenom Statutu iz 1463. »da čuvajući najsvjetlije tradicije, svake godine (3. februara) obnovi starodrevne običaje i svečanosti prilikom proslave pokrovitelja grada i Mornarice, mučenika sv. Tripuna, okupljajući tom prilikom svoje članove u tradicionalnu nošnju i pod oružjem, i da vrše sve običaje, dužnosti i funkcije, crkve sv. Tripuna«. Prema članu 4 Statuta »nošnju, oružje i obilježja »Bokeljske mornarice« mogu nositi samo njeni članovi, i to u slučajevima predviđenim od strane njene uprave«.

Ovu nošnju još oblače o svadbi, o seoskim svečanostima i pojedine folklorne grupe, naročito ako igraju kolo »Bokeljske mornarice«. Ona je danas u narodu vrlo rijetka. U jednoj kući veoma je teško naći čitavo odijelo, naročito u Kotoru i okolnim naseljima. Jedino se bolje očuvala u dva mjesta. Donekle u Tivtu, a znatno više u Gornjoj Lastvi, planinskom zabačenom naselju, gdje danas ima najviše kompletnih odijela.

U ranija vremena, pogotovo u XIX vijeku, kad je »Bokeljska mornarica« obnovljena i dobila opšteg bokeljski karakter, ova je nošnja bila najrasprostranjenija u cijelom zalivu. U Dobroti nije bilo odraslijeg muškarca bez nje, a u Škaljarima, na Mulu i na Prčanju nosila je većina njih. U narodu bila je jako omiljena i smatrana je za simbol bratstva i jedinstva, jer su je podjednako nosili Srbi i Hrvati. Od sredine XIX vijeka, a pogotovo poslije Prvog svjetskog rata, počela se naglo gubiti i samo je pokoji stariji Bokelj nosio. U Dobroti, gdje je bila najjače zastupljena, poslijednji su je nosili dva pomorska kapetana Filip i Krsto Radimir, koji su umrli krajem prošlog vijeka. Pojedine njene dijelove, osobito kapu, nosili su pojedinci i poslije Drugog svjetskog rata i s njome se bez cvijeta sahranjivali. Danas se ona drži kao *antika*, bilo da je čuvaju u Kotorском музеју или u privatnim kućama.

Porijeklo i istorijski razvoj nošnje - O porijeklu starobokeljske nošnje teško je danas sa sigurnošću govoriti. Kada se detaljnije prouči kotorski arhiv, doći će se, vjerovatno, do novih podataka, na osnovu kojih će se moći utvrditi njeno porijeklo.

Prema usmenoj narodnoj tradiciji ova nošnja potiče iz XVI vijeka, a prenesena je iz Italije ili Španije. Ovome idu u prilog i izvjesna objavljena istorijska dokumenta.

Nije nam poznato kakva je bila nošnja u starije vrijeme u Boki. Ovdje je stanovništvo, naročito seosko, do XV vijeka uglavnom upućeno na svoje proizvode, i svoja odijela izrađivalo od domaćeg platna i sukna, koje je u Kotoru u XIII i XIV vijeku bilo naročito poznato. Sa razvitkom pomorske trgovine krajem XV vijeka, uvoze se industrijske tkanine, naročito čoha, od koje se izrađuju muška i ženska odijela. Već u XVI vijeku poznata je bokeška nošnja, muška i ženska, po svom dobrom kvalitetu, bogatoj i lijepoj izradi.

Materijal i izrada nošnje - Materijal za ovu nošnju nabavljan je u XIII i XIV vijeku iz raznih sredozemnih zemalja, najviše iz Italije. Venecija je u to doba veliki dio svojih trgovačkih poslova sa Srbijom obavljala preko Kotora. Dobijena roba služi za domaću potrebu i razašilje se dalje po unutrašnjosti poluostrva. Od tkanine najviše se uvoze čoha i svila. Krajem XIV i početkom XV vijeka razne tkanine, naročito čoha, nabavljaju se iz Zadra, Dubrovnika a vjerovatno i iz Novoga, gdje je takođe postojala u to vrijeme tkačka industrija. U XV vijeku Kotorani i sami proizvode čohu i obično platno, iako slabijeg kvaliteta.

Sredinom XIX vijeka gajila se u Boki uspješno svilena buba. »Svila izlazi dobro za rukama, i ovaj proizvod mogao bi se daleko umnožiti kad bi žene niže klase, sad obavljene poslovima ljudi, mogle poviše žrtvovati vremena, ovoj korisnoj i prirodnoj njihovoj dužnosti«.

Nošnja se izrađivala na strani, najviše u Veneciji, i u Kotoru. U Kotorskom statutu, kao i u notarskim knjigama, pominju se u XIV vijeku u gradu razne zanatlije, među njima je bilo šavaca i cipelara. Zanatlije su bile organizovane u posebne staleške zadruge za uzajamnu pomoć. Među svima njima je najuglednija »canfraternitas nautae« kasnije nazvana »Bokeljska mornarica«.

U srednjem vijeku bilo je na nekoliko mjesta u Boki rašireno zanatstvo svake vrste. U Kotoru se pominju razni strani majstori. Kod njih su se učili zanatima mnogi šegrti iz susjednih zemalja. »U Kotoru, učili su - kaže Jireček - mladi Sloveni kod zlatara i obučara«.

Među zanatlijama naročito su se umjetničkom izradom isticali zlatari, koji su od srebra izrađivali razne predmete. Za njih je 1352. donijeta »odluka da predmete od srebra mogu praviti u razmjeru 5 dijelova srebra i jedan dio bakra«. Nadzor nad njihovim radom vršili su opštinski blagajnici.

Svaki izrađeni predmet morao je imati pečat majstora i opštine. Godine 1447. - prema notarskim knjigama - bilo je 12 zlatara. Sve su radionice bile u gradu. Ovdje je bila i umjetničko-zlatarska škola. U isto vrijeme bila je i u Perastu jedna radionica srebrnih predmeta. U Dobroti je postojala čipkarska škola.

U drugoj polovini XV vijeka zanati u Kotoru počinju da opadaju, jer je zanatlijsko stanovništvo stalo da bježi iz grada zbog »tegotnog stražarenja po gradskim zidinama«.

Početkom XVI vijeka, uslijed turske najezde i prekidanja kopnenih puteva, između mora i zaleđa, Kotor je počeo da gubi svoj trgovački značaj i zanati počinju da opadaju. Oni su ponovo oživjeli u XVIII vijeku kada je Bokeljska mornarica bila razgranala svoju trgovačku mrežu po čitavom Sredozemlju.

Početkom XIX vijeka, poslije Napoleonovih ratova, u kojima su uništeni mnogi bokeljski brodovi, u Boki se osjeća ekonomski nazadak. U njoj »nema nikakvih fabrika osim u Kotoru, Tabačini, gdje se stroje kože, između kojih je na glasu kotorski kordovan, kojega tabaci boje rujevinom koja se iz Crne Gore dobavlja«.

»Za prostiji narod najbolje su zanatlije žene, koje tkaju rašu, sukno i platno i od toga ljudima odijelo načinjaju: za višu klasu ljudi ima po gradovima raznih majstora, na pr. zlatara, šavaca (terzija), crevljara, šeširdžija itd. Puškari (tufekdžije) su u svom zanatu najslavniji u Boki majstori, koji cijevi od puške divno srebrom vezu, a kundake u sedef i srebro opravljaaju«.

Krajem XIX i početkom XX vijeka bilo je u Kotoru nekoliko terzijskih radnji, u kojima su se izrađivala crnogorska, risanska i mornarska odijela. Terzije su bile većinom iz Skadra, Srbi i Albanci. Među njima je bio najpoznatiji Simo Vučinić, koji je oko 1890. došao iz Skadra u Kotor, gdje je otvorio veliku terzijsku radnju, u kojoj je radilo 10-12 stručnih radnika. Ovu radnju poslije njegove smrti 1915., vodila je njegova žena sve do 1925. godine. U radnji su bili većinom Arbanasi i tri Čeha: Ernest Paul, Petar i Antun Viko (Vich). Postojale su još 4 terzijske radnje: Jakoba Paloke, Đura Prele, Jakoba Petrića i Marka Moškova. Od starih terzija, koji su pravili mornarsku nošnju, još je jedino živ Petar Kulari, Arbanas, koji je rođen u Skadru 1884. god.

Poslije Prvog svjetskog rata ova se nošnja nije više izrađivala.

Materijal za mornarsku nošnju u kasnije vrijeme nabavljan je sa raznih strana. Baršun, velur, gajtane i zlatne kite dobavljali su iz Italije i Liona, a širit, puca, kite i prostije stvari iz Sarajeva.

Prilikom proslave sv. Tripuna, koja se ranije redovno održavala svake godine, učesnici su bili ovako odjeveni i naoružani.

Mato konte Ivanović, major Bokeljske mornarice 1873, 1877, 1880, 1883.

Mornarsko odijelo

Kapa – Mornar na glavi nosi *ćevericu*, crnu kapu, koja je duboka oko 12 cm, a široka prema obimu lobanje. Ona se sastoji iz tri dijela: *tepelaka*, *okolice* i *deravije*. Tepelak je dno kape, načinjen obično od crvenog ili što je rjeđe, plavog velura, okolica je od crne tanke klašnje, a deravija od crne svile.

Prilikom izrade kape majstor prvo iskine tepelak, postavi ga tankim papirom i prišije ga sa unutrašnje strane za okolice, koja ide oko glave. Zatim stavi kapu na drveni kalup i prišiva spolja pri tepelaku deraviju, koju ozgo presamiti za 3-4 cm i skupi oko njega, tako da mu površinu svede na 6-7 cm u prečniku. Presavijeni dio deravije se sitno namrska, načini se otprilike oko 70 mrskova, koji se prišiju svuda unaokolo, ne zahvatajući tepelak, crnim koncem u vidu 4 koncentrična kruga, potom se kapa skine s kalupa i prišiva se deravija, zabadajući iglom vertikalno između mrskova, unaokolo na tepelak. Ozgo za tepelak se prišije postava bijela, crvena ili žuta, da se nebi vidio papir.

Spolja, po sredini tepelaka, stavi se vez, izrađen od zlatne žice u obliku srca. Na sredini njega prišije se *cvijet*, visok oko 12 cm koji je sačinjen od srebrne žice i crvene svite. U cvijetu su spiralni tučkovi i listići kojih ima po šest, načinjenih od srebrne žice, a čašice od crvene svite.

Kapa je lagana i veoma meka. Stavlja se pravo na glavu, tako da zahvati polovinu čela, pa se onda povije po jednoj strani, obično po desnoj. Na njoj se nosi cvijet samo kada je muškarac pod oružjem. Kapu su uvijek izrađivali muškarci, samo su cvijet pravile vještije žene.

Košulja - Pri tijelu uvijek se nosila košulja izrađena ranije od domaćeg, a kasnije od kupovnog, bijelog platna, obične dužine, s dugim rukavima, koji se vide iza šake. Oko vrata ima širok, presavijen okovratnik, u koji se stavlja crna leptir mašna. Za prsa koja su prorezana do pasa, prišiven je *štuket* (merlo, čipka) širok oko 2 cm, koji je ispletan od bijelog konca i služi kao ukras.

Ječerma - Povrh košulje oblači se ječerma, duga do niže pasa, koja je bez rukava. Ona se sastoji iz dva komada prsi, od crvenog ili plavog velura (svileni baršun), dva manja komada od istog materijala pri vrhu ramena, i dva komada leđa (!) koja su od običnog raznobojnog materijala. Na sredini leđa je mala vrpca, kao na prsluku, koja služi za stezanje ječermu prema potrebi. Okovratnik je ovalno iskinut i oko vrata uzdignut za 3-4 cm.

Ječermice nisu uvijek jednako ukrašene. Ima ih prostijih i bogatijih, što je zavisilo od bogatstva i ukusa vlasnika. Ipak na svakoj se nađe neki ukras. Na okovratniku su unaokolo prišivena na malom razmaku, dva zlatna kupovna širita. Prsa, koja su pravilno iskinuta, ukrašena su zlatnim širitima i kitama. Po dva širita na malom razmaku, idu od grla niz ivicu prsi a ozdo po dnu ruba na dubini od 7 cm. Na desnoj strani prsiju su obično 5 dugmadi, ispletene od crnog svilenog konca, a oko njih su i u produženju preko prsiju zlatni gajtani, o kojima vise zlatne kite, duge oko 11 cm. Na lijevoj strani su isti ukrasi, samo što su mjesto dugmadi slijepe bužete, izrađene od zlatnog gajtana. Prsa se zakopčavaju samo pri dnu, i to prema potrebi, sa 6-7 običnih metalnih kopči.

Koret - Iznad ječermice oblači se koret, koji je izrađen od crne svile (!?) svite čohi. On se sastoji iz dva komada prsiju, jednog komada leđa, dva rukava i dva klina ispod pazuha. Dug je do samog pasa, prsa su pravo iskinuta i ne zakopčavaju se. Rukavi su široki oko 20 cm. Duži nego što je potrebno i pri vrhu prorezani prema unutrašnjoj strani za nekih 10 cm. Tako da se taj dio uvijek zavrne prilikom oblačenja, i da nebi smetao, zakopča se sa dva kopčara. Sprijeda je jako otvoren, tako da se uvijek mogu vidjeti ječermice i oružje.

Oko vrata koret je jako nizak i ovalno iskinut prema debljini vrata. Sav je postavljen običnom bijelom postavom, osim vrhova rukava, gdje je crvena svila. Na ivicama oba komada prsiju nalazi se po jedan dubok džep, smješten ukoso.

Koret je uvijek sprijeda ukrašen dugmadima i gajtanima, samo kod bogatijih je sa više zlata. Na rubu desnih prsiju su, na izvjesnom razmaku, na tri mjesta po tri puca (na 4 po 4!) opletena od zlatnog gajtana i crne svile, sa sitnom crvenim đinđuvama, što služi samo kao ukras. Oko vrata i niz prsa, površ samih rubova, idu po dva crna svilena gajtana, prišivena jedan uz drugi. Iza njih je zlatni širit, širok oko 2 cm, uz koji je sa obje strane po jedan zlatno svileni gajtan. Ovaj zlatni širit ide prema sredini prsiju, udaljavajući se sve više od ruba, gdje se presavije u ovalnom obliku prema unutrašnjoj strani i povrti na gore. U nastavku njega su zlatne grane, u obliku četiri spirale, koje idu do naspram grla. Između širita i grana su zlatne jabuke. Na laktovima je po jedan kalčak, gajtan ispletene od zlatne žice i crne svile sa dvije tačke pri vrhu, koje su načinjene samo od zlata. Na klinovima su zlatni gajtani u obliku spirala.

Koret se kroji i šije otprilike kao i ječermice. Majstor, pošto prvo izreže sve djelove, prišiva zlatni širit i grane, pa onda radi kalčak na rukavima. Kad sve to bude gotovo, onda se pojedini komadi, koje mogu da rade nekoliko majstora, sastavljaju i prišivaju.

Ćemer - Oko pasa, površ gaća i ječermice, koja je donjim dijelom u njima, stavi se ćemer, načinjen od crvene ili plave svite (baršuna). Dug je oko 30 a širok oko 18 cm. Sastoji se iz tri pregrade skoro jednake dužine, a različite širine: svaka gornja uža je od donje za 2-3 cm. Posljednja pregrada, najbliža tijelu, ima na gornjoj strani dva pera, rastavljena ovalnim isječkom, koja služe za pokrivanje oružja prilikom rđavog vremena.

Spoljašnji dio ćemera ukrašen je zlatnim gajtanima, prutićima, krivačima, lozicama i raznim drugim figurama. Duž donjih ivica pregrada i pera prišivena su po tri ili četiri zlatna gajtana, iza kojih su po dva prutića i krivač. Prva pregrada izvezena je i na gornjoj strani, ali samo na dva kraja. Na perima mogu biti još razni motivi i simboli, što odgovara pojedinom dobu vladavine u Boki, ukusu i vjerskoj pripadnosti mornara.

Na perima nekih ćemera nalazi se po jedna šestokraka zvijezda u sredini vijenca s kitom i hrvatskom zastavom, sve izvezeno zlatnom žicom. Na drugima je, pored gajtana, prutića i mnogobrojnih lozica, izvezena austrijska kruna. Ima ih puno sa granama, jabukama i lozicama, istim motivima kao na crnogorskom džamadanu. Također su česti i sa 4 slova C (ćirilično S) kao i sa listovima i medaljonima.

Ćemer se oko pasa pričvrsti sa dvije obične bijele vrpce, koje se nalaze na oba njegova kraja. U njegove pregrade stavljaju se, sa desna na lijevo, kubure i nož. Preko ćemera mornar opaše pojas, čime ga još jače pričvrsti uz tijelo, a povrh njega stavi poveći »faculet« (marama), koji po pravilu treba da bude plav, a može biti i raznobojan.

Materijal za ćemere nabavljao se sa strane, a njih su izrađivali domaći majstori najviše u Kotoru. Gajtani su, na primjer, najviše dobijani gotovi iz Sarajeva, gdje su ih pravili muslimani. Ispleli bi ih od crvenog ili žutog konca, a zatim ih pozlatili. Prutiće i krivače pravili su domaći šavci u Kotoru. Prvobitno bi usukali na čekrku sedam zlatnih niti a onda ih preduplali i uvili u jednu zlatnu žicu. Pored ovog prutića stavili bi drugi, koji bi dobili na isti način, i oba bi prišili jedan uz drugi bijelim ili žutim koncem, hvatajući od njih samo po jednu nit. Na isti su način pravili i krivače, samo što bi desni prutić, od kojega se prave razni zavijuci ostavili znatno duži. Od zlatne žice još su izrađivali grane, jabuke i lozice.

Pojas - Oko pasa, preko ćemera, opaše se jednobojni pojas, izrađen od crvene ili plave svile, od satena, ili, što je vrlo rijetko, od običnog crnog platna. Načinjen je od jedne pole, široke oko 40 cm, a duge 3,70 m, od čega dolazi na rese 20 cm.

Ćese - Pri pasu, po desnoj strani, navlače se na posebni crveni kaiš tri srebrne pozlaćene, zlatne, mesingane ili plehane ćese, od kojih su dvije veće, a jedna manja. Veće su nataknete na kaiš pomoću naročitih metalnih petlja, široke po 4 cm, koje su na njihovom naličju, imale šest lančića, sa oba gornja kraja po tri, privezana za njih, i to svaki lančić za jednu kariku. Mala ćesa ima po dnu tri kitice od zelene ili crvene čohe. Ćese su skoro četvrtastog oblika: široke 8,50 a visoke, 7,50 cm; prednja i bočne strane su sitno gravirane. Ranije su u ovim ćesama nosili prah (barut) za kubure, ledenice i druge puške.

Tobolac - Po desnoj strani, na posljednji dio pojasa, kojim se mornar opaše, natakne se tobolac, koji je načinjen ponajčešće od plave ili crvene svile. Njegove dimenzije mogu biti različite. Ima ih koji su duboki do 25, široki pri vrhu i dnu do 13, a po sredini do 11 cm. Ipak su češći manjih dimezija. Također se razlikuju i po materijalu i po izradi: neki su izvezeni crnom svilom, a neki zlatnom žicom. Na obje vrste način izrade je skoro isti. Svaki tobolac, s obje strane zajedno, podjednako je ukrašen.

Pored samih rubova, uzduž i po dnu, prišivena su tri svilena ili zlatna gajtana, jedan uz drugi, a pri vrhu šest njih, poređani vodoravno u dva reda. Središnji dio tobolca izveden je na razne načine. Ponajčešće u obliku spirala. Ima i takvih tobolaca, svilenih ili zlatnih, čija je sredina čista, bez ikakvog veza.

Prvi vrhu tobolca, između dva reda gajtana, promaknuta je obična vrpca, koja služi za stezanje. Na oba kraja vrpce je po jedan pljosnati tobočić, u prečniku od po 5 cm, koji su izvezeni, jedan potpuno, a drugi samo unaokolo, zlatnom žicom.

Tobolci su pravljani u Kotoru, i dobavljani sa strane, najviše iz Venecije. Služili su za nošenje praha, i duvana. U tobočićima pak nosilo se kresivo, usjeka i sitan duvan za šmrkanje, koji je u jedno vrijeme mnogo upotrebljavan.

Tobočić - Neki mornari nosili su u ćemeru i tobočić, u koji su stavljali mali nož. Tobočići su mogli biti razne veličine, kao god i noževi. Izrađeni su od crvene svite i ukrašeni zlatnim gajtanima, krivačama i vezom. Na dnu tobočić je malo otvoren, a pri vrhu prišiveno je bijelo platno, široko 3-5 cm, u kome je gajtan za stezanje, da nebi nož ispao.

Gaće - Ranije su najviše nošene gaće od crne svile, jedino kod siromašnijih bilo ih je od satena. One se sastoje iz tri dijela: nogavice i *sušeste* (*ušćesla*). Duge su do ispod samog koljena i veoma široke, naročito oko pasa, gdje su nabrane na gaćnik, širok je od 3-4 cm. U gaće ide od 6-8 m platna i smatra se da su ljepše koje su punije, *nabušene*. Ušćesla su duboka prema visini rasta, otprilike oko 60 cm. Prema koljenu nogavice se sužavaju, tako da su na dnu toliko uzane da mogu držati bječve bez podveza. Na pasu su pozadi i sprijeda načinjena dva isječka, u dubini od 15 cm, i opšiveni gajtanima, koji su opleteni većim dijelom od zlatnih a manje od svilenih žica. Isti ovakvi gajtani idu od vrh nogavica šavovima prema ušćeslima na dužini od 15 cm. Na gaćama obično nema džepova.

Bječve - Sa mornarskim odijelom uvijek idu, crne kupovne bječve, koje su visoke skoro do koljena. Ranije su obično bile svilene, a danas su većinom pamučne. Povrh gornjeg dijela koji dođe ispod gaća, ako nogavica slučajno nije toliko uzana da može držati bječvu, omota se obična vrpca.

Crevlje - Crevlje (*gondolete*, *škarpine*) su bile uvijek kupovne, crne, niske, potpuno otvorene i obično oštih vrhova. Ozgo blizu vrha, imale su po jednu malu mašnu, koje su služile kao ukras. I danas nose crne niske cipele.

Struka - Pravi mornar nosi uvijek struku, koju presavije preko prsiju i prebaci preko lijevog ramena. One su izrađivane u Boki i dobavljane iz Crne Gore. Jedne od drugih nisu se razlikovale ni po čemu.

Nakit - S mornarskim odijelom ne ide obavezno nijedan nakit. Mornar jedino stavi oko vrata i preko prsiju dugi zlatni lanac, na kome je sat, koji zatakne za pas, između ćemera i pojasa.

Oružje - Od oružja mornari nose džeferdar ili šaraliju, dvije kubure ili dvije ledenice i mali nož. Male puške, kubure ili ledenice, i nož nose u ćemeru, a veću pušku koja je sa zelenom vrpcom, u rukama ili o ramenu.

Oružje Bokeljske mornarice - Pomorski muzej Kotor

Podoficiri i oficiri - Obučeni su nešto drugačije nego mornari. Njihovo odijelo razlikuje se donekle od mornarskog po izgledu, bogatstvu i kvalitetu. Izvjesne razlike u odijelu postoje i između podoficira i oficira.

Nošnje Bokeljske mornarice u Pomorskom muzeju Kotor

Kopljanici - Oni nose isto odijelo kao mornari, samo su bez čemera, česa i pušaka. Umjesto vatrenog oružja oni nose po jedno koplje. Jedan kopljanik nosi gradsku, a drugi državnu zastavu. Ako je zastava na koplju, onda ga nosi ukoso. Zabode koplje u pojas i drži ga u rukama. Uveče kopljanici skinu zastavu i nose koplja preko ramena.

Barjaktar - Nosi također isto odijelo kao mornar, samo bez čemera i česa. Mjesto pušaka pripaše uz lijevi bok mač, koji pričvrsti kaišem oko pasa. Na rukama nosi bijele rukavice.

Kolovođa - On je obučen, kad nije u kolu, kao mornar. Međutim, kada stupa kao kolovođa, skida sa sebe pušku, čese i ćemer, a oblači narednikovu dolamu, i navlači rukavice.

Narednik - Na glavi nosi kalpak, čija je okolica načinjena od mrkog krzna, ponajčešće od kune ili jagnjeta, a tepelak od crne čoh. Okolica koja stoji potpuno pravo, visoka je oko 11 cm, a široka i duga prema obimu glave, tako da se spusti, pravo do ušiju. Za okolicu, sa unutrašnje strane, prišiven je crnim koncem vodoravno tepelak, koji je iznad lijevog uha ispušten za 7 cm, u obliku kupe, široke pri dnu oko 10, a pri vrhu oko 7 cm. Na ovom presavijenom ispuštenom dijelu izvezen je vez, isto kao na mornarskoj kapi. Unaokolo okolice pričvršćen je srebrni gajtan, tako da je sprijeda, i pozadi spušten, a po srijedi s obje strane uzdignut, i to na lijevoj strani do ispod presavijenog dijela tepelaka, a na desnoj do same ivice kalpaka. Na tom najuzdignutijem mjestu pričvršćeno je dugme, izrađeno od srebrne žice, a ispod njega višestruka srebrna kita, do ispod oboda kalpaka. Sprijeda je na kalpaku metalni grb »Bokeljske mornarice«, na kome je u minijaturi crkva Sv. Tripuna, starinska kula, leopard i dva slova: Fides et honor (vjera i čast). Grb je ovalnog oblika i razne veličine, dug obično oko 7, širok oko 5 cm.

Narednik iznad ječermice oblači *dolamu*, s rukavima dugu do ispod koljena. Ona je izrađena od crne svite (svilena čoha) a sastoji se od dva komada prsiju, dva komada leđa i dva rukava. Prsa su pravo iskinuta i na velikom su razmaku da bi se nesmetano mogao vidjeti ukras na ječermi. Okovratnik je prav, čvrst i visok oko 4 cm. Djelovi koji su u produženju leđa nešto su šire skrojani, ali su u pasu namrskani, da bi bolje došli uz tijelo. Na prsima, na obje strane, nalazi se, prema imovnom stanju vlasnika, od pet do sedam zlatnih kita. Pozadi na sastavu leđa i dijelova koji su u produženju njih, na izvjesnom razmaku, prišivene su dvije zlatne kite.

Leđa dolame postavljena su crnom svilom ili satenom, a rukavi obično, tamnijim platnom. Unutra s obje strane, nalazi se po jedan veći džep.

Dolamu su rijetko kad radili šavci narodne nošnje, već obično civilni majstori.

Na lijevom rukavu narednik ima uzan, srebrn gajtan, i kratak srebrn širit iznad njega u poprečac.

Kada je rđavo vrijeme, hladno ili kiša, narednik ogrne struku ili crnu kabanicu.

Pobočnik - On nosi isto odijelo kao i narednik. Njegovo je jedino obilježje zlatni gajtan preko ramena i prsiju, s visećim ključevima grada Kotora i gradskog zatvora.

Poručnik - Na glavi nosi kalpak koji je nešto drukčiji nego kod narednika ili pobočnika. Na njemu je zlatan gajtan i perjanica, pero od galeba, pijetla ili patke odijelo mu je isto kao narednikovo samo na lijevom rukavu dolame ima zlatnu vrpču, vodoravno prišivenu, koja je šira pola santimetra.

Prvi poručnik - On se razlikuje od poručnika samo po tome što ima na lijevom rukavu dolame jedan zlatan poluluk.

Natporučnik - On nosi isto odijelo kao i poručnik, samo što ima na lijevom rukavu dolame dva poluluka.

Prvi kapetan - Njegovo je odijelo isto kao kod natporučnika. Obilježje mu je tanka zlatna vrpca, vodoravno prišivena na lijevom rukavu dolame, široka pola santimetra, sa četiri poluluka iste širine. Cipele su mu lakovane, otvorene, niske, sa crnim *uzlom*, širokim 2 cm.

Drugi kapetan - On nosi isto odijelo kao prvi kapetan, samo što su mu obilježja na lijevom rukavu dolame tri zlatna poluluka, umjesto četiri.

Major - On nosi isto odijelo kao kapetan samo što ima zlatni širit na dolami oko vrata, širok 1 cm. Na lijevom rukavu dolame ima dvije zlatne vrpce, prišivene jedna iznad druge, od kojih je donja široka 1, a gornja pola santimetra, s polulukom iste širine.

Admiral - Njegov je kalpak izrađen od bijelog krzna a ima naprijed široku bijelu perjanicu (ponton), nojevo pero, visoko oko 30 cm, koja je zataknuta ispod grba »Bokeljske mornarice« i malo povijena unazad.

Ispod grba su dva pošira ispletena zlatna gajtana, jedan deblji a drugi tanji, koji su pričvršćeni zlatnim kitama po lijevoj strani grba.

Na dolami je oko vrata zlatan širit nešto širi nego kod majora. Na prsima su po pet zlatnih kita na obje strane, a rubovi rukava su optočeni tankim zlatnim gajtanima.

Obilježja njegove admiralske časti nalaze se na oba rukava. To su dva zlatna širita, vodoravno prišivena jedan iznad drugoga, na razmaku 1-2 cm, od kojih je donji širok oko 4, a dug oko 20 cm, a gornji znatno manji, s metalnim sidrom, koje je prišiveno po sredini njega. Sa strane sidra su izvezeni listovi. Iznad ovoga je zlatni poluluk, iste širine kao gornji širit.

O pasu, po lijevoj strani, na kožnom kaišu, koji je sav ozgo pokriven zlatnim širitom, nosi *sablju od mornarice*, sa zlatnom kublom.

Podadmiral - On nosi isto odijelo kao admiral. Njegova obilježja podadmiralske časti sastoje se od jedne zlatne vrpce, široke 2 cm, koja je vodoravno prišivena, na oba rukava dolame, i poluluka iznad nje kao kod admirala.

Mali admiral - To je dječak od 8 do 12 godina koji je obučen u mornarsku nošnju, a oružje uopšte ne nosi.

Oblačenje nošnje u drugim prilikama - Mornarsku nošnju mogu da oblače pojedinci i kao privatna lica. To se ponajčešće dešava o svadbi i prilikom seoskih svečanosti. U ovim slučajevima oni se ipak ne oblače potpuno mornarski, već neke djelove nošnje izostave. S kape skinu cvijet, mjesto crnih obuju bijele čarape, ne opasuju čemer, niti nose kakvo oružje.

Kružat - Ovaj haljetak, koji se danas može naći samo u zabačenim mjestima, pravio se od crne svite. Sastoji se od dva dijela prsiju i jednog komada leđa. Prsa su postavljena crnom svitom u dubini od ivice za 10 cm, a ostali dio obložen je bijelim platnom.

Bile su dvije vrste kružata, zlatni za svečani i obični za radni dan. Oni su bili od istog materijala, samo je prvi bio ukrašen zlatom, a drugi crnim, svilenim gajtanima i imao je rukave.

Na zlatnom kružatu su oko vrata i niz prsa tri zlatna gajtana, a iza njih zlatni širit, širok 4 cm. Na prsima su iza širita zlatne grane i po pet bužeta, vodoravno prorezane, i optočene zlatnim gajtanima, koje su duge po 5 cm. Na vrhu svake bužete nalazi se po jedna mala izvezena grana. Još dublje na prsima su, najbolje strane, po pet većih srebrnih pozlaćenih puca, koja su stavljena u kružne bužete, opšivene zlatom, na razmaku jedna od druge za po 4 cm. Na nekim kružatima, kod imućnijih ljudi, bilo je i po dva puca u jednoj bužeti. Puca su služila za zakopčavanje i kao ukras.

Prilikom oblačenja kružat se oblačio preko košulje i presamićivao jedan kraj prsiju preko drugog. Zimi su se zakopčavala sva puca, a ljeti najčešće samo donje.

Nošnja peraške mornarice, Muzej Perast

ŽENSKA NOŠNJA U DOBROTI

Naziv nošnje i njeno rasprostranjenje - U Boki se ova nošnja od svog postanka zvala dobrotskom, mada je odavna bila rasprostranjena i van Dobrote: u Kotoru, Škaljarima, Mulu i donekle na Prčanju. Ovo ime dobila je vjerovatno po tome, što je ona u Dobroti, koja je nekad bila poznata po svom bogatstvu, najranije primljena, u jedno vrijeme bila ovdje najbolje zastupljena i kasnije odatle prenesena u Lastvu. Danas je najjače rasprostranjena, sa malom izmjenom, u Gornoj Lastvi, Tivtu i Donjoj Lastvi i poznata je pod imenom *Lastovska nošnja*.

Prije sto godina ovo je bila opšta narodna ženska nošnja u Dobroti, Kotoru, Škaljarima i na Mulu. Međutim, Prčanj je imao svoje narodno žensko odijelo, koje je samo u pogledu nekih haljetaka bilo slično ili istovjetno sa dobrotskim.

Ova se nošnja počela u Dobroti gubiti veoma rano, prije muške. Posljednja Dobrojka koja se u njoj vjenčala bila je, kažu, Ana Andrić sredinom XIX vijeka. Od ovog vremena rijetko se kad oblačila i sve više iščezava, tako da su danas u Dobroti sačuvana svega dva odijela, od kojih je samo jedno kompletno.

Ivanović Dobrilović Gizela i Verona

Porijeklo nošnje - U narodu postoji predanje da ova nošnja postoji u Boki od XVI vijeka. Nju su donijeli Bokelji sa Zapada, iz Španije ili Italije, u ono doba kada su obavljali živu trgovinu po Sredozemlju i prenosili mnoge materijalne tekovine u svoj kraj. Na ovo njeno zapadno porijeklo ukazuje i srebrni česalj kod mlade, koji je istovjetan kao kod nekih Španjolki. Zna se takođe, i to da su neke Dobrojke išle u svoje vrijeme u Veneciju, da prave odijela prema tamošnjim uzorcima. U svakom slučaju dobrotaska ženska nošnja postala je prema zapadnim uzorcima, koji su unekoliko izmijenjeni, prema ukusu i potrebi Dobrojki.

Istorijski razvoj nošnje - U ranija vremena nošnja je izrađivana od raznih materijala. Poznato je da je u XII i XIV vijeku pravljen od platna i sukna. U XV i XVI vijeku zahvaljujući pomorskoj trgovini, dobija se bolja vrsta čohe i izrađuju se lijepa muška i ženska odijela, poznata po svom dobrom kvalitetu. Već u XVII vijeku postojali su propisi, predviđeni i u Kotorskom statutu, kakva može biti nošnja, naročito ženska. Određene su bile granice raskošnoj nošnji, luksuzu. Jasni propisi određivali su koliko na broju, i kakvih odijela mogu imati nevjeste u prćiji.

Ženska nošnja iz Dobrote, Pomorski muzej Kotor

Iščezavanje nošnje u Dobroti - Usljed stranog uticaja i ekonomskog opadanja Boke krajem XIX vijeka, u Dobroti se napušta stara skupocjena nošnja, naročito ženska. Dobrojke počinju da prodaju svoju živopisnu i bogatu nošnju, koju najviše kupuju Lastovke, i djelimično Tivćanke. Vremenom, ova se nošnja, u Tivtu, Gornjoj i Donjoj Lastvi sve više širila, dok nije postala opštom, narodnom, i danas je ona ovdje najjače zastupljena u cijeloj Boki.

Izrada - Nošnju su najviše izrađivale žene kod svojih kuća, ali je bilo u Dobroti i u Kotoru za nju i pravih majstora, koji su radili i muška odijela. Žene pomoraca koje su pratile svoje muževe po brodovima, pravile su odijela i na strani, ponajčešće u Veneciji. U starije vrijeme žene su redovno izrađivale kod svojih kuća čarape, struke, čipke, razne vrste konaca: lanene, pamučne i svilene, kao i druge sitnije stvari. Krajem prošlog vijeka pominje se u Dobroti i neka Konavoka kao veoma vješta prelja i tkalja, koja je radila na stativama mnogo jednostavnijim nego što su današnje. Do izrade odijela, kao i do kvalitetnog materijala, uvijek se mnogo pazilo. Stoga je nošnja bila čvrsto sašivena i istrajna, tako da su majčina odijela često ostajala za njene kćeri.

Prilagođavanje prirodi - Nošnja je uglavnom izrađivana od tankog materijala i prilagođavana primorskoj klimi. Košulja je oko vrata bila jako isječena i obrubljena čipkom, prsa su bila slabo zaštićena, donji dio brana bio je veoma širok, glava je bila pokrivena bijelim faculetom (maramom), a ljeti Dobrojka bi redovno nosila mali suncobran, koji se smatrao za sastavni dio nošnje. Na kamižoli rukavi su pri vrhu imali veliki prorez, tako da su se mogli podvrnuti, u doba velikih vrućina. Za zimske hladnoće nije bilo nekog posebnog ogrtača. Radnim danom neki haljeci mogli su se i skinuti. I prema izradi ove nošnje može se zaključiti da je ona ponikla u nekom blagom primorskom kraju.

Nošnja kao ukras - U narodu se smatra da je dobrotška nošnja najljepša i najbogatija u cijeloj Boki. Ona je živopisna, lijepog kroja i ukusno ukrašena, - bez natrpanosti, srebrnim dugmadima, zlatnim širitima i gajtanima. Gornji dio nošnje pripijen je uz tijelo, a donji je jako širok, tako da se žena može sasvim slobodno kretati. Ona danas predstavlja uspomenu na dalju prošlost, značajnu po materijalnom bogatstvu, i služi ponekad kao ukras tijelu.

Nošnja kao zavjet - U mnogim bokeljskim crkvama, naročito u Dobroti i na Prčanju, nalaze se i danas nakiti, haljeci ili samo rukavi od kamižole, koje su žene radi blagoslova zavještale crkvi. Obično su mlađe žene zavještale odijela, a starije nakit. Dešavalo se ponekad da mlada zavješta svoje vjenčano odijelo crkvi drugog dana po vjenčanju. Takvih slučajeva na Prčanju bilo je nekoliko. Jedna mlada iz kuće Zrmanj, predala je 1700. god. drugog dana po vjenčanju, cijelo vjenčano odijelo na svečan način sabornoj crkvi. Nešto kasnije 1752. , to je isto uradila druga mlada, iz kuće Verona.

Haljeci su uvijek bili od zlatnog ili svilenog brokata, koji su nabavljali iz Venecije ili sa Orijenta. Njih su sveštenici držali u crkvi ili su od njih pravili neke crkvene stvari. Ponajčešće bi od njih izrađivali razne dijelove sveštenečkog odijela za službu u crkvi.

Starije žene, u slučaju bolesti ili pri kraju života, dale bi u crkvu neki nakit, obično minduše ili prsten. Bilo je slučajeva da jedna žena, naročito ako nebi imala kćeri, zavješta crkvi i po nekoliko komada raznog nakita.

Ko je sve nošnju nosio - nošnju je nosilo sve ženskinje, bez razlike na doba starosti, materijalno imovno stanje i položaj u društvu. Kod svih njih bili su isti haljeci i od istog materijala, samo su se jače razlikovali po bogatstvu ukrasa i boji. Kod mlađih žena preovlađivala je crvena, kod starijih kafena, a kod starih zatvoreno ljubičasta ili crna boja odijela. Nevjeste su nosile dosta nakita, a djevojke i žene mnogo manje.

Nenica Radoničić, model za »Zaručnicu iz Dobrote« Vlahu Bukovca

DJEVOJAČKO ODIJELO

Svakidašnje ljetno odijelo - Djevojka je kosu pleta u dvije pletenice ili u pundu i na glavu stavljala obično bijeli faculet, koji bi zavezala na potiljku. *Košulja* je bila od bijelog *kambrika*, ovalno iskinuta ispod vrata, sa širokim i dugim rukavima do same šake. Povrh nje oblačio se bran, koji je bio načinjen od šarenog kambrika (parheta), a bio je istog kroja kao i kod žene. Ponekad bi djevojka povrh gornjeg dijela brana obukla i župet (zumpet), bez rukava, na kome su leđa bila načinjena od običnog platna, a prsi od finog materijala, sa šest povećih srebrnih puca. Sprijeda je privezivala traversu, (pregača, kecelja) izrađenu od debljeg, obično raznobojnog materijala.

Svečano ljetno odijelo - Razlikovalo se od svakidašnjeg po tome što je imalo više haljetaka, bilo novije, ukrašenije i od boljeg materijala. Na glavi je bio bijeli ili svileni *inkolani faculet* (čvrst i dobro ispeglan).

Župet je bio istog kroja kao svakidašnji, samo su mu prsa bila izrađena od tankog crvenog ili plavog velura. Povrh župeta oblačila je *kamižolu*, s rukavima, načinjenu od crvene vunice. Bila je ukrašena zlatnim siritima niz prsa, oko ramena, niz rukave i oko šake. Na vrhovima rukava bili su duboki prorezi i na njima srebrna dugmad. Oko pasa, povrh brana, zavezala bi svilenu traversu u raznim bojama. Na nogama su bile crvene, pamučne ili svilene bječve i niske, crvene cipele ili papuče obično izvezene zlatnom žicom.

Zimsko odijelo, svakidašnje i svečano - Uglavnom je bilo isto kao i ljeti. Djevojka se obično nije mnogo kitila, najviše uši. Između 5-6. godine majka bi joj stavila u uši zlatne obručiće, koje je u četrnaestoj godini zamjenjivala *brnicama*, raznog oblika i veličine. Bogatije djevojke nosile su još kolanu oko vrata, broš na prsima, narukvice za šakom i prstenje na rukama.

Iz starih škrinja - Pomorski muzej Kotor

VJENČANO ODIJELO

Anka Visković Radimir

Uoči dana vjenčanja mladoj su pleli kosu u kotolac, pundžu, koju je obično nosila osam dana, dok bi gozba trajala. Neka vještija žena podijelila bi joj kosu po sredini glave, otprilike na dva jednaka dijela, koje bi pleli od samog početka, sa po jednom roze svilenom mrežicom u dva *dreca*, pletenice. Mrežice bi plela sa kosom da bi pletenice bile čvršće i da bi češalj u njima jače stajao. Zatim bi joj unakrstili pletenice na potiljku i savili ih u kotolac.

Na kotolac se stavljala *kukuljica*, načinjena od tankog platna, kao mali kušin, koja bi se ozgor pokrila crnom, svilenom mrežicom. Ona je bila kružnog oblika, po sredini ispupčena i imala je unaokolo neke male vrpce, kojima bi se pričvrstila za kosu. U kukuljicu mlada bi zabola, u obliku koncentričnih krugova, oko sto srebrnih, pozlaćenih igala, razne veličine, tako da su prema sredini išle sve veće. Na najvećoj od njih, koja je predstavljala središte kukuljice, bile su omanje, pozlaćene trepetljike.

U kasnije vrijeme, broj igala se znatno smanjio, na 6-12 komada. Bilo je, štoviše, slučajeva da mlada nosi u kosi samo jednu iglu, zlatnu ili srebrnu, prema imovnom stanju, koja je bila ručni, obično domaći rad. Igla je bila duga oko 11 cm, i imala je na vrhu glavu, čiji je obim oznosio oko 6 cm. Na vrhu glavne zlatne igle bilo je obično zrno bisera.

Pozadi desnog uha mlada je stavljala u kosu srebrni cvijet. On se sastojao od 5 spiralnih krugova, dugih po 8 cm, koji polaze iz jednog čvora, i svaki od njih nosi na vrhu po jedno omanje zadebljanje na kome se nalazi po jedno ispupčenje. Donji dio igle, koji je dug 11 cm, četvrtast je i usukan da bi se čvršće držao u kosi. Težina jednog izmjenjenog cvijeta iznosi 16 grama.

Iznad kukuljice zabadao se u kosu veliki srebrni češalj, koji je mogao biti raznog oblika i razne veličine. Svi su oni bili ovalno svedeni, da bi bolje stajali uz glavu. Jedan od

njih, koji je od većih, dug je 12, a širok 15 cm. Ima 16 igala, od kojih su dvije krajnje, radi čvrstine nešto šire, a sve su unutrašnje oble. Gornji dio češlja, koji je širok 5 cm i u kome su igle zaletovane, ukrašen je mnogim grančicama, listovima i cvjetovima. Težina ovog češlja iznosi 100 grama. Ovi su češljevi nabavljeni najviše u Trstu.

U kasnije vrijeme, mlade iz bogatijih i uglednijih kuća stavljale su obično mjesto srebrnog cvijeta u kosu dvije kokarde, jednu iznad desnog, a drugu iznad lijevog uha.

Kokarde su bile načinjene od bijele i crvene trake, širine svaka po 5 cm, u obliku cvijeta, sa zlatnim tučkom, načinjen od žute trake, širine 1,5 cm.

Petarulić - Povrh lakog i tankog bustina, mlada je oblačila mjesto košulje petarulić, napravljen od bijelog tila ili svile. On se sastoji iz dva dijela - prsiju i leđa, između kojih je otvor za provlačenje glave. Bio je bez rukava, a dosežao je do niže pasa. Po dnu je bila lastika ili obična vrpca za stezanje oko tijela. Na prsima su bila obično dva mala porubčića, koje je pokrivala kamižola. Oko vrata je bila dobrotaska ili venecijanska čipka, zupčasto izrađena, na kojoj su bila, u obliku polukruga dva zlatna veza.

Bran (Braham) - Povrh petarulića došao bi gornji dio brana, koji je kod mlade bio izrađen od crvene vunice, sav osut istobojućim šarama u obliku piramida. On se sastoji iz gornjeg i donjeg dijela, od *stana* i *suknje*. Ova dva dijela, koji su od istog materijala, sastaju se iznad samog pasa. Preko njihovog sastava sašivena je traka u obliku pojasa od istog materijala, široka oko 10 cm.

Stan je uzan i pripijen zu tijelo sav je postavljen bijelim *butanom*. Sastoji se iz leđa i dvije *bretele*, naramenice, koje drže bran. Leđa su široka oko 15 cm a *bretele* po 7 cm.

Suknja je donji dio brana, od pasa do stopala. Sastoji se iz pet *polica* svaka široka po 75 cm. Na cijeloj svojoj dužini. Sve su one uzduž namrskane na sitne plisire, široke po pola santimetra. Oko pasa suknja je skupljena prema debljini žene, a dolje ima u obimu oko 3,10 m. Pri dnu je načinjen *krkolić*, *falda*, *pjeta*, koja je široka oko 16 cm. Ona pada do crvenog *paspulja*, *poskuća*, široka 4 cm koje je po dnu brana. Sprijeda, po sredini pasa načinjen je *razrez*, dug oko 34 cm na kome su, na vrhu i po sredini, po desnoj strani po jedna petlja, a po lijevoj po dvije bijele ili crvene *firizele*, *vezalice*, koje služe za vezivanje.

Prilikom izrade brana, suknja se kroji za 32 cm duže nego što se nosi, tako da se od tog dijela načini *pjeta*. Police se sitno naberu rukom na plisire, svi jednake širine i svi redovi na istom razmaku. Ukoliko su plisiri sitniji, smatra se da je utoliko bran ljepši. Pri dnu se zakači neki teži predmet, i onda se bran stavi da visi iznad kazana vrele vode. Kada se dovoljno ovlaži skine se i tek se onda vade iz njega konci kojima su načinjeni plisiri.

Župet - Povrh petarulića i gornjeg dijela brana mlada je oblačila župet ili, kako se nekad čuje u narodu, naročito u Lastvi, žumpet. On se sastoji iz dva komada prsiju, načinjenog od crvenog ili zelenog velura, i dva komada leđa, koji su obično od bijelog platna. Sav je postavljen bijelim platnom. Njegova dužina je do samog pasa. Prsa su po sredini usko izrezana, tako da su načinjena dva oštra isječka, *ponte*, sa vrhovima prema grlu. Širina jednog komada prsiju nije velika, pri ramenu oko 5 cm. A dolje oko 17 cm tako da se ne mogu sastaviti. Sav prednji dio župeta je ukrašen zlatom. Pored samog ruba su, niz prsa, i donekle po dnu, tri zlatna gajtana, prišiveni jedan uz drugi, a iza njih je, na malom razmaku, zlatni širit, širok 4 cm. Ostali dio prsiju izvezen je zlatnim krivacima na razne načine.

Župeti su se zakopčavali najčešće pomoću puca (botuna), a bilo ih je, naročito u kasnije vrijeme, i sa fjubom. Uvijek je bilo sedam srebrnih ili pozlaćenih puca, veličine oraha. Ona su bila na desnoj, a bužete, široke po 3 cm na lijevoj strani. Puca su imala podužu srebrnu petlju, s rupicom na vrhu, kroz koju se provlačila jedna zajednička ružičasta ili bijela vrpca, čiji bi se krajevi zavezali u obliku fjoka.

Mjesto puca bila je nekada na dnu prsi fjuba, sastavljena od tri srebrne ploče. Dvije su od njih, u nastavku jedna druge, na lijevoj, a treća na desnoj strani. Svaka je od njih duga po 5, a široka, kako gdje, od 6 do 8 cm. Po sredini ovih ploča je po jedna ljudska figura. Prilikom oblačenja župeta lijevi dio fjube se zakopča na desni.

Kamižola - Preko župeta oblačila se kamižola, načinjena od velura višnjaste boje, koja se sastoji od dva komada prsiju, jednog komada leđa, i dva rukava iz po dva komada. Svi su komadi postavljeni običnim bijelim platnom, osim donjih dijelova rukava, gdje je šareno platno ili tanak štof u raznim bojama. Ona je duga do ispod samog pasa i komotno pada niz tijelo. Oko vrata je ovalno iskinuta, a prsa su po sredini oštrim isječkom podjeljeni na dva dijela, gornji, širok oko 15 cm, i donji širok oko 30 cm. Rukavi su dugi do same šake, a široki su u gornjem dijelu oko 17, a pri samom vrhu oko 10 cm. Na njima su prorezi, duboko do lakta, sa po 12 velikih srebrnih ili, kod bogatijih, pozlaćenih puca, koja služe za zakopčavanje i kao ukras. Vrhovi rukava su se, prilikom oblačenja, zavrtali do kraja proreza.

Oko vrata, niz prsa i duž obje strane proreza na rukavima su prišiveni zlatni ili srebrni širiti, široki po tri cm. Iza šake su, na vrhovima rukava, po tri zlatna širita, jedan do drugog, široki po 2-3 cm. Na sastavu svih komada kamižole prišiven je po jedan zlatni širit, širok 2 cm. Tako da se nijedan šav ne vidi.

Na kamižolama mladih, iz bogatijih i uglednijih kuća, u kasnije vrijeme, bile su još i dvije kokarde, iste kao one u kosi, koje su stavljane na leđa, na sastave rukava i leđa ovog haljetka.

Traversa - Mlada je nosila obično bijelu traversu, načinjenu od tila, kao peturalić i narukvice. Bila je duga do ispod sredine nogu, veoma široka, tako da je pokrivala skoro tri dijela brana i u gornjem dijelu nabrana na falde. Sva je bila osuta cvjetovima, koji su mogli biti razne boje i veličine. Duž tri ivice, ozdo i sa strana, bila je ukrašena zlatnom čipkom, širokom 5-6 cm.

Prilikom oblačenja traversa se zavezivala oko pasa sa dvije gurdjelice, koje bi se zavezivale pozadi u obliku fjoka. Traverse su najviše nabavljane u Veneciji.

Pojas - Oko pasa mlada je nosila u posljednje vrijeme pojas, dug oko 2,25 m, a širok 9 cm. On se sastoji iz tri dijela: zlatne borde u sredini, protkane crvenom svilom i dvije zlatne čipke sa strana, izrađene kao na traversi.

Pojas se opasivao samo jedanput oko pasa, tako da su se oba dijela sastajala na lijevoj strani, desni preko lijevog, odakle bi visili niz traversu..

Na njihov sastav stavila bi se kokarda, ista kao na glavi, koja bi se iglom pričvrstila za oba kraja pojasa i držala bi ga da ne padne. Bilo je mladih koje bi sprijeda nosile još jedan dio pojasa, koji bi prikacile za glavni sa unutrašnje strane.

Prema narodnom kazivanju, mlada u starije vrijeme nije nosila kokarde ni pojas. Ovi su dijelovi nošnje nastali tek u kasnije vrijeme, svakako pod uticajem sa strane. Vjerovatno da oni nisu bili ni opšte narodna svojina, već su ih nosile samo mlade iz bogatijih i gospodskih kuća, možda samo u Dobroti.

Bječve i crevlje - Obično je mlada nosila crvene pamučne bječve, pletene kod kuće jednostavno, bez ikakvih ukrasa. Povrh njih je obuvala kupovne niske crevlje (muljice) izrađene od crvene kože. Mjesto cipela mnoge su nosile papuče, kako što se i danas viđaju u Lastvi, koje su pravljene od kože i crvene svite. Na papučama je peta visoka oko 3 cm, a lesica i dio iza pete izvezeni su zlatnom žicom, u obliku većih i manjih grana. Na lesici su obično tri zlatne grane, okrenute ka prstima, od kojih je središnja najveća. Na peti se svuda unaokolo nalazi vez, mnogo grublji nego na lesici.

*Dobrotska nošnja
iz etnografske zbirke porodice Radimir*

Ženski srebrni ćemer, Muzej Perast

Dio ženskog srebrnog pojasa, Muzej Perast

Ženski srebrni ćemer, Muzej Perast

NAKIT

Mlada je uvijek nastojala da ima što više nakita, koji joj je uglavnom kupovala rodbina. Ako nije imala svoj za dan vjenčanja, pozajmljivala je tuđi, obično u najbliže svoje.

U ušima mlada je uvijek nosila brnice, koje su ranije bile duge 4-5 cm. A kasnije kružnog oblika. U starinskim brnicama, kod bogatijih mlada, bili su obično dijamanti i perle.

Oko vrata nosile su zlatnu kolanu, sastavljenu od malih komada u obliku lanca. Ona je ponekad bila toliko duga da je mlada mogla da je omota nekoliko puta oko vrata.

Sastojala se od 2 do 5 struka sa medaljonom pod grlom, u kome su bogatije imale brilijant. Dugu kolanu stavljala je mlada preko glave, a kratku je zakopčavala iza vrata pomoću pasete, naročitog patenta. Pri kolani stavila bi zlatni sat, koji je držala u džepu nekog haljetka. Bogatija mlada nosila je još oko grla i bisere, veličine pirinča, nanizane na konac. U prsima pri petaruliću, pripučila bi zlatni *pontapet* (broš, fermalj) ovalnog ili kružnog oblika, s brilijantom u sredini.

Iza šake nosila je *zlatnu brazletnu* (braculet) široku 4-5 cm, a na prstima zlatne prstene.

Narukvice

Kada bi se mlada potpuno obukla i nakitila, navukla bi na ruke, ispod kamižole, narukvice, načinjene od bijelog tila i čipke kao i petarulić. One su bile i široke na cijeloj svojoj širini po pola metra. Kroz gornji dio narukvice provlačila se vrpca, kojom bi se ona namrskala i čvrsto vezala iznad lakta. Na vrhu narukvice bila je dobrotska ili venecijanska čipka, široka 3 cm. Po sredini narukvice, bio je pravi volan, načinjen također od tila, širok 7 cm, koji se završavao čipkom, iste širine i izrade kao donji. Na taj način donji dio narukvice bio je dvostruk, bogat, težak i zato je lijepo padao.

Suncobran

Sa vjenčanim odijelom išao je još i suncobran, koji je imala svaka imućnija kuća, i koji su svatovi donosili mladoj. Pod njim su išli samo mlada i djever, koji ga je nosio. Suncobran ima drveni štap, dug 96 cm i osam drvenih štapića na kojima je razapeto raznobojno svileno platno, s jednom bijelom linijom svuda unaokolo, na dubini 1 cm od ivice. Njegov prečnik, kada se otvori, iznosi 70 cm.

ODIJELO UDATIH ŽENA

Žena je uglavnom nosila iste haljine kao mlada, samo su bile druge boje. Štaviše, i kod udatih žena razlikovala se boja njihovih odijela prema njihovom dobu starosti.

Svečano odijelo ljeti i zimi, bilo je isto, a svakidašnje je pravljeno od prostije materije ili je oblačeno, iznošeno praznično.

Mlađe žene, najdalje do 40 godina starosti, radnim danom plele su kosu u pletenicu i obično je nosile u punđu, kotolaču.

Ako je koja imala jako dugu kosu, da je nebi lako mogla održati u kotolaču, unakrstila bi pletenice na potiljku, omotala ih oko glave i pripučila ih na vrhu čela ili drugdje, prema njihovoj dužini. Starije žene su redovno omotavale pletenice oko glave.

Radnim danom žena bi zavezala glavu običnim bijelim faculetom. U kući starije žene, sa slabom kosom, nosile su na glavi cacare, načinjene od bijele tele. One su imale oblik dječje kape, a sprijeda i pozadi bile su na njima rekami. Stoga se u kasnije vrijeme kada su već nestale i kada se htjela istaći vrijednost starijih žena govorilo:

„cacare se već ne nose
tankim koncem izvezene“

Povrh cacare žena bi stavila mali, bijeli faculet, koji bi zavila pod grlom.

Eksponati iz etnografske zbirke - Pomorskog muzeja Kotor: nakit, dio nošnje, cacara

U svečanim prilikama, kada je žena išla u crkvu ili kod prijatelja, stavljala je u kosu veliki česalj, a na glavu bijeli *inkolani faculet*, načinjen od tankog kupovnog *paćela*.

Faculet je obično imao oblik kvadrata, rijetko kada pravougaonika, sa *merlima* svuda unaokolo, širokim po 5 cm. Kod bogatijih žena merla su bila znatno šira. Faculet je uvijek bio kolan i pažljivo ispeglan što je radila neka vještija žena. Prvobitno bi platno pokvasila vodom u kojoj bi dobro skuvala pirinač, a zatim ga peglala dok unekoliko ne očvrstne.

Prilikom upotrebe faculeta žena bi ga presavila napola, stavila ga u obliku špica dublje iznad čela, preko ušiju i zavezala ga jedanput iza glave. Nekog naročitog ukrašavanja glave, kao kod mlade, nije bilo.

Mjesto petarulića, udata žena nosila je košulju, načinjenu od bijelog tila ili svile. Ona je bila duga oko 6 cm (?), a njeni rukavi, čija je širina iznosila oko 28 cm, dosegali su do same šake i imali su na vrhovima dobrotsku čipku. Oko vrata bila je duboko ovalno iskinuta i prišivena čipka svuda okolo do pasa. Na prsima su bile dvije tanke, bijele špigete, vrpce, koje bi se provlačile kroz čipke i zavezale.

Rukavi na kamižoli, od lakta do šake, imali su narukvice, sa čipkama na vrhovima, ali su bile znatno manje nego kod mlade.

Župet je bio istog kroja kao kod mlade, ali obično manje ukrašen.

Boja odijela kod svih žena nije bila ista, već se razlikovala prema godinama starosti. Kod mladih žena, za 10-15 godina poslije udaje, boja odijela bila je pretežno crvena, kod sredovječnih kafena, a kod starih koje bi navršile šezdeset godina, zatvoreno tamna ili crna.

U Kotoru su žene nosile zimi, sudeći po jednoj slici iz 1870. godine povrh ove nošnje još dva haljetka, bijeli veo na glavi i tamni ogrtač oko ramena.

Dobrotska nošnja udate žene

ODIJELO U ŽALOSTI

U znak veće žalosti žena je nosila crno odijelo, bijeli nekolani faculet bez čipke, skinula bi obično nakit sa sebe, zadržala bi samo brnice sa crnim kamenom i nije išla ni na kakvo veselje. U crnini je bila obično od jedne do tri godine, prema težini žalosti. Za ocem, majkom, bratom i sestrom nosila je crninu jednu, za mužem i djecom obavezno tri godine nekad i više. Ponajčešće bi je skinula povodom nekog veselja u kući, kada bi ženila sina ili udavala kćer. Bivalo je slučajeva da majka kojoj pomru sva djeca ne skida crninu do smrti.

Dobrotska nošnja udovice

Mjesto bijelog faculeta neke su nosile crnu veletu, veo, načinjenu od svile, ili, u slučaju veće žalosti, izatkanu od običnog konca. Prva je najviše nabavljana sa strane, a druga je izrađivana u Boki. Obje su bile jednake veličine, duge po 1,5 m a široke 85 cm. Žena bi je, prilikom stavljanja na glavu, presavila na dva jednaka dijela, tako da duži dođe donji a kraći gornji, a onda bi je zavezala pod grlom. Ostale haljetke, bran, zupet i kamižolu, pravili su od crne ili tamnoljubičaste svite, bez zlata i bez ikakvog drugog sjaja, a bječve su mašćene u crno.

Ukopno odijelo - Udata žena, bez obzira na godine starosti, sahranjivana je u svom vjenčanom odijelu. Nakit bi s nje skinuli u kući ili pred crkvom. Ovaj običaj trajao je doskora.

Crteži nošnji iz Škaljara i Risna, Boka Kotorska

Metodološke napomene o nekim izmjenama

- Poetski tekstovi su lektorisani na ijekavicu, sa namjerno ostavljenim arhaizmima i dijalektima ikavice, ekavice i ijekavice, kao i lokalizmima u crnogorskom jeziku.
- Ispoštovana je pravopisna forma vezana za naratorske dijelove u tekstu, apozicije, imperativne rečenice i ostalo, uz korišćenje dijakritika i znakova interpunkcije, a da se suština originalnog zapisa poetskog teksta ne promijeni.
- Poneke riječi su ostavljene onako kako stoji u notnom zapisu, iako se pravopisno pišu drugačije, ali su njima dodavani apostrofi, kako bi se forma ispoštovala a suština sačuvala.
- Nakon detaljnih promišljanja, odlučeno je da nazive pjesama po Kuhaču, čiji se naslov ne poklapa sa početkom prve melostrofe, ostavimo u originalu ili da ispod napišemo originalni naziv u zagradi, a evo i zašto. Knjige iz kojih je gospodin Katavić radio Kuhačeve zapise su publikovane počev od 1878. godine (tiskara C. Albrechta, Zagreb), a to su, ujedno, najstariji dokumenti po kojima je radio, pa da na neki način ne bi „oskrnavio“ originalnost, autentičnost, pa i jezik tog vremena, tako je i odlučio. Isto tako, g. Katavić misli da će i budućim obrađivačima i etnomuzikolozima biti lakše da pronađu pjesmu po starom nazivu.
- Mnoge pjesme imaju duge poetske tekstove, koje g. Katavić ne koristi u cjelosti u svojim obradama. Otuda su odabrani dijelovi pjesama istaknuti boldom i kurzivom.
- U priložima o nošnjama Jovana Vukmanovića iz 1953. godine intervenisali smo minimalno, u cilju očuvanja autentičnosti teksta.

Literatura

- Ajdačić, Dejan. 2007a. Čudesno drvo u narodnim pesmama balkanskih Slovena. *Projekat Rastko. Biblioteka srpske kulture*. <http://www.rastko.rs/rastko/delo/10043> [pristupljeno 10. marta 2011].
- Ajdačić, Dejan. 2007b. O vilama u narodnim baladama. *Projekat Rastko. Biblioteka srpske kulture*. <http://www.rastko.rs/rastko/delo/10032> (pristupljeno 1. maja 2017.).
- Alačević, Miroslav i Grgur Zarbarini. 1888. *Narodne pjesme [iz Boke Kotorske]*. Rukopis u arhivu Odsjeka za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sign. MH 177b, 274–298.
- Ansambel *Bokelji*, uz pratnju Narodnog orkestra Radio televizije Titograd. 1978. Milena (Uraniću rano ja). LP *Ansambel Bokelji*, Herceg Novi. Beograd: PGP RTB. LP. 1485: br. B3. www.youtube.com/watch?v=4PRFiui5IKY (pristupljeno 7. februara 2018). Gornja terca!!!
- Антовић, Ивана. 2007. Опера „Балканска царица“ Дионизија де Сарна Сан Ђорђа настала у Котору 1890. године. *Зборник радова*, бр. 27. 291–304.
- Bersa, Vladoje. 1944 [1906–1907]. *Zbirka narodnih pjevakā* (iz Dalmacije). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Bezić, Jerko. 1977. „Dalmatinska folklorna gradska pjesma kao predmet etnomuzikološkog istraživanja.“ *Narodna umjetnost* vol. 14, broj 1. Zagreb; Institut za etnologiju i folkloristiku, 23–54.
- Bezić, Jerko. 1991. „Vokalna i vokalno-instrumentalna folklorna glazba otoka Hvara“. *Zbornik radova 29. kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije*, Hvar 16–20. X. 1982. T. Đurić ur. Zagreb: Hrvatsko društvo folklorista, 53–60.
- Bonifačić–Rožin, Nikola. 1965–65. Svadbena dramatika u Dubrovačkom primorju. *Narodna umjetnost*, br. 3, sv. 1. Zagreb: 39–73.
- Braić Ugrinić, Tina. 2016/2018. Imeilovi poslani Zlati Marjanović, 14. april/ 5. mart.
- Buble, Nikola. 1990. Vokalna folklorna glazba Trogira i Donjih Kaštela od 1875 do 1975. *Čakavska rič*, 18, 2, Split: Književni krug, 51–108.
- Butorac, Pavao. 1941. *Tripunjdansko kolo*. Kotor: Naklada Plemenitog Tijela Bokeljske Mornarice.
- Butorac, Pavao. 2011 [uglavnom pisano između dva svjetska rata]. *Kulturna povijest grada Perasta*. Zagreb: Durieux.
- Cvetko, Dragutin. 1984. *Južni Sloveni u istoriji evropske muzike*. Beograd: Nolit.
- Чайкановић, Веселин. 1994. Речник српских народних веровања о биљкама. Рукопис приредио и допунио Војислав Ђурић. Веселин Чайкановић, *Сабрана дела из српске религије и митологије*, књ. четврта, Београд, Српска књижевна задруга, БИГЗ, Просвета, Партенон М.А.М., <http://en.calameo.com/read/0003685146a4e08529aef> [pristupljeno 27. jula 2014].

- Čoralić, Lovorka. 2000. Iz prošlosti Boke: Dobrotski rodovi i hrvatska Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 42. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 221–260.
- Deželić, Gjuro Stjepan. 1865. *Pjesmarica ili sbirka rado pjevanih pjesama*. Zagreb: Naklada i tisak Dragutina Albrechta, br. 585, 718–719.
- Dušanka Labor – Ljubio se beli golub sa golubicom. s. a.]. Muzička šarenica.
<http://www.youtube.com/watch?v=glBZCdPwXZs> [pristupljeno 25. oktobra 2015].
- Dionyssiou, Zoe. 2018. Imejl upućen Zlati Marjanović, 28. februara.
- Петковић, Гордана. 2002. *Градске пјесме из Старе Подгорице*. Подгорица: Институт за музикологију и етномузикологију Црне Горе.
- Ђ. П. с. .] Шлезингер, Јосиф. *енциклопедија Српског народног позоришта*.
<http://www.snp.org.rs/enciklopedija/?p=16247> (pristupljeno 3. februara 2018).
- Ђорђевић, Владимир Р. 1929. Неколико речи о игрању и певању у Херцег Новоме. *Гласник етнографског музеја у Београду*, књ. 4. Београд: Етнографски музеј, 18–28.
- Fisković, Svito. 1993. Nekoliko narodnih pjesama 19. stoljeća iz Orebića. *Čakavska rič br. 1*, Polugodišnjak za proučavanje čakavske riči. Split: Književni krug, 3–21.
- Gregović, Nikola. 2006. *Antologija klapskih pjesama*. Kotor: izdanje autora. Ivanišević, Marija. 2015. Intervju sa Zlatom Marjanović. *Stoliv*, 28. juni.
- Илијин, Милица. 1953. Народне игре у Боки Которској: на Прчању, у Доброти, Шкаљарима, Богдашићима, Горњој Ластви и Горњем Столиву. *Споменик* 103, Београд: САНУ, 247–256.
- Jilek, Franjo. 1894. *Vienac hrvatskih pjesama: sbirka 50 izabranih hrvatskih popjevaka: za glasovir dvoručno i s riečima udesio*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Јовић Милетић, Александра. 2011. *Почетно музичко описмењавање на српском музичком језику*. Београд: Дијамант принт.
- Kalezić-Đuričković, Sofija. 2015. Braća Zanočić kao predstavnici racionalizma na tlu Crnogorskog primorja. *Matica crnogorska br. 64*, Podgorica: 137–152.
- Katavić, Mario i Nataša. 2018. Intervju sa Zlatom Marjanović, 9. februara.
- Карацић, Вук Стеф. 1841. *Српске народне пјесме*. Књига прва у којој су различне женске пјесме. Беч: штампарија Јерменског манастира.
- Kefalliniaki horodia*. 1971. *Χορωδία-Τζατζαμινιά μου*.
<http://www.youtube.com/watch?v=nWCrYMZnqF8> (pristupljeno 9. februara 2018).
- Kojadinović, Gordana. [s. a.] *Sinoć kad je pao mrak*.
http://www.youtube.com/watch?v=_KV6YEvl0iQ (pristupljeno 7. februara 2018).
- Kovačević, Milan. 2015. Imejl poslat Zlati Marjanović, 31. oktobar.
- Kovačević, Milan. 2015. *Lirica br. 3: Klapska pjesma bokeljskih autora XX vijeka*. Kotor: NVO Međunarodni festival klapa Perast.

- Kovačević, Milan. 2017. *Lirica br. 5: Priče o moru*. Perast: NVO Međunarodni festival klapa Perast.
- Kuba, Ludvik. 1890, 1892. „Pjesme iz Dalmacije. Brojeva 1–249.“ *Rukopis u arhivu Odsjeka za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu*.
- Klapa *Volosko*. [s. a.]. Uranit ću rano ja. <http://www.youtube.com/watch?v=yXeSnYXalQg> (pristupljeno 7. februara 2018).
- Klapa *Lindo*. 1987. *Izišla je zelena naranča*. [Snimak TV Zagreb. Izvedba na finalnoj večeri Festivala dalmatinskih klapa u Omišu 1987.]. (objavljeno 2012: www.youtube.com/watch?v=aZacyZiRPI) [pristupljeno 25. oktobra 2015].
- Klapa *Lindo N*. 2006. *Izašla je zelena naranča*. Dvostruki CD *Antologija 1978.–2006*. Zagreb: Aquarius Records, HDS/BIEM CD 126–06. CD 1: br. 17.
- Klapa *Kapric*. 2013 *Turinjica konja jaše*. Smotra klapa, sv. Filip i Jakov. Objavljeno 28. jula 2013. <http://www.youtube.com/watch?v=8vfUlxCrwXk> [pristupljeno 7. oktobra 2015].
- Klapa *Karampana*. 1982. *Karampano, lijepo ti je ime*. LP i kasete. Karampana (Kotor), Međunarodni festival klapa Perast http://festivalklapaperast.com/fest/index.php?option=com_content&fask=view&id=89 [pristupljeno 6. oktobra 2015].
- Klapa *Stari kapetan*. Otvori prozor, milena moja. <http://www.youtube.com/watch?v=4hGX3n9v514> (pristupljeno 9. februara 2018).
- Klapa *Fumari*. 2014. Uranit ću rano ja. Koncert *Pjesme s otoka* u Veloj Luci, 30. Avgust. <http://www.youtube.com/watch?v=EysBvJqKSzg> (pristupljeno 7. februara 2018).
- Klapa *Tučepi*. Otvori prozor milena moja. <http://www.youtube.com/watch?v=ankxUPY8dLQ> (pristupljeno 9. februara 2018).
- Klapa *Šibenik*. Uranit ću rano ja. [s. a.] <http://www.youtube.com/watch?v=GXMEpQogpTU> (pristupljeno 7. februara 2018).
- Kraljice Bodroga*. [s. a.]. Moja mama ćilim tka. <http://www.youtube.com/watch?v=dRAR7jByPGw> (pristupljeno 11. februara).
- Krnjević, Hatidža. 1992a. Bugarštice. *Rečnik književnih termina*. Dragiša Živković (ur.). Beograd: Nolit, 97–98.
- Kuba, Ludvik. 1890, 1892. „Pjesme iz Dalmacije. Brojeva 1–249.“ *Rukopis u arhivu Odsjeka za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu*.
- Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1847. *Pesme; s dodatkom narodnih pesmah puka harvatskoga*. Zagreb: Tiskom kr. Pov. Ilir. N. tiskarne Dra Ljudevita Gaja.
- Кулишић, Шпиро. 1953. Етнолошка испитивања у Боки Которској: претходна саопштења. *Споменик* 103, Београд: САНУ, 195–213.
- Kuhač, Franjo Š. 1878–1881. *Južno-slovjenske narodne pōpievke, knj. I–IV*. Zagreb: izdanja autora. [knj. I: 1878; knj. II: 1879; knj. III: 1880; knj. IV: 1881].

- Kuhač, Franjo Š. 1941. *Južno-slovenske narodne popievke, knj. V*. Ur. Božidar Širola i Vladoje Dukat. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Kurelac Fran. 1871. *Jačke ili narodne pesme prostoga i neprostoga puka hrvatskog po župah Šoprunskoj, Mošonjskoj i Železnoj na Ugrih*. Zagreb: Slovi Dragutina Albrechta.
- Lazzari, Brno. 1889. *Narodne pjesme (ženske)[iz Prčanja]*. Rukopis u arhivu Odsjeka za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sign. MH 150.
- Lipovac Radulović, Vesna. 1981. *Romanizmi u Crnoj Gori: Jugoistočni dio Boke Kotorske*. Cetinje: IŠRO Obod; Titograd NIO Pobjeda.
- Lirica br. 2. 2014. *Nove klapske pjesme sa VIII–XIII Međunarodnog festivala klapa u Perastu*. Izvršni ur. Milan Kovačević. Perast: NVO Međunarodni festival klapa.
- Lirica br. 3. 2015. *Klupska pjesma bokeljskih autora XX vijeka*. Izvršni ur. Milan Kovačević. Perast: NVO Međunarodni festival klapa.
- Mala Floramyte - *Ti tvoji zubići*. 1962. [youtube.com/watch?v=erPGc1P8HYo](https://www.youtube.com/watch?v=erPGc1P8HYo) (pristupljeno 9. februara 2018).
- Марјановић, Злата. 2000. Јован Милошевић као мелограф. : Милошевић, Јован. *Записи народних пјесама из Црне Горе*. Подгорица: Удружење композитора: 3–20.
- Марјановић, Злата. 2008. Континуитет и развој музичке традиције Црногорског приморја са залеђем, на примеру грбљског певања, али и Миодраг Васиљевић је ипак био у Грбљу! У Зборнику радова са научног скупа „Дани Владе С, Милошевића“, Бања Лука. Академија умјетности Бања Лука, Музиколошко друштво Републике Српске, 179–196.
- Марјановић, Злата. 2011. *Народна музика Боке Которске и Црногорског приморја*. Докторска дисертација. Београд: Факултет музичке уметности.
- Марјановић, Злата. 2013. Трагом једног мелодијског обрасца. *Гласник етнографског музеја у Београду*, књ. 77. Београд: Етнографски музеј, 227–250.
- Marjanović, Zlata. 2016. „Peraški poј po Dioniziju De Sarnu San Đorđu.“ *Lirica: Dionisio De Sarno San Giorgio. Uspomena iz Perasta (1896. G). Br. 4*. Urednik Milan Kovačević. Perast: NVO Međunarodni festival klapa Perast, 26-142.
- Марјановић, Злата. 2016. *Приморју на велико знамење: одабрани радови о музичкој традицији Боке Которске, Грбља, Будве, Маина, Побора, Брајића, Паштровића и Спича*. Београд–Петровац на Мору: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића „Дробни пијесак“ у Београду, Друштво за културни развој „Бауо“.
- Марјановић, Злата. 2017. Од почаснице до жуђења у љубави: неке особине паштровског певачког наслеђа. *Часопис Бока 37: зборник радова из науке, културе и умјетности*. Херцег Нови: ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег Нови, 87–126.

- Marjanović, Zlata. 2018. Paštrovska vila u dunavskom odrazu: pesma *Primorkinja konja jaše* kao primer *paštrovskog* vokalnog dijalekta u okviru tradicije starijeg sloja primorskog stanovništva. *Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije „Muzičko nasljeđe Crne Gore“*, održane od 29. do 31. avgusta na Cetinju, u štampi.
- Marošević, Grozdana. 1989. Kuhačeva etnomuzikološka zadužbina. *Narodna umjetnost*, 26. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 107–154.
- Marošević, Grozdana. 2002. Korčulanska moreška, ruggiero i spagnoletta. *Narodna umjetnost* 39/2. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 111–140.
- Martinović, Jovan J. [ur]. 2010. Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa. Kotor: Bokeljska mornarica.
- Матјан, Вида. 1984. *Игре и пјесме Доброте и Шкаљара*. Титоград: Побједа; Цетиње Обод.
- M. Milovan. 2010. Slike starog Beograda 1850–1960. *Forum Skyscrapercity.com*. <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=406398&page=943> (pristupljeno 9. februara 2018).
- Milošević, Miloš. 1976. 80. godina Vide Matjan. *Zvuk: Jugoslavenski muzički časopis*. Beograd, Sarajevo: Savez Organizacija Kompozitora Jugoslavije, Savez kompozitora Jugoslavije. 60-66.
- Milošević, Miloš. 1982. Tripo Tomas. *Muzičke teme i portreti*. Titograd: CANU.
- Milošević, Miloš. 1983. Dionizije De Sarno San Dordo: sa naročitim osvrtom na muzičko djelovanje u Kotoru, 1886–1892. godine. *Muzičke teme i portreti*. Titograd; CANU (Beograd: Prosveta), 83–131.
- Milošević, Miloš. 1995. *Proslava Svetoga Tripuna*. Kotor.
- Minka Aščerić. 2010. *Svu noć ja ležah, ne zaspah*. <http://www.youtube.com/watch?v=Dd49sqoq4IE> (pristupljeno 14. februara 2018).
- Mihović, Romeo. 2015. Intervju sa Zlatom Marjanović, *Stoliv*, 26. juni.
- Младеновић, Бранка. s. a]. *Девојчица воду газу*. <http://www.youtube.com/watch?v=KLExUE9ixcU> [pristupljeno 19. oktobra 2015].
- Младеновић, Оливера. 1973. *Коло у Јужних Словена*. Београд: Српска академија наука и уметности, Етнографски институт.
- Nikolin, Blaženka i Pero. [s. a.] *Sinoć kad je pao mrak*. **HYPERLINK** <http://www.youtube.com/watch?v=E7QKHs0BRhk> (pristupljeno 7. februara 2018).
- Nikolić, Žika. 1976. *Oj, devojko, zumbul plavi*. LP *Spomenar*. Uz tamburaški orkestar Jana Nosala. <http://www.youtube.com/watch?v=47pGLxglghY> (pristupljeno 7. februara 2018).
- Nikolić, Milica. 2018. Facebook poruka Zlati Marjanović, 10. februara.
- Pantić, Miroslav. 1990. *Književnost Crne Gore i Boke Kotorске od XV do XVIII veka*. Beograd: Srpska književna zadruka.

- Primorac, Jakša. 2013. *Poj ljuveni – pučko pjevanje u renesansnoj Dalmaciji*. Split: Književni krug.
- Primorac, Jakša i Zlata Marjanović. 2015. *Pjesme dalmatske iz Boke Ludvika Kube (1907. g.)*. Perast: NVO Međunarodni festival klapa Perast.
- Primorac, Jakša. 2018. Imeil upućen Zlati Marjanović, 9. februara.
- Razni autori. 2013. *Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice (809–2009)*. Monografija, Podgorica: Bokeljska mornarica.
- Raffaelli, Urbano. 1844. *Ballo di San Trifone o della Marinerezza di Cattaro*. Cattaro.
- Рогошић, Марко. 2000. О Јовану Милошевићу. У: Милошевић, Јован. *Записи народних пјесама из Црне Горе*. Подгорица: Удружење композитора: 209–212.
- Седларевић, Давор. 2016. Прилог проучавању традиционалних плесова у Паштровићима: трагања – рекогниција терена. Марјановић, Злата и Душан Медин (ур.). *Зачух вилу у дубраву ће пјесан поје: зборник радова о музичким и музици сродним темама*. Београд: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак“; Петровац на Мору: НВУ „Баюо“ Друштво за културни развој, 101–112.
- Seferović, Lazar. 2018. Intervju sa Zlatom Marjanović, Herceg Novi/Pančevo, 7. februara.
- [S. n.]. 1977. *Boka Kotorska. Opća enciklopedija*, sv. 2. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod: 238.
- [S. n.]. 2017. *Bokeljska mornarica Kotor*. <http://www.bokeljskamornarica.com/> (pristupljeno 8. februara).
- [S. n.]. 1893. *Илустрована велика српска народна Лира*. Нови Сад: Издање српске књижаре и штампарије браће М. Поповића.
- [S. n.]. Kuhač, Franjo Ksaver. 2009. Hrvatska udruga knjižnica, arhiva i dokumentacijskih centara. <http://kuhac.net/> (pristupljeno 4. marta 2018).
- [S. n.]. 2012. Notni zapisi. *Međunarodni festival klapa Perast*. http://festivalklapaperast.com/fest/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=34 (pristupljeno 22. oktobra 2015).
- [S. n.]. 2015. Od davnina iz tog grada morem plovi Fašinada. Skala radio. 22. јули 2015. <http://skalaradio.com/2015/07/22/peraskafasinada2/> [приступљено 22. октобра 2015].
- [S. n.]. 2009. Projekat Franjo Ksaver Kuhač. Hrvatska zadruga muzičkih knjižnica, arhiva i dokumentacijskih centara. <http://www.kuhac.net/bibliogra%EF%AC%81ja.html> (pristupljeno 2. februara 2018).
- [S. n. a.] Куба, Лудвик. Wikipedia. https://be.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%B2%D1%96%D0%BA_%D0%9A%D1%83%D0%B1%D0%B0 (pristupljeno 2. februara 2018).
- [S. n. a.]. Perast. Bokeljski kameni gradovi. JAT Review. http://www.vibilia.rs/srpski/izvestaj/0506/vip_perast_jat_210703.pdf

- Stipčević, Svetlana. 1992. Pastirska drama, Pastoral. *Rečnik književnih termina*. Beograd: Nolit, 575, 576.
- Širola, dr Božidar. 1934. Svadba (Novi Vinodolski). *Zbornik za život i običaje Južnih Slavena*, knj. XXIX, sv. 2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Štefanić, Vjekoslav. 1944. *Narodne pjesme otoka Krka*. Zagreb: Hrvatska državna tiskarna.
- Trešnjevački mališani. Mlada partizanka konja jahala. s. a.]. *Pobjedit će ljubav*. Audio kaset. http://www.youtube.com/watch?v=hSptPwzA_Vc [pristupljeno 12. oktobra 2015].
- Васиљевић, Миодраг. 1950. *Народне мелодије које се певају на Космету*. Београд: Просвета.
- Васиљевић, Миодраг. 1953а. *Народне мелодије које се певају у Македонији*. Београд: Просвета.
- Васиљевић, Миодраг. 1953б. *Народне мелодије из Санцака*. Београд: САН, Музиколошки институт, „Научно дело“.
- Васиљевић, Миодраг. 1960. *Народне мелодије лесковачког краја*. Београд: САН, Музиколошки институт, „Научно дело“.
- Васиљевић, Миодраг. 1964. Функције и врсте гласова у српском народном певању. *Рад VII конгреса Савеза фолклориста Југославије у Охриду 1960. године*. Охрид: СФЈ, 375–380.
- Васиљевић, Миодраг А. 1965. *Народне мелодије Црне Горе*. Београд: Музиколошки институт Српске академије наука – Научно дело.
- Васиљевић, Миодраг. 1967 [2017]. *Југословенске народне песме из Санцака : по певању Хамдије Шахинпашића из Пљеваља*. Москва 1967 (поново публиковано 2017. године, Подгорица: Музички центар Црне Горе).
- Васиљевић, Миодраг А. 2003. *Народне мелодије с Косова и Метохије*, ур. Зорислава М. Васиљевић. Београд–Књажевац: Београдска књига – Нота.
- Веселиновић Хофман, Мирјана и Мелита Милин [ур]. 2011. *Зборник радова Никола Херцигоња (1911–2000), човек, дело, време, Поводом 100 година од његовог рођења*. Београд: Музиколошко друштво Србије.
- Vlahović, Vukašin. 1994. *Folklor kao ishodište umjetničkog stvaralaštva u crnogorskoj muzici*. Nikšić: Unireks.
- Вукмановић, Јован. 1958а. Свадба у Перасту. *Гласник етнографског института у Београду*, књ. 7. Београд: Српска академија наука и уметности, 141–151.
- Вукмановић, Јован. 1958б. Фашинада. *Гласник етнографског музеја у Београду*, књ. 21. Београд: Етнографски музеј, 339, 340.
- Вукмановић, Јован. 1960а. Крсно име у Перасту. *Гласник етнографског музеја у Београду*, књ. 22–23. Београд: Етнографски музеј, 209–216.
- Вукмановић, Јован. 1960б. *Паптровићи, антропогеографско–етнолошка испитивања*. Цетиње: [s. n.].

Sadržaj

Riječ urednika (Milan Kovačević).....	5
- Izdavaštvo Festivala klapa u Perastu	6
- Zahvalnost	8
Mario Katavić - Muzika - sudbina, inspiracija i pokretačka snaga samozatajnog umjetničkog genija (Mr. Jasmin Bašić)	10
U muzičkom đardinu Marija Katavića (dr. Zlata Marjanović)	16
Franjo Ksaver Kuhač	17
- Bosioče u širinu rasti	18
- Djevojka i slavuj	19
- Velike li nježnosti (Prođoh goru)	21
- Radost iznenada	23
- Soko leti preko Budve grada	25
- Djevojčice, ružičice, ružo rumena (Tužba i kletva na majku)	27
- Djevojčica vodu gazi, noge joj se bijele	28
- Kod kuće djevojačke	30
- Paun leti pa poleti	32
- Skoči kolo, da skočimo	35
- Sinoć moma dovedena, malo večera	36
Dionisio De Sarno San Giorgio	39
- Ljubio se bijeli golub sa golubicom	41
- Na dobru molitvu (Počasnica mladijencima)	44
- Non negar che tu mia sei	48
- Oj, vesela veselice	50
- Prem gizdava bisernice, kruno svijeh vila	52
- Primorkinja konja jaše	53
- Rano rani Gjurgjevica Jela	60
- Uzrasla je u Novi naranča	62
- Zbogom, neharna dušo	64
- Vesel' mo se, braćo, kad se sastasmo	66
Ludvik Kuba	68
- Ajme, vidim na zemljicu	70
- Buklijaše, mili brate, izlaz' iz dvora	72
- Cvijeće brala djevojka	74
- Domaćin pije u slavi Božjoj	76
- Dvoje mi dragih zaspalo	78

- <i>Ja ljubim tebe, moja ružice</i>	80
- <i>Kolo igra više Sinja grada</i>	82
- <i>Lijepo ti je sunce od istoka</i>	84
- <i>O, djevojko, draga dušo moja</i>	85
- <i>O, javore, javore</i>	86
- <i>Oj, more duboko</i>	89
- <i>Pala magla na Bojanu</i>	91
- <i>Probudih se u ljubavi, žuđenje moje</i>	93
- <i>Sastasmo se, šalaj, mlađani, oko čaše vina</i>	95
- <i>Sinoć Jovo iz Mostara dođe</i>	97
- <i>Soko leti preko Sarajeva</i>	99
- <i>S onu bandu dubrave</i>	101
- <i>Tako će malo, pomalo, svršiti mladost moja</i>	103
- <i>Vesele 'tice u gori poju</i>	105
- <i>Vesel' mo se, braćo, kad se sastasmo</i>	106
- <i>Zlatni kove i srebreni, da ti mnogo sjaš</i>	108
Jovan Milošević	110
- <i>Dušo Mare, zumbul plavi</i>	111
Nikola Hercigonja	113
- <i>Djevojka je momku prsten povraćala</i>	114
Vida Matjan	119
- <i>Bos'nska (Javore zeleni, koj pod gorom stojiš)</i>	120
Zlata Marjanović	125
- <i>Primorkinja konja jaše</i>	126
- <i>Prispjelo je „Kumanovo“</i>	131
- <i>Ustat ću rano ja</i>	134
Kolo bokeljske mornarice	138
- <i>Kolo bokeljske mornarice (za mješoviti hor)</i>	141
- <i>Kolo bokeljske mornarice (za mušku klapu)</i>	145
Umjesto zaključka	149
- <i>Muška bokeška nošnja (Jovan Vukmanović)</i>	150
- <i>Ženska nošnja u Dobroti (Jovan Vukmanović)</i>	162
Metodološke napomene o nekim izmjenama	176
Literatura	177
Sadržaj	185